

HET RECHT OP ZELFBESCHIKKING NA DEKOLONISATIE: FEIT OF FICTIE?

EEN HEDENDAAGSE ANALYSE OVER HET RECHT OP
ZELFBESCHIKKING VAN VOLKEREN EN MINDERHEDEN

Aantal woorden: 49.892 (exclusief annex en bibliografie)

Mathieu Fiers

Studentennummer: 01303886

Promotor: Prof. dr. Frank Maes

Commissaris: Mevr. Anemoon Soete

Masterproef voorgelegd tot het behalen van de graad master in de Rechten

Academiejaar: 2019 - 2020

“... the doctrine of self-determination. On the surface it seemed reasonable: let the people decide. It was in fact ridiculous because the people cannot decide until somebody decides who are the people.”
– Sir Ivor Jennings

DANKWOORD

Deze masterproef is het summum van mijn opleiding aan de faculteit Recht en Criminologie van de Universiteit Gent. Het is echter niet enkel het mijne, maar van iedereen die mij de nodige steun gaf, bemoedigende woorden insprak en sympathie toonde tijdens het proces.

In het bijzonder bedank ik professor dr. Frank Maes om dit uitermate boeiend onderwerp uit het internationaal publiekrecht ter beschikking te stellen en de nodige begeleiding te geven bij de start van het onderzoek. Daarnaast wil ik graag mevrouw Anemoon Soete bedanken om mij als commissaris te hebben bijgestaan tijdens het onderzoek, feedback te geven en bij te sturen waar dit nodig was.

Graag bedank ik ook mijn ouders, die mij de kans en de onvoorwaardelijke steun gaven om deze opleiding tot een volwaardig einde te brengen.

Ik sluit dit dankwoord graag af door iedereen te bedanken die rechtsreeks of onrechtstreeks een stukje meegebouwd heeft aan dit onderzoek, zij het om als leek te fungeren of om deze masterproef met haviksoogen van gebeurlijke typo's te ontdoen, want ook jullie verdienen een welgemeende dankjewel.

Mathieu Fiers

Gent, mei 2020

SAMENVATTING

Het recht op zelfbeschikking is een van de meest onderschreven principes uit het internationaal publiekrecht. Tegelijkertijd is het ook een van de vaagst geformuleerde en twijfel inducerende. Het gegeven dat het zelfbeschikkingsrecht als een recht van ‘volkeren’ wordt gedefinieerd, draagt niet bij tot de verduidelijking ervan, integendeel. Tot op de dag van vandaag blijft menig rechtsgeleerde zich het hoofd breken omtrent de invulling van het ‘volksbegrip’.

Tijdens de dekolonisatie speelde het recht op zelfbeschikking een fundamentele rol. De vraag of het recht na de dekolonisatie nog relevant is, houdt de internationale rechtsdoctrine nog steeds bezig. Het antwoord is niet eenduidig, niet in het minst door de verschillende lacunes en dubbelzinnigheden die er omtrent het zelfbeschikkingsrecht bestaan. Toch streeft deze scriptie ernaar de, in mijn ogen, duidelijkste interpretatiewegen omtrent de aspecten van het recht op zelfbeschikking te bespreken, om zodoende de actuele betekenis en relevantie ervan te kunnen kaderen.

De masterproef opent bij de historische ontwikkeling van het recht op zelfbeschikking. Hieruit blijkt dat dat recht ten tijde van de dekolonisatie niet zozeer een ‘recht op zelfbeschikking’ was, dan wel een ‘recht op dekolonisatie’. Ook is het recht te beschouwen als *Jus Cogens*, wat, gezien het statische karakter van deze rechtsbron, de rechtszekerheid niet in de hand werkt.

Vervolgens verschuift de focus naar de hedendaagse betekenis van het recht op zelfbeschikking voor volkeren en minderheden. Gaandeweg begon de literatuur omtrent het thema beide begrippen te hanteren. Een duidelijk inzicht in de beide concepten is van cruciaal belang voor deze thesis. Ondanks de bestaande omschrijvingsproblematieken, verzamelt de scriptie een aantal mogelijke interpretatiewegen uit de rechtsleer die, mijns inziens, het meest bijdragen tot de opheldering van het ‘volks’- en ‘minderheidsbegrip’. Hieruit volgt dat er in deze scriptie drie te onderscheiden groeperingen zijn binnen het volksbegrip: naties, etnische subgroepen binnen naties en inheemse volkeren. Bovendien blijkt dat minderheden en volkeren, binnen de betekenis van het zelfbeschikkingsrecht, niet onder dezelfde noemer vallen, met als gevolg dat dit recht minder mogelijkheden biedt aan minderheden dan aan volkeren.

Zelfbeschikking zelf kan opgedeeld worden in twee aspecten: een intern recht op zelfbeschikking en een extern. Het intern aspect slaat op de mogelijkheid van een volk om binnen een staat zijn politieke, economische, sociale en culturele identiteit te ontwikkelen en heeft geen gevolgen voor de staatsgrenzen. Intrinsiek aan het intern recht op zelfbeschikking is tevens en vooral een plicht van staten om het te beschermen en te promoten.

De uitoefening van het extern recht op zelfbeschikking zorgt wel voor een wijziging van staatsgrenzen, soms ten gevolge van een beslissing door het bestuur van de staat zelf, maar meestal niet. In het laatste geval spreekt men van een ‘unilaterale afscheiding’, die enkel in specifieke omstandigheden rechtmatig zou kunnen worden ingeroepen. Het succes ervan is echter sterk afhankelijk van de medewerking vanuit de internationale gemeenschap, waardoor het aan relevantie inboet. De actuele betekenis en relevantie van het zelfbeschikkingsrecht is dus afhankelijk van drie zaken: de kwalificatie van de groepering (volk of minderheid) die het wil inroepen, de toepassingsvorm van het recht op zelfbeschikking (intern/extern) waar er een beroep op wordt gedaan en de specifieke (politieke) omstandigheden waarin het wordt uitgeoefend.

LIJST MET AFKORTINGEN

ACHPR – African Charter on Human and Peoples’ Rights/ African Commission on Human and Peoples’ Rights

AJIL – American Journal of International Law

AVVN–Algemene Vergadering van de Verenigde Naties

BUPO – Internationaal verdrag inzake Burgerlijke en Politieke rechten

CSCE – Conference (or Commission) on the Security and Co-Operation in Europe

ECOSOC – Internationaal verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele rechten

EJIL – European Journal of International Law

(UN)HRC – Human Rights Committee

HVB – Handvest van de Volkenbond

HVN – Handvest van de Verenigde Naties

IGH – Internationaal Gerechtshof

JIL – Journal of International Law

ILC – International Law Commission

ILO – International Labour Organization

OHCHR – United Nations Office of the High Commissioner of Human Rights

OSCE – Organization for Security and Co-operation in Europe

SCJQ – Supreme Court of Justice of Quebec

VN –Verenigde Naties

Inhoudsopgave

DEEL I. INLEIDING EN ONDERZOEKSOPZET	1
HOOFDSTUK 1. INLEIDING	1
HOOFDSTUK 2. ONDERZOEKSOPZET	3
<i>Afdeling 1. Doelstelling en relevantie van het onderzoek.....</i>	<i>3</i>
<i>Afdeling 2. Probleemstellingen</i>	<i>3</i>
I. Probleemstelling 1: historische ontwikkeling	4
II. Probleemstelling. 2: welk type recht?	4
III. Probleemstelling 3: het begrip ‘volk’	6
IV. Probleemstelling 4: intern en extern zelfbeschikkingsrecht.....	6
V. Probleemstelling 5: begrenzingen	7
<i>Afdeling 3. Onderzoeksvragen</i>	<i>8</i>
I. Centrale onderzoeksvraag	8
II. Deelonderzoeksvragen.....	8
<i>Afdeling 4. Methodologie</i>	<i>9</i>
<i>Afdeling 5. Uitdagingen van het onderzoek.....</i>	<i>10</i>
DEEL II. HISTORISCHE ONTWIKKELING VAN ZELFBESCHIKKING EN DE RELEVANTE BRONNEN.....	11
HOOFDSTUK 1. INLEIDING	11
HOOFDSTUK 2. COLLECTIEVE ZELFBESCHIKKING IN DE 18 ^E EEUW	13
<i>Afdeling 1. De Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring van 1776.....</i>	<i>13</i>
<i>Afdeling 2. De Franse Revolutie van 1789.....</i>	<i>14</i>
<i>Afdeling 3. Conclusie.....</i>	<i>15</i>
HOOFDSTUK 3. COLLECTIEVE ZELFBESCHIKKING IN DE 19 ^E EEUW	16
HOOFDSTUK 4. COLLECTIEVE ZELFBESCHIKKING IN DE 20 ^{STE} EEUW – DEKOLONISATIE	18
<i>Afdeling 1. Eerste helft van de 20ste eeuw (1900-1945)</i>	<i>18</i>
<i>Afdeling 2. De dekolonisatie en ontwikkeling van zelfbeschikking tot internationaal gewoonterecht</i>	<i>22</i>
<i>Afdeling 3. Het recht op zelfbeschikking als Jus Cogens?</i>	<i>31</i>
HOOFDSTUK 5. CONCLUSIE ROND HISTORISCHE ONTWIKKELING	32
DEEL III. HET ACTUEEL RECHT OP ZELFBESCHIKKING	34
HOOFDSTUK 1. ACTOREN VAN HET RECHT OP ZELFBESCHIKKING.....	34
<i>Afdeling 1. Inleiding</i>	<i>34</i>
<i>Afdeling 2. De rechtssubjecten van het recht op zelfbeschikking.....</i>	<i>36</i>
I. Algemeen	36
II. De bevolking van een staat of de ‘natie’	40
i. Definiëring van naties	40
ii. Toepassing: de Koerden.....	43
iii. Conclusie: naties	48
III. Etnische subgroepen binnen een staat	49
i. Algemeen.....	49

ii.	Etnische subgroepen: <i>quid?</i>	53
iii.	Case-Law als praktische toepassing	56
a.	Katangese Peoples' Congress v. Zaire-case	56
b.	Reference re Secession of Quebec-case	60
iv.	Conclusie etnische subgroepen	62
IV.	Inheemse volkeren	64
i.	Inheemse volkeren binnen het zelfbeschikkingsrecht	64
ii.	Conclusie inheemse volkeren	66
V.	Minderheden	67
i.	Algemeen	67
ii.	Minderheden: <i>quid?</i>	68
iii.	Minderheden en het recht op zelfbeschikking	71
a.	Interpretatie van art. 1 BUPO-Verdrag juncto de mensenrechten binnen het BUPO-Verdrag	71
b.	IGH Advisory Opinion on the Independence of Kosovo	74
iv.	Conclusie minderheden	76
	<i>Afdeling 3. Conclusie: actoren van zelfbeschikking</i>	78
	HOOFDSTUK 2. (TOEPASSINGS)VORMEN VAN HET RECHT OP ZELFBESCHIKKING	80
	<i>Afdeling 1. Inleiding</i>	80
	<i>Afdeling 2. Intern recht op zelfbeschikking</i>	80
I.	Definiëring	80
II.	Conclusie intern recht op zelfbeschikking	84
	<i>Afdeling 3. Extern recht op zelfbeschikking</i>	85
I.	Definiëring	85
i.	<i>Uti Possidetis Juris</i> en het extern recht op zelfbeschikking	87
ii.	Het 'recht op' unilaterale afscheiding	89
a.	Unilaterale afscheiding in internationale instrumenten	89
b.	Unilaterale afscheiding in de internationale rechtsleer	90
c.	Unilaterale afscheiding in de internationale rechtspraak	92
d.	Criteria tot uitoefening	93
	<i>Afdeling 4. Conclusie</i>	97
	DEEL IV. CONCLUSIE	101
	BIBLIOGRAFIE	105
	ANNEX: PART I TO III OF THE INTERNATIONAL COVENANT ON CIVIL AND POLITICAL RIGHTS (BUPO-VERDRAG)	129

DEEL I. INLEIDING EN ONDERZOEKSOPZET

HOOFDSTUK 1. INLEIDING

1. Het recht op zelfbeschikking is in de voorbij decennia een veelbesproken thema geweest. In tijden waar Kosovaren eenzijdig van Servië trachten af te scheiden en er al tot tweemaal toe een onafhankelijkheids-referendum in Quebec werd georganiseerd, staat de actualiteit van dit thema buiten kijf. Het is vanzelfsprekend dat de ogen gericht zijn op het zelfbeschikkingsrecht en de rol dat het in deze cases heeft gespeeld. Of het vandaag de dag dezelfde rol invult als ruim 60 jaar geleden is echter zeer de vraag.

2. Voor we overgaan tot de bespreking van het onderzoeksopzet en de centrale onderzoeksvraag van deze masterproef, is het belangrijk kort stil te staan bij wat het recht op zelfbeschikking precies inhoudt en hoe het gedefinieerd wordt, zodat we voor het verdere verloop van deze scriptie weten wat we met die term bedoelen. Er bestaat met name een verschil tussen de zelfbeschikking van een individu, die betrekking heeft op het recht om eigen keuzes te maken en op zelfstandigheid, en het recht op zelfbeschikking als collectief recht van een volk, wat in deze scriptie centraal staat.

3. Het internationaal recht gebruikt, wat het vestigen van collectieve rechten ten aanzien van bepaalde groepen betreft, eerder voorzichtige bewoordingen omwille van de gevolgen die dergelijke aanspraken kunnen hebben.¹ Nochtans wordt het collectieve zelfbeschikkingsrecht, zoals ook verder zal blijken, in verschillende verdragen erkend en in case law besproken.

4. Zo omschrijft artikel 1(1) van zowel het BUPO-verdrag (internationaal verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten) als van het ECOSOC-verdrag (Internationaal verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten) het recht op zelfbeschikking als volgt:

“All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.”²

5. Kortweg slaat het recht op zelfbeschikking op de mogelijkheid van een volk om voor zichzelf uit te maken hoe het zich economisch en cultureel wil ontwikkelen en te beslissen hoe het geregeerd wil worden en door wie.

¹ I., BANTEKAS, L., OETTE, *International Human rights: law and practice*, Cambridge/New York Cambridge university press, 2013, 410.

² Art. 1(1) BUPO; art. 1(1) ECOSOC.

6. De omschrijving die beide verdragen aan het zelfbeschikkingsrecht geven, is echter vaag en roept meer vragen op dan ze beantwoorden. Wat is een volk? Wanneer kan een groep mensen als volk worden beschouwd? Wat is de basis voor de toepassing van het collectieve recht op zelfbeschikking? Wat wordt bedoeld met *freely determine*? Met *political status*? Kunnen minderheidsgroepen dit ook? Welke implicaties heeft de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht? Zijn er verschillende toepassingsvormen?

7. De doelstelling van deze masterproef is om dergelijke vragen zo duidelijk mogelijk te bespreken en een samenvattend beeld te scheppen van het recht op zelfbeschikking om vervolgens te onderzoeken wat de relevantie en het belang ervan is voor volkeren en minderheden. Het onderzoeksproces, de gehanteerde onderzoeksmethodologie en de onderzoeksvragen die binnen deze scriptie centraal staan, worden in het volgende hoofdstuk overlopen.

HOOFDSTUK 2. ONDERZOEKSOPZET

9. In de loop van dit hoofdstuk zullen een aantal elementen, waaronder de doelstelling van het onderzoek en de relevantie ervan, aan bod komen. Ook de methodologie die ik hanteer, de relevante probleemstellingen en de daaruit voortkomende centrale onderzoeksvraag mogen hierbij niet ontbreken. Tot slot staan we even stil bij de uitdagingen die ik bij dit onderzoek heb ondervonden. De bedoeling hiervan is om de lezer inzicht te geven in het proces dat dit onderzoek heeft doorlopen en de denkoefening die voorafging aan de doelstelling en onderzoeksvraag van de masterproef.

Afdeling 1. Doelstelling en relevantie van het onderzoek

10. Deze masterproef heeft als doelstelling, na een terugblik op het recht op zelfbeschikking ten tijde van de dekolonisatie te hebben geworpen, de lezer een zo duidelijk mogelijk beeld aan te bieden van de hedendaagse kijk op en toepassingsvoorwaarden van het recht op zelfbeschikking. Een centraal onderdeel van deze masterproef omvat ook de omschrijving van het in het internationale recht veelbesproken (maar zeer vaag omschreven) **volksbegrip**. Het zo duidelijk mogelijk weergeven van de verschillende interpretaties en invalshoeken omtrent dit begrip, alsook een uiteenzetting omtrent de verschillen ervan met het **minderheidsbegrip** zijn elementen die eveneens onder de doelstelling van deze masterproef vallen.

11. Dat veel aspecten van het actuele zelfbeschikkingsrecht achter een rookgordijn schuilgaan, behoeft geen betoog. Dit onderzoek gaat niet op zoek naar een eenduidig antwoord op alle vragen binnen de internationale gemeenschap omtrent deze problematiek, maar wil die vragen op een duidelijke manier naar voor brengen en aan een kritische analyse onderwerpen en daarmee een poging wagen om de mist van het gordijn, zo veel als mogelijk, te doen optrekken.

12. De **relevantie** van het onderzoek blijkt uit het licht dat het werpt op de verschillende aspecten en interpretatiewijzen omtrent de toepassing van het collectief recht op zelfbeschikking van volkeren. Zowel de theorievorming in de masterproef over het recht als de kritische analyse ervan in de ‘praktijk’ dragen bij tot het analyseren van de actuele betekenis van het recht op zelfbeschikking voor volkeren en minderheden, alsook van de waarde ervan.

Afdeling 2. Probleemstellingen

13. Zoals reeds in de inleiding duidelijk werd, doen zich een aantal problemen bij de invulling van het hedendaagse recht op zelfbeschikking. Het hoofdstuk over de historische ontwikkeling van het zelfbeschikkingsrecht verduidelijkt welke rol het gespeeld heeft ten tijde van de dekolonisatie, maar ook dat er

net daardoor veel vraagtekens rijzen omtrent de hedendaagse relevantie ervan. De VN erkent zoals vermeld in de inleiding van de masterproef het bestaan van het zelfbeschikkingsrecht en dit niet alleen in het BUPO/ECOSOC-verdrag. Toch staat de internationale gemeenschap niet helemaal op gelijke voet wat de toepassingsvoorwaarden van het zelfbeschikkingsrecht betreft en nog minder over de draagwijdte van het ‘volksbegrip’ binnen het recht op zelfbeschikking. De volgende probleemstellingen zijn vragen en bedenkingen die geopperd worden om een duidelijk antwoord te kunnen geven op de centrale onderzoeksvraag.

I. Probleemstelling 1: historische ontwikkeling

14. Het zelfbeschikkingsrecht heeft een heuse historische ontwikkeling doorstaan. Sinds de ‘eerste’ echte uiting van het recht op zelfbeschikking tijdens de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog tot nu is het recht op zelfbeschikking voortdurend in beweging geweest.³ De hedendaagse betekenis van het zelfbeschikkingsrecht krijgt mijns inziens pas vorm door de vergelijking met de betekenis ervan tijdens de dekolonisatieperiode. Een voorbeeld dat dit duidelijk maakt, is dat voor en tijdens de dekolonisatie voornamelijk de notie ‘volkeren’ als actor wordt beschouwd, terwijl de laatste decennia ook alsmear meer aandacht aan het recht op zelfbeschikking voor minderheden wordt besteed.

15. Ook heeft de historische ontwikkeling van het recht op zelfbeschikking implicaties voor de verschillende vormen die het recht aan kan nemen, afhankelijk van de specifieke context waarin er beroep op wordt gedaan. De essentie van het recht op zelfbeschikking valt met andere woorden duidelijker te kwalificeren met een blik op dit recht zowel vanuit het verleden als het heden.

II. Probleemstelling. 2: welk type recht?

16. De tweede probleemstelling omvat de vraag welk type recht het recht op zelfbeschikking precies is. Met andere woorden, valt het zelfbeschikkingsrecht als verdragsrecht, gewoonrecht of een algemeen beginsel van internationaal recht te definiëren? Kan het in dit kader zelfs beschouwd worden als *Jus Cogens*? Voor de lezer die niet vertrouwd is met deze begrippen uit het internationaal publiekrecht, zullen deze verder kort worden toegelicht.

17. Ten eerste is er het verdragsrecht. Dit is meteen ook een primaire rechtsbron in het internationaal publiekrecht die het minst tot de verbeelding spreekt. Verdragen worden gezien als de belangrijkste bron van het internationaal recht (zowel publiekrechtelijk als privaatrechtelijk) en kunnen worden omschreven als

³ J., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 95.

bindende overeenkomsten tussen staten.⁴ De essentie van een verdrag is dat enkel de verdragspartijen gebonden zijn aan het verdrag, en dit enkel ten aanzien van andere verdragspartijen. Is een verdrag echter een codificatie van internationaal gewoonterecht, dan zijn de gecodificeerde regels bindend voor alle staten. Hierop bestaan uitzonderingen, maar deze worden bij de bespreking van het internationaal gewoonterecht als rechtsbron besproken.

18. Het internationaal gewoonterecht is de tweede belangrijke primaire rechtsbron in het internationaal publiekrecht. Dit recht komt voort uit statenpraktijk, is bindend is voor alle staten (afgezien van een aantal uitzonderingen) en leent zich er bijzonder goed toe om lacunes omtrent de interpretatie van verdragsregels op te vullen. Het gewoonterecht bestaat uit twee elementen. Het objectieve element (statenpraktijk) enerzijds en het subjectieve element (*opinio juris*) anderzijds.⁵

19. Statenpraktijk kan allerhande vormen aannemen. Het kan gaan om verklaringen van staatshoofden of regeringsleiders, het al dan niet ondertekenen van een bepaald verdrag of nationale wetgeving of het uitoefenen van bepaalde internationale principes.⁶

20. De *opinio juris* is het subjectieve element inherent aan het internationaal gewoonterecht. Naast het feit dat er statenpraktijk is, moet deze ook nog door de praktijk uitoefenende staten worden erkend als een internationaal recht. Deze erkenning wordt meestal bewezen door verklaringen van staatshoofden of justitiële instanties over welke praktijk ze al dan niet kunnen beschouwen als recht.

21. Ten derde zijn er de algemene principes van internationaal recht, die soms in verdragen terug te vinden zijn. Ze worden door de meeste staten erkend als afdwingbaar en worden, samen met de twee voorgaande rechtsbronnen beschreven als primaire bronnen van internationaal recht in art. 38 van het statuut van het Internationaal Gerechtshof.⁷

22. Een laatste te verduidelijken begrip is het *Jus Cogens*. Deze Latijnse term betekent letterlijk ‘dwingend recht’. Het omvat bepaalde internationaalrechtelijke normen waarvan volkenrechtelijke rechtssubjecten (denk aan staten, internationale organisaties, ...) onder geen enkel beding mogen afwijken. Ook kan een regel van *Jus Cogens* niet worden gewijzigd door middel van een internationaal verdrag of internationaal gewoonterecht.⁸ Het *Jus Cogens* wordt door de meeste staten en auteurs beschouwd als een fundamentele bron van het

⁴ Zie A., CLIQUET, & N., DE MOOR, *Leidraad internationaal publiekrecht*, Gent, Academia press, 2013, 6,

⁵ IGH 20 februari 1969, *North Sea Continental Shelf* (Federale Republiek Duitsland/Nederland) ICJ Reports of 1969, 44, § 77.

⁶ A., CLIQUET, & N., DE MOOR, *Leidraad internationaal publiekrecht*, Gent, Academia press, 2013, 7.

⁷ Art. 38 van het Statuut van het Internationaal Gerechtshof, San Francisco, 26 juni 1945.

⁸ Art. 54 Weens verdragenverdrag 1969.

internationaal publiekrecht. Dit neemt echter niet weg dat er omtrent de exacte inhoud en toepassing van het *Jus Cogens* nog steeds onenigheid bestaat.⁹

III. Probleemstelling 3: het begrip 'volk'

23. In de definiëring van het recht op zelfbeschikking dat het BUPO-verdrag geeft, spreekt men over 'peoples' of volk en het recht om 'hun politieke status en economische, sociale en culturele ontwikkeling' vrij te bepalen.¹⁰ De talrijke vragen die hierbij rijzen, komen in de masterproef uitgebreid aan bod. Vooraleer men over de toepassing van het zelfbeschikkingsrecht kan spreken, moet de entiteit die er wenst gebruik van te maken normaliter een volk zijn. Maar wanneer spreekt men van een volk? De vraag of bepaalde groepen, zoals inheemse volkeren of minderheden, onder de notie 'volk' vallen en aan welke criteria voldaan moet zijn om als volk te worden beschouwd, zijn voorbeelden van bedenkingen die cruciaal zijn bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag.

24. Verder is het gebruik van de woorden 'politieke status' een interessant gegeven, omdat niet volledig duidelijk is wat die status precies inhoudt, hoever hij reikt en in welke mate hij tot uiting komt bij de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht. Door middel van zowel een theoretische als praktische analyse van deze termen en hun draagwijdte, valt de actuele relevantie van het zelfbeschikkingsrecht makkelijker te bepalen en sluit dergelijke analyse dus aan bij het doel van deze scriptie.

IV. Probleemstelling 4: intern en extern zelfbeschikkingsrecht

25. Een zeer belangrijk gegeven bij de studie van het recht op zelfbeschikking is zijn dubbele dimensie. Enerzijds is er het extern zelfbeschikkingsrecht en anderzijds het intern zelfbeschikkingsrecht. Dit onderscheid is van groot belang bij de verschillende gevolgen die de uitoefening van één van beide dimensies met zich meebrengt, een onderscheid dat eigenaardig genoeg niet altijd even makkelijk te maken is. Door te achterhalen wat de verschillen tussen het interne en externe aspect van het recht op zelfbeschikking inhouden, is de relevantie bij het uitoefenen ervan door een volk beter te analyseren.

26. Kort gezegd omvat het **extern zelfbeschikkingsrecht** van een volk het recht om zich af te zetten tegen of te 'ontdoen' van eender welke vorm van koloniale heerschappij of vreemde onderdrukkende overheersing.¹¹

⁹ A., LAGERWALL, *Jus Cogens*, Oxford Bibliographies, 2015; geraadpleegd van <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0124.xml>.

¹⁰ Art. 1(1) BUPO/ECOSOC.

¹¹ I., BANTEKAS, L., OETTE, *International Human rights: law and practice*, Cambridge/New York, Cambridge university press, 2013, 414.

Het extern zelfbeschikkingsrecht is, zoals we later zullen zien, een soort veruitwendiging van het recht op zelfbeschikking naar een andere staat toe en neemt vaak ook de vorm aan van een onafhankelijkheidsverklaring of secessie (of afsnijding) door een volk dat in principe haar intern zelfbeschikkingsrecht geschaad of onderdrukt ziet door een overheid. Met als logisch gevolg dat er bepaalde zaken zoals de territoriale integriteit van een staat in vraag kunnen worden gesteld.

27. Het **intern recht op zelfbeschikking** verwijst dan weer naar het recht van een volk om enerzijds vrij zijn politieke status en economische, sociale en culturele ontwikkeling te bepalen¹² en omvat anderzijds het recht van een volk om vrij gebruik te maken van natuurlijk aanwezige rijkdommen en grondstoffen.¹³ Zoals we verder zullen zien is het in de realiteit niet zo simpel om dergelijke zaken uit te oefenen, laat staan af te dwingen. Het interne recht op zelfbeschikking wordt vaak geïnterpreteerd (zeker door westerse culturen en juristen) als een recht op een democratisch bestuur. Het intern zelfbeschikkingsrecht kent veel meer diepgang dan art. 1 van het BUPO-verdrag laat uitschijnen. Zowel het intern als extern recht op zelfbeschikking krijgen voldoende aandacht binnen deze masterproef.

V. Probleemstelling 5: begrenzingen

28. Een laatste, maar daarom niet minder belangrijke, bedenking betreft de begrenzingen van het recht op zelfbeschikking. Zijn er bijvoorbeeld elementen die de uitoefening ervan tegen gaan, bemoeilijken of zelfs onmogelijk maken? Zijn er elementen binnen het concept van zelfbeschikking zelf die de uitoefening van het recht inperken? Tot welke rechter moet een volk of minderheid zich wenden? Wat als de uitoefening van het recht op zelfbeschikking door een volk de mogelijke uitoefening ervan door een ander volk schendt? Een ander element dat als begrenzing kan fungeren is bijvoorbeeld het principe van de territoriale integriteit van de staat waarbinnen een volk een beroep doet op het recht op zelfbeschikking. Deze elementen komen in Deel III, Hoofdstuk 2 aan bod.¹⁴

¹² Art. 1(1) BUPO.

¹³ Art. 1(2) BUPO.

¹⁴ Zie *infra*, randnrs. 264 e.v.

Afdeling 3. Onderzoeksvragen

I. Centrale onderzoeksvraag

29. Door middel van de voorgaande probleemstellingen kunnen een aantal relevante onderzoeksvragen worden geponereerd. De centrale onderzoeksvraag en rode draad in deze paper waar een aantal deelonderzoeksvragen aan vastgeknoopt kunnen worden, luidt als volgt:

Wat is de actuele betekenis van het recht op zelfbeschikking voor volkeren en minderheden?

30. Om een beter zicht te hebben op de actuele relevantie van het zelfbeschikkingsrecht is het belangrijk om eerst bij het ontstaan ervan stil te staan. Op die manier is het voor de lezer makkelijker om bepaalde verbanden tussen het verleden en de actuele invulling van het zelfbeschikkingsrecht te begrijpen. De doelstelling van het onderzoek komt hierbij duidelijk naar voor.

31. De vooropgestelde onderzoeksvraag is vrij ruim, als gevolg van de grote omvang van het onderwerp dat het recht op zelfbeschikking nu eenmaal is. Dit is enerzijds positief gezien dit veel mogelijkheden en raakvlakken biedt om uitgebreider in het proefschrift te bespreken maar anderzijds is het in dat kader tevens een tweesnijdend zwaard, omdat verdwalen in de uitgestrektheid van het onderwerp een lastig te omzeilen obstakel is.

32. Het zal opvallen dat niet alleen de hedendaagse betekenis van het recht op zelfbeschikking zelf, maar ook noties als **volkeren** en **minderheden** een centrale plaats krijgen binnen deze masterproef. De studie van hoe het volksbegrip binnen het recht op zelfbeschikking gaandeweg evolueerde, en hoe het op dit moment in de internationale rechtsorde ingevuld wordt, is naar mijn mening eveneens cruciaal.

II. Deelonderzoeksvragen

33. Deelonderzoeksvragen zijn vragen die het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag faciliteren. Door het poneren van dergelijke vragen wordt er als het ware een kaart gecreëerd om het pad naar het antwoord op de centrale onderzoeksvraag uit te stippelen. Deze deelonderzoeksvragen hangen nauw samen met de probleemstellingen en luiden als volgt:

- Wat valt er te leren uit de studie van de historische ontwikkeling van het recht op zelfbeschikking? Hoe werd het recht op zelfbeschikking tijdens de dekolonisatie geïnterpreteerd en toegepast?

- Welk type recht is het recht op zelfbeschikking? Wordt het vandaag de dag beschouwd als een algemeen rechtsbeginsel van internationaal recht, gewoonterecht of zelfs *Jus Cogens*?
- Wie heeft een recht op zelfbeschikking, aan welke voorwaarden moet een volk of minderheid voldoen om als rechthebbend beschouwd te worden, en welk onderscheid maakt men hierin? Heeft de ene groep minder rechten dan de andere? Hoe zit het met inheemse volkeren?
- Welk onderscheid bestaat er tussen het interne- en externe aspect van zelfbeschikking? Welke implicaties (of voorwaarden) hebben deze vormen bij de toepassing ervan door een rechthebbende actor?
- Zijn er begrenzings aan dit recht en zo ja, welke? In hoeverre hebben deze begrenzings een invloed op de relevantie van het recht op zelfbeschikking?

Afdeling 4. Methodologie

34. Het recht op zelfbeschikking is een theoretisch en zeer uitvoerig besproken thema. Zo zijn er talloze werken omtrent het zelfbeschikkingsrecht van volkeren. Dat dit onderzoek hoofdzakelijk zal steunen op vakliteratuur en publicaties van rechtsgeleerden en instanties die in deze materie een toonaangevende rol spelen, zoals de VN, is een evident gegeven. Een eerste en belangrijke stap in het onderzoek was het bepalen welke bronnen voor welk onderdeel van het onderzoek relevant zijn, om deze dan vervolgens grondig door te nemen. Deze bronnen, vaak geïmplementeerd binnen de tekst van deze masterproef, zullen dan ook geregeld aan bod komen bij de bespreking van de verschillende deelelementen van het onderwerp.

35. Uit de onderzoeksvragen en probleemstellingen bleek de noodzaak om bronnen te onderzoeken, waarin zowel het zelfbeschikkingsrecht ten tijde van de dekolonisatie als de hedendaagse invulling ervan aan bod komen. Gezien de focus van deze masterproef echter ligt op de hedendaagse betekenis van het recht op zelfbeschikking is het aangewezen om ook bronnen omtrent het postkoloniale recht op zelfbeschikking te raadplegen. Op die manier is het mogelijk een omvattend beeld te krijgen over de rechtssubjecten, de vormen van en de begrenzings aan het recht op zelfbeschikking. De masterproef zal dus eerst vanuit een historische insteek de problematiek omtrent het recht op zelfbeschikking benaderen, om vervolgens over te gaan tot de analyse van de verschillende deelaspecten van het recht op zelfbeschikking (invulling ‘volksbegrip’, intern en extern recht op zelfbeschikking, ...), en vervolgens daaruit de actuele betekenis van het recht op zelfbeschikking te distilleren.

36. De opgedane kennis over het thema wordt vervolgens getoetst aan meer praktijkgerichte bronnen, zoals rechtspraak en de relevante cases waarop deze van toepassing is. De rechtspraak van het Internationaal Gerechtshof, het *Human Rights Committee*, maar ook bijvoorbeeld het Hooggerechtshof van Québec zullen in wat volgt worden geanalyseerd.

Afdeling 5. Uitdagingen van het onderzoek

37. Het voeren van een juridisch-wetenschappelijke analyse is niet vanzelfsprekend. Die gaat gepaard met de nodige uitdagingen waarmee ik, tijdens het uitvoeren ervan, rekening moest houden. Een eerste is een nuance die gemaakt moet worden met betrekking tot de manier van studie van het internationaal recht. Hoe het internationaal recht bekeken wordt, is nu eenmaal afhankelijk van een aantal elementen zoals cultuur, taal, opleiding, etc....

38. Dit heeft onvermijdelijk tot gevolg dat ik de bronnen ook bekijk door een Belgische/Europeesrechtelijke bril. Anders gezegd betekent dit dat, hoewel er veel elementen zijn waar de internationale gemeenschap het over eens is (denk aan verdragsrecht of gewoonterecht), er ook veel zaken zijn binnen het internationaal recht waar staten en organisaties het niet over eens zijn, of althans niet helemaal. Dit weerhoudt me er evenwel niet van om zo objectief mogelijk te werk te gaan, met een nodige subjectieve en kritische insteek waar nodig.

39. Een tweede drempel waar het van tijd tot tijd lastig overheen fietsen was, is de enorme hoeveelheid aan bronnen. Dit maakte het soms ingewikkeld om te achterhalen welke het meest geschikt waren om bepaalde elementen van deze scriptie uiteen te zetten. Hoewel dit een uitdaging is waar menig scriptieschrijver mee te kampen heeft, vind ik het toch belangrijk om het kort te vermelden.

DEEL II. HISTORISCHE ONTWIKKELING VAN ZELFBESCHIKKING EN DE RELEVANTE BRONNEN

HOOFDSTUK 1. INLEIDING

40. Nu het onderzoeksopzet en het onderwerp van deze masterproef uitgeklaard zijn, kunnen we overgaan tot de orde van de dag. Zoals in het vorige deel duidelijk is geworden, vertrekken we vanuit een historische terugblik op het recht op zelfbeschikking om zo over te gaan naar de actuele situatie. De historische fundamenten waarop principes zoals het recht op zelfbeschikking zijn gebouwd, geven de meest rudimentaire bedoeling van het geheel weer. Stilstaan bij wat de kern vroeger was, maakt met andere woorden een belangrijk onderdeel van deze scriptie uit. Vandaar volgt er in dit hoofdstuk een bespreking van de belangrijkste historische gebeurtenissen en de daarmee gepaard gaande ontwikkeling van bepaalde rechtsbronnen.

41. Zoals verder in de scriptie zal blijken, zijn de noties ‘volk’ en ‘minderheid’ van fundamenteel belang. Het volk, als actor die van het recht op zelfbeschikking gebruik wil maken, is een soort constante in de vroege evolutie van het zelfbeschikkingsrecht. Hoewel er in de 18e eeuw bijvoorbeeld nog niet (expliciet) gesproken werd over minderheden in het internationaal recht, is dit vandaag de dag een groep die alsmaar meer in de kijker komt.

42. Wat een volk of een minderheid precies is en of dit doorheen de jaren ook een constante was, blijft één van de essentiële bevragingen waar deze masterproef zich grondig over buigt. Grote verschillen met de huidige interpretatie (vooral op basis van rechtspraak en de oorspronkelijke essentie van het idee) van het volksbegrip in vergelijking met dat van art. 1(1) van het eerder vermelde BUPO- en ECOSOC-verdrag dat ontstond ten tijde van de dekolonisatie, zou logischerwijs belangrijke implicaties inhouden voor de huidige waarde en betekenis van het recht op zelfbeschikking. Hetzelfde geldt voor het minderheidsbegrip. In wat volgt zal kort worden stilgestaan bij de betekenis van beide begrippen zodat de lezer ze, in het verdere verloop van de masterproef, beter kan plaatsen.

43. Volgens Amnesty International is een volk “*een groep mensen met een gedeelde taal, cultuur en geschiedenis en formeel de basis voor het internationaal recht (of het Volkerenrecht)*”.¹⁵ Deze definitie is bewust ingekort zodanig dat de term binnen dit hoofdstuk makkelijker te plaatsen valt. De masterproef behandelt de bespreking van het volksbegrip uitgebreider onder een ander onderdeel, waar duidelijk zal blijken dat de

¹⁵ Amnesty International, *ontleend aan de encyclopedie van de mensenrechten*, Ensie, 2015, geraadpleegd van <https://www.ensie.nl/amnesty-international/volk>

voorwaarden om van een volk te spreken genuanceerder zijn en niet zo evident vast te stellen, zeker wat het volksbegrip binnen het recht op zelfbeschikking betreft.

44. Daarnaast zijn er ook de *minorities* of minderheden. Art. 1 van de *Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and linguistic Minorities* of kortweg *United Nations Minorities Declaration* van 1992, zegt het volgende over minderheden:

“States shall protect the existence and the national or ethnic, cultural, religious and linguistic identity of minorities within their respective territories and shall encourage conditions for the promotion of that identity”.¹⁶

45. Dit artikel spreekt zich uit over wat de taak van een staat is ten aanzien van de bescherming van de identiteit van minderheden, maar zegt weinig over wat een ‘minderheid’ precies is. Dit is ook meteen een probleem in het internationaal recht. Want er is geen internationaal erkende definitie over welke groepen als minderheden beschouwd kunnen worden, en welke niet.¹⁷ Welke positie minderheden binnen het recht op zelfbeschikking innemen en in welke mate dit recht een relevante meerwaarde kan bieden, wordt verder in de masterproef uitvoerig geanalyseerd.

46. Nu er kort stilgestaan werd bij het volks- en het minderheidsbegrip wordt het stilaan tijd om effectief over te gaan tot het historische luik van de masterproef. De volgende paragraaf geeft een korte samenvatting van het historische parcours dat in dit hoofdstuk afgelegd wordt.

47. In de onderdelen die volgen, keren we terug in de tijd tot de periode rond de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring in 1776 en de Franse revolutie enkele jaren later.¹⁸ Van daaruit is het de bedoeling een historische tocht naar het heden te maken. Deze bespreking vertrekt dan ook bij het einde van de 18^e eeuw om vervolgens over te stappen naar het volgende decennium om daarna een tussenstop te maken in de 20^e eeuw. In dit tijdperk worden de interpretatie van het recht op zelfbeschikking ten tijde van de dekolonisatie, en de verschillende bronnen die er toen aan gewijd werden, verder uitgediept. Daardoor zal ook duidelijk worden hoe het volksbegrip binnen de dekolonisatieperiode past, en dat de minderhedenkwestie pas later een intrede maakt. Tot welke primaire rechtsbron het zelfbeschikkingsrecht zich evolueert (gewoonterecht, *Jus Cogens*, ...), zal eveneens binnen het historische luik worden uitgeklaard.

¹⁶ Art. 1 *United Nations Minorities Declaration* van 1992, UN Doc. A/RES/47/135, (1992).

¹⁷ United Nations Human Rights Office of The High Commissioner, *Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation*, OHCHR, New York and Geneva, 2010, UN Doc. HR/PUB/10/3, geraadpleegd van https://www.ohchr.org/documents/publications/minorityrights_en.pdf.

¹⁸ J., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 95.

HOOFDSTUK 2. COLLECTIEVE ZELFBESCHIKKING IN DE 18^e EEUW

Afdeling 1. De Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring van 1776

48. De Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring van 1776 wordt door vele auteurs¹⁹ beschouwd als een soort startpunt met betrekking tot het ‘ontstaan’ van het idee van zelfbeschikking. De keuze om ‘idee’ te gebruiken in plaats van recht is bepaald doordat het recht op zelfbeschikking niet precies toen is ontstaan. Desondanks zijn de implicaties van de Amerikaanse Revolutie cruciaal bij het weergeven van de historische ontwikkeling van het recht op zelfbeschikking. Zelfbestuur voor het *volk* (men spreekt in de onafhankelijkheidsverklaring nog niet expliciet over zelfbeschikking) was als het ware de leuze van de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring van 4 juli 1776, een leuze die men terugvindt in de volgende woorden uit de verklaring:

“We hold these truths as self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness. That to secure these rights, Governments are instituted among Men, deriving their just powers from the consent of the governed, that whenever any Form of Government becomes destructive of these ends, it is the Right of the People to alter or to abolish it, and to institute new Government, laying its foundation on such principles and organizing its powers in such form, as to them shall seem most likely to affect their Safety and Happiness”²⁰

49. De zinnen van de onafhankelijkheidsverklaring zijn doorweven met het idee van ‘*self-government*’ of **zelfbestuur**. Wat opvalt is dat het begrip ‘zelfbeschikking’ zelf niet voorkomt in deze passage. Dit neemt echter niet weg dat deze tekst toch cruciaal is. Zelfbestuur is nu eenmaal een belangrijk segment van het recht op zelfbeschikking. Een andere, steeds terugkerende term in dit deel van de verklaring, is het ‘volk’. Wat de rechten van het volk betreft is de onafhankelijkheidsverklaring duidelijk: Het is het ‘volk’ dat zelf moet kunnen beslissen door welke overheid en op welke manier ze bestuurd wil worden. In die zin alludeerde Thomas Jefferson toen al op het feit dat zelfbeschikking slechts uitgeoefend kan worden in een democratische omgeving. Er werd al eerder verwezen naar de betekenis van het intern recht op zelfbeschikking en de interpretatie ervan als een soort recht op een democratisch bestuur.²¹

50. Thomas Jefferson, die in 1801 zelf president zou worden, bleef ook na het opstellen van de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring zelfbestuur steevast verdedigen in verschillende papers, brieven en andere

¹⁹ J., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 96; J.F., ESCUDERO-ESPINOSA, *Self-Determination and humanitarian Secession in International Law of a Globalized world, Kosovo V. Crimea*, Springer International Publishing, 2017, 9; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 172.

²⁰ Declaration of Independence of the United States of America, Continental Congress, 4 July 1776.

²¹ Zie *supra*, randnr. 27.

geschriften. Het in de bijhorende voetnoot vermelde boek is slechts één voorbeeld van een verzameling van geschriften van Thomas Jefferson waarbij hij verschillende gedachten en principes, waaronder zelfbestuur, onderstreept.²²

Afdeling 2. De Franse Revolutie van 1789

51. Na het verdrag van Parijs van 1783 waarbij Groot-Brittannië de Verenigde Staten van Amerika zowel formeel als materieel erkende als onafhankelijke staat²³, leken de gemoederen ietwat bedaard en de tijd van revolutie achter de rug. Een groot deel van de Franse adel liep bij de aanvang van de Franse Revolutie²⁴ (1789-1799) echter vrij snel tegen de olielamp^{25*}.

52. Revoluties met proporties als die van de Franse breken niet zomaar uit. De impact ervan was dan ook voelbaar doorheen heel Europa.²⁶ In het Frankrijk ten tijde van het Ancien Régime werd de bevolking opgedeeld in drie standen. De eerste stand was de clerus of de geestelijkheid, de tweede was de adel en de derde en tevens grootste stand waren de boeren, handelaars of kortweg iedereen die niet tot de andere twee standen behoorde. De derde stand, hierin gesteund door een gering aantal van de andere standen, wou na jaren van financiële en politieke onderdrukking zijn stem laten horen door de oprichting van de *Assemblée Nationale*.²⁷ Sommige adellijken en clerici probeerden de beslissingen van dit *Assemblée* nog door middel van hun vetorecht te blokkeren. Ze lieten echter snel het hoofd hangen wanneer bleek dat de kogel reeds door de kerk was en vertegenwoordigers van de derde stand officieel lid werden van de Nationale Vergadering. Een aantal van hen zou een tijd later ook letterlijk en met gruwelijkere gevolgen het hoofd laten hangen.

53. Nadat de Bastille reeds bestormd was door een grote groep relschoppers en de Franse Revolutie nu ook 'officieel' van start was gegaan, nam de Nationale Vergadering op 26 augustus 1789 de laatste versie van de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger aan.²⁸ Dit document was sterk geïnspireerd door ideeën van verlichtingsdenkers zoals Jean-Jacques Rousseau en Charles de Montesquieu. Dit is niet onbelangrijk, gezien vele rechten die onder het zelfbeschikkingsrecht vallen, een directe of indirecte link hebben met ideeën ten tijde van de Verlichting. Voorbeelden hiervan zijn het recht op vrijheid en gelijke rechten (art. 1 van de

²² H.A., WASHINGTON, *Writings of Thomas Jefferson: being his autobiography, correspondence, reports, messages, addresses and other writings, official and private*, Vol. IX., New York, 1854, 456, 469 & 499.

²³ Verdrag van Parijs, 1783, geraadpleegd van <https://history.state.gov/milestones/1776-1783/treaty>.

²⁴ History.com Editors, *The French Revolution*, 2009, geraadpleegd van <https://www.history.com/topics/france/french-revolution>.

²⁵ * De eerste elektrische lamp, onder de vorm van de ondertussen bijna vergeten booglamp, werd pas ontwikkeld rond 1810 door Sir Humphry Davy, geraadpleegd van <https://wetenschap.infonu.nl/techniek/52637-de-booglamp-de-eerste-elektrische-verlichting.html>.

²⁶ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 173.

²⁷ E., KOOPS, *De Franse Revolutie (1789): Tijdslijn, Samenvatting, oorzaken en verloop* geraadpleegd van <https://historiek.net/franse-revolutie-tijdslijn-oorzaken-samenvatting/71927/>.

²⁸ History.com Editors, *The French Revolution*, 2019, geraadpleegd van <https://www.history.com/topics/france/french-revolution>.

Verklaring van de Rechten van de Mens en Burger), soevereiniteit van de natie (art. 3), de wet als enige uitzondering op het natuurrecht van elke mens (art. 4), enz...²⁹

54. De tekst van de verklaring werd grotendeels opgesteld door Markies de Lafayette, met een aantal andere personen, waaronder zijn vriend, de inmiddels welgekende Thomas Jefferson. Dat de verklaringen van de Amerikaanse Revolutie en de Franse Revolutie veel van elkaar weg hebben in termen van de principes en rechten is dus geen toeval. Niet enkel in de Verklaring voor de Rechten van de Mens en de Burger, maar ook in de verklaring van de Franse Nationale Conventie (de opvolger van de Nationale Vergadering) van 17 november 1792 zijn er gelijkenissen te vinden met het recht op zelfbeschikking. Deze verklaring drukt uit dat ze het *volk* zal helpen zijn vrijheid terug te winnen, en dat de verantwoordelijkheid voor de veiligheid en compensatie voor het lijden van de burgers tijdens hun strijd voor vrijheid bij de Franse overheid ligt.³⁰ De Franse Revolutie was als het ware een afkondiging van *le droit de l'autodétermination*,³¹ zij het wel nog niet expliciet.

Afdeling 3. Conclusie

55. Het spreekt voor zich dat de impact van de Amerikaanse en vooral de Franse revolutie voor het Europese continent immens was. Niet enkel voor wat de Europese politiek betreft, maar ook voor de ontwikkeling van het recht op zelfbeschikking. Hetgeen toen al prominent aanwezig lijkt, was het recht van een 'volk' om zelf zijn *'political status'* te bepalen. De invloed van beide revoluties op het ontstaan van bronnen omtrent het recht op zelfbeschikking valt dus niet te onderschatten.³²

56. Terwijl met geen woord gerept wordt over minderheden, blijft het volk daarentegen in beide revoluties een centrale rol spelen. Enerzijds is dit logisch, maar anderzijds zijn de beschikbare bronnen vrij onduidelijk over hoe de notie 'volk' precies ingevuld moet worden. Bij de Amerikaanse revolutie waren de Amerikaanse patriotten³³ de zich op 'zelfbeschikking' beroepende actor. Strevend naar onafhankelijkheid riepen ze principes als het recht op zelfbestuur en vrijheid in. Bij de Franse revolutie wordt er niet over onafhankelijkheid gesproken. Hier streefde het burgervolk naar meer politieke inspraak en een gelijkere verdeling van de rechten, zonder effectief een nieuwe staat of natie te willen vormen of zich te willen afscheiden van het toenmalige Franse koninkrijk. Wat zich hier eigenlijk al aankondigt, zij het nog vaag, is de opsplitsing tussen het interne en externe recht op zelfbeschikking.

²⁹ C., WARMAN, *Tolerance, the beacon of Enlightenment*, Cambridge, Open Book Publishers, 2016, 11-13.

³⁰ A., KACZOROWSKA-IRELAND, *Public International Law (4th edition)*, Abingdon, Oxon, Routledge, 2010, 582.

³¹ *Recht op zelfbeschikking*.

³² E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, "The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law" in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 207.

³³ Van Dale woordenboek, patriotten: *Tegenstanders van de stadhouder aan het eind van de 18^e eeuw, die zich als de ware vaderlanders, beschouwden*. Geraadpleegd van <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/patriot#.XklXNRNKg0o>.

57. Hoewel de Franse verklaringen van tijdens de Franse Revolutie en de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring de voor die tijd belangrijkste bronnen omtrent het recht op zelfbeschikking waren, kunnen ze niet worden beschouwd als primaire bronnen van recht. De verklaringen zijn eerder te zien als *soft law*. Dit zijn niet-bindende normen die vaak de vorm aannemen van verklaringen, richtlijnen of algemene ideeën.³⁴ Het is logisch dat bijvoorbeeld een politieke verklaring binnen een staat geen bindende gevolgen heeft voor andere staten (afgezien van een aantal uitzonderingen). Dit neemt echter niet weg dat dergelijke verklaringen een enorme politieke waarde kunnen hebben, zelfs in die mate dat ze kunnen leiden tot de ontwikkeling van statenpraktijk of verdragsrecht.³⁵

HOOFDSTUK 3. COLLECTIEVE ZELFBESCHIKKING IN DE 19^e EEUW

58. De gebeurtenissen omtrent zelfbeschikking uit de 19^e eeuw kunnen logischerwijze gezien worden als een direct gevolg van wat er zich een eeuw daarvoor heeft afgespeeld. Hoewel het recht op zelfbeschikking ook tijdens dit tijdperk een belangrijke plaats krijgt, zal het in dit onderdeel minder gaan over historische gebeurtenissen en meer over de interpretatie van wat er tot dan toe bestond aan bronnen en ideeën omtrent zelfbeschikking. De 19^e eeuw wordt gekenmerkt door een aantal gevallen waar gekoloniseerde volkeren zich willen afscheiden van de kolonisator. Het gaat in hoofdzaak om Spaanse kolonies in Latijns-Amerika.³⁶ Zich baserend op de tekst van de Amerikaanse onafhankelijkheidsverklaring wilden deze Spaanse kolonies de unilaterale afscheiding (*unilateral secession*)³⁷ gebruiken, als een soort laatste redmiddel tegen de Spaanse onderdrukking. Onafhankelijkheid van de kolonisator was het ultieme doel.³⁸

59. Hoewel de Spaanse kolonies een Amerikaanse situatie voor ogen hadden, waren de gevolgen van Latijns-Amerikaanse onafhankelijkheidsbewegingen niet dezelfde.³⁹ Ook hier bleef het ontstaan van een recht op zelfbeschikking uit, gezien internationale principes als staatssoevereiniteit en territoriale integriteit veel duidelijker en steviger in hun schoenen stonden.⁴⁰ Dit komt voornamelijk door het onderscheid dat er in deze periode werd gemaakt tussen zogenoemde beschaafde volkeren en de gekoloniseerde *peuples sauvages*.⁴¹ De

³⁴ A., CLIQUET, & N., DE MOOR, *Leidraad internationaal publiekrecht*, Gent, Academia press, 2013, 13.

³⁵ M., OLIVIER, "The Relevance of 'Soft Law' as a Source of International Human Rights" in *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, Hatfield, Institute of Foreign and Comparative Law, 2002, Vol. 35, No. 3, 291.

³⁶ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, "The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law", in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 208.

³⁷ Zie *infra*, randnrs. 289-308.

³⁸ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, "The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law", in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 208.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ G.B., DAVIS, *Outlines of International Law*, New York, Harper & Brothers, 1887, 71.

⁴¹ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, "The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law", in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 208.

Spaanse kolonies van Latijns-Amerika werden onder het Spaans bestuur, zonder meer deel van de internationale gemeenschap van beschaafde volkeren, waarbij de gekoloniseerde volkeren niets in de pap te brokken hadden.⁴²

60. Een aantal 19^e-eeuwse juristen hadden, ondanks het voorgaande, een voor die periode zeer progressieve kijk op de notie ‘zelfbeschikking’.⁴³ De Italiaanse MANCINI⁴⁴ stelde bijvoorbeeld het ‘principe van de nationaliteit’ als een regel van internationaal recht voor, volgens hetwelk elke *natie* met een eigen etniciteit, taal, cultuur, religie en historiek, het natuurlijke recht had om een onafhankelijke staat te worden.⁴⁵ Dit principe werd ook verdedigd door de Amerikaan Willam B. Lawrence, die bovendien argumenteerde dat het reeds deel uitmaakte van het Conventioneel Europees Recht.⁴⁶ Een ander voorbeeld is het idee van de Italiaanse Jurist Pasquale Fiore, die sprak over een recht van nationaliteit dat gefundeerd was op het recht van sociabiliteit. Fiore stelde dat op basis van *the right to sociability*, elke **natie**⁴⁷ het recht had een onafhankelijke staat te worden, en dat het volk het natuurlijke recht heeft tot onafhankelijkheid en afscheiding.⁴⁸ Fiore was met andere woorden van mening dat een dergelijke nieuwe staat niet het resultaat zou zijn van bepaalde natuurlijke of fysieke omstandigheden, maar van de uitoefening van het recht op sociabiliteit door een volk, ongeacht tot bijvoorbeeld welk ras ze behoorden. De loutere wil van dat volk om een dergelijke beslissing te nemen was voldoende.⁴⁹ Ondanks hun vooruitstrevendheid, wogen dergelijke ideeën alsnog onvoldoende door.

61. Een concrete invulling van het zelfbeschikkingsbegrip bleef in de 19^e eeuw met andere woorden voorlopig uit. Terwijl de 19^e eeuw als een soort ‘donkere eeuw’ voor het recht op zelfbeschikking gezien wordt, is de daaropvolgende eeuw dit allerminst. Omdat de 20ste eeuw uitermate belangrijk was voor de ontwikkeling van het recht op zelfbeschikking staat de ook masterproef langer stil bij deze tijdsperiode.

⁴² E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 209-211.

⁴³ *Ibid*, 210.

⁴⁴ M., CHHABRIA, *Leading Figures of International Law: Pasquale Stanislao Mancini*, International Judicial Monitor, Washington DC, 2015 geraadpleegd van <http://www.judicialmonitor.org/current/leadingfigures.html#top>.

⁴⁵ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 210.

⁴⁶ W.B., LAWRENCE, *Commentaire sur les Eléments du Droit International et sur l’Histoire des Progrès du Droit des gens de Henry Wheaton*, Vol. 3, F.A. Brockhaus, Leipzig, 1873, 7-8.

⁴⁷ Merk hier het gebruik van de term ‘natie’ op. De begrippen *natie* en *volk* worden vaak door elkaar gebruikt, daar waar het onderscheid tussen de twee begrippen, binnen het zelfbeschikkingsrecht belangrijk is. Hierover meer *infra*, randnrs. 121 e.v.

⁴⁸ P., FIORE, *Nouveau Droit International Public*, Vol. 1, vertaald uit het Italiaans door P., PRADIER- FODERE, Auguste Durand & Pedone-Lauriel, Paris, 1868, 97.

⁴⁹ *Ibid*, 97-131.

HOOFDSTUK 4. COLLECTIEVE ZELFBESCHIKKING IN DE 20ste EEUW – DEKOLONISATIE

62. Waar het zelfbeschikkingsrecht in de hiervoor besproken periodes eerder schuilging achter ideeën als zelfbestuur, het recht op vrijheid van volkeren of het recht op sociabiliteit, wordt in de 20ste eeuw voor het eerst gesproken over ‘het recht op zelfbeschikking van volkeren’. Ook zal er, voornamelijk in de tweede helft van de 20ste eeuw, één en ander gebeuren omtrent het ontstaan van een in verdragen erkend zelfbeschikkingsrecht. Het is namelijk het in deze periode gevestigde recht van waaruit de bespreking van de verschillende onderdelen van het hedendaagse recht op zelfbeschikking zal vertrekken.

63. Om wat structuur te brengen in dit subhoofdstuk wordt eerst de ontwikkeling van het recht op zelfbeschikking in de bronnen uit de eerste helft van de 20ste eeuw besproken. Vervolgens gaat deze thesis in groter detail in op de daaropvolgende periode van de dekolonisatie zelf. De dekolonisatieperiode van na Wereldoorlog II speelt in deze masterproef immers een fundamentele rol.

Afdeling 1. Eerste helft van de 20ste eeuw (1900-1945)

64. Terwijl het recht op zelfbeschikking in de vorige periodes zich eerder op de achtergrond aan het ontwikkelen was, komt het rond de periode van Wereldoorlog I des te meer naar de voorgrond. Dit is aan de ene kant positief voor de masterproef, gezien er een aantal conceptuele elementen omtrent zelfbeschikking die tot dan toe eerder troebel waren, aan duidelijkheid winnen. Aan de andere kant is er buitengewoon veel informatie beschikbaar over het ‘ontstaan’ van recht op zelfbeschikking rond deze periode. De masterproef tracht bijgevolg enkel die elementen te behandelen die relevant zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. De hieronder besproken thema’s komen dan ook uit een selectief aantal bronnen.

65. Het zelfbeschikkingsconcept is onlosmakelijk verbonden met de ideeën en de persoon van president Woodrow Wilson. Zo goed als elke beschikbare bron waarin de ontwikkeling van het zelfbeschikkingsrecht besproken wordt, bevat een bespreking van de ideeën en verklaringen over dit recht van president Wilson.⁵⁰

66. Voordat president Wilson zich uitsprak over het recht op zelfbeschikking, refereerde hij eerst aan de term zelfbestuur. Volgens Wilson betekende zelfbestuur dat etnisch identificeerbare volkeren of naties het recht

⁵⁰ Zie bijvoorbeeld J., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 105-107; E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 212-216; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 177-184; A., CASSESE, *Self-Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, 19-23; J.E., FALKOWSKI, *Secessionary Self-Determination: A Jeffersonian Perspective*, Boston University International Law Journal, Vol. 9, 1991, 220; A. COBBAN, *National Self-determination*, Chicago, The University of Chicago Press, 1944, 19-22.

moeten hebben hun eigen democratische regering te kiezen.⁵¹ De ideeën van Wilson leunen niet voor niets sterk aan bij die van Thomas Jefferson, zijn voorganger van een aantal eeuwen terug. Zo was Wilson van mening dat de mens een inherent recht heeft om weerstand te bieden aan zwaar onderdrukkende vorsten of een bestuur dat schendingen pleegt ten aanzien van de inherente rechten van onderdanen.⁵²

67. Het was op 8 januari 1918, na het einde van de eerste Wereldoorlog, dat president Wilson zijn bekende *Fourteen Points Speech* gaf. Het is voornamelijk het vijfde punt van de *Fourteen Points* dat door vele auteurs beschouwd wordt als startpunt van het effectieve zelfbeschikkingsrecht.⁵³ In het vijfde punt bepleit Wilson:

*“ A free, open minded and absolutely impartial adjustment of all colonial claims, based upon a strict observance of the principle that in determining all such questions of sovereignty the interest of the populations concerned must have equal weight with the equitable claims of the government whose title is to be determined. ”*⁵⁴

68. Met dit punt beargumenteerde Wilson dat bij de verdeling van de Europese (en de door Europese staten gekoloniseerde) grond na het einde van Wereldoorlog I de wil van de territoriale (lees lokale) groeperingen in rekenschap moest worden genomen. De verdeling van deze gronden mocht met andere woorden niet enkel afhangen van de wil van de overwinnaars. Wilson vreesde voor de onrechtmatige verplaatsing van nationale volkeren buiten de grenzen van hun thuisland en zag het daaruit voortvloeiende geweld als één van de grootste en meest problematische gevolgen van de Eerste Wereldoorlog.⁵⁵ Hij zag het recht op zelfbeschikking als een democratisch en politiek gefundeerde tool om dit te verhelpen. Waar president Wilson op dat moment echter geen rekening mee hield, is dat een dergelijke toepassing van het recht op zelfbeschikking op dat moment zou kunnen leiden tot het ontstaan van een veelvoud aan kleine staten en daarmee gepaard gaande conflicten.⁵⁶

69. Robert Lansing, de toenmalige staatssecretaris van de Verenigde Staten van Amerika, was hier dan ook absoluut niet mee gediend.⁵⁷ Hij duidde onder andere op het feit dat de woorden van Wilson omtrent het recht op zelfbeschikking veel te algemeen en universeel geformuleerd waren en bijgevolg voeding konden zijn voor conflicten over zelfbeschikking tussen verschillende volkeren op het Europese en de gekoloniseerde continenten.⁵⁸ De mening van Lansing valt in mijn ogen goed te begrijpen. Door het zelfbeschikkingsrecht zodanig ruim en universeel te formuleren geef je volkeren of minderheidsgroeperingen rond deze periode valse

⁵¹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 178.

⁵² J.E., FALKOWSKI, *Secessionary Self-Determination: A Jeffersonian Perspective*, Boston University International Law Journal, Vol. 9, 1991, 220.

⁵³ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 212.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ I. BANTEKAS, L. OETTE, *International Human Rights: Law and Practice*, Cambridge/New York, Cambridge University Press, 2013, 413.

⁵⁶ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 183.

⁵⁷ J., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 106.

⁵⁸ R., LANSING, *The Peace Negotiations: A Personal Narrative*, e-book, 2003, 160-161.

hoop, denkende dat ze zich kunnen beroepen op wat zij zien als een internationaal erkend recht, terwijl dat op dat moment nog niet aan de orde was. Deze kritiek wordt door verschillende auteurs bijgetreden.⁵⁹

70. Zelfbeschikking was niet het enige punt waarmee president Wilson naar de Vredesconferentie in Europa kwam. Het oprichten van de Volkenbond was namelijk ook een onderdeel van *The Fourteen Points* (te vinden in het laatste punt).⁶⁰ Hoewel het recht op zelfbeschikking zelf niet expliciet opgenomen werd in het Handvest van de Volkenbond⁶¹ (hierna HVV), maakten de Geallieerden er wel impliciet gebruik van.⁶² Zo werd het bepaalde gemeenschappen, zoals die van de Tsjechen, Slovaken, Polen en Roemenen toegestaan om een eigen staat te vormen, mits deze staten bestonden uit een aantal min of meer etnisch homogene gemeenschappen.⁶³ Dit op basis van hun loyaliteit naar de Geallieerden toe tijdens de oorlog. Andere claims op zelfbeschikking werden daarentegen afgewezen. Zo werden vele Duitsers na de Eerste Wereldoorlog onder het gezag van andere staten (zoals onder andere Polen) geplaatst, wat een bijkomend voorbeeld is van hoe inconsistent het recht op zelfbeschikking door de Geallieerden werd toegepast.⁶⁴

71. Hieruit volgde de toenmalige kritiek dat er bij de toepassing van het zelfbeschikkingsrecht door de Volkenbond zeer duidelijk dubbele standaarden werden gebruikt.⁶⁵ Zo was het recht niet van toepassing op de kolonies van de Geallieerden, omdat enkel de verslagen staten verweten werd het volk in hun kolonies te onderdrukken.⁶⁶ Het theoretische concept van zelfbeschikking was met andere woorden enkel bedoeld voor staten met min of meer consistente etnische gemeenschappen die ooit een vorm van zelfbestuur hadden genoten, maar dit waren kwijtgeraakt door veroveringen of annexaties door andere staten.⁶⁷ Maar in de praktijk viel het toepassingsgebied ervan het zwaarst op de verliezende partijen van de Eerste Wereldoorlog: de Asmogendheden, waarvan de koloniale macht op die manier gebroken werd.⁶⁸ Gezien het recht op zelfbeschikking rond deze periode meer op etniciteit gestoeld was dan op territorialiteit en verschillende elementen ervan gebaseerd waren op het concept van nationalisme, wordt het zelfbeschikkingsrecht uit deze periode ook wel beschreven als “*national self-determination*”⁶⁹

⁵⁹ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 212; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 184.

⁶⁰ W., WILSON, *Fourteen Points*, 8 January 1918, point XIV, geraadpleegd van https://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp.

⁶¹ Handvest van de Volkenbond van 28 April 1919, beschikbaar via https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp.

⁶² D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 190.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.*, 191.

⁶⁵ J., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 105.

⁶⁶ H.S., JOHNSON, “Self-Determination: Western European Perspectives”, in Y., ALEXANDER and R.A., FRIEDLANDER, *Self-Determination: National, Regional, And Global Dimensions*, Abingdon, Routledge, 2019, (81), 88.

⁶⁷ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 193.

⁶⁸ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 212.

⁶⁹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 193.

72. Wilson trachtte dit zelfbeschikkingsrecht te incorporeren in art. 10 van de HVV. Dit werd afgekeurd tijdens de Vredesconferentie van 1919 tot 1920. Art. 10 vertolkt echter wel de bescherming van de reeds uitgeoefende externe zelfbeschikking van de leden van de Volkenbond, onder de vorm van politieke onafhankelijkheid en territoriale integriteit.⁷⁰ Er kunnen daarnaast ook sporen van het zelfbeschikkingsconcept teruggevonden worden in het **mandatensysteem** uit art. 22 HVV.⁷¹

73. Het mandatensysteem kan worden gezien als een soort van ‘legitimatie’ voor het vestigen van kolonies. Het was als het ware de bedoeling bepaalde gebieden te handhaven die dit nog niet uit zichzelf konden. Dit was een compleet andere invulling van het kolonie-idee, omdat kolonies voordien gezien werden als een soort buit voor de veroveraar.⁷² Het Internationaal Gerechtshof zou echter een hele tijd later in *The Namibia Opinion* terugblikken op het mandatensysteem als een systeem dat gericht was op het bekomen van onafhankelijkheid van de gekoloniseerde gebieden.⁷³

74. Eén van de laatste belangrijke kantelpunten voor het recht op zelfbeschikking uit het begin van de 20ste eeuw, was de *Åland Islands*-case van 1920-1921. Deze case gaat over de inwoners van de Åland-eilanden aan wie door Zweden gevraagd werd een volksvergadering te houden betreffende de keuze of ze deel wilden worden van Zweden of van Finland. Zweden argumenteerde dat op basis van het zelfbeschikkingsrecht de minderheidsbevolking op het eiland het recht had om te besluiten tot welk land ze wilden behoren. Finland was het hier niet mee eens en argumenteerde dat dit geen internationale kwestie was, maar een intern – nationale. De zaak werd verwezen naar de Raad van de Volkenbond.⁷⁴

75. Er werden twee Commissies opgericht. Een Commissie der Juristen in 1920 enerzijds en een Commissie der Rapporteurs in 1921 anderzijds. Met haar uitspraak wees de eerste Commissie erop dat het recht op zelfbeschikking niet vernoemd werd in het handvest van de Volkenbond en dat de erkenning ervan in een aantal internationale verdragen niet voldoende was om het recht op zelfbeschikking te kunnen beschouwen als een onderdeel van het positief internationaal recht.⁷⁵ De Commissie der Rapporteurs ging een stap verder. Dezelfde argumenten van de voorgaande Commissie werden nog eens herhaald. Daarnaast beschouwde de Commissie der Rapporteurs de bevolking van de Åland-eilanden als een minderheid(!) eerder dan als een volk, waarbij een afscheiding van die minderheid van de staat waar ze oorspronkelijk deel van uitmaakt en zich incorporeert in een andere staat, enkel in zeer uitzonderlijke omstandigheden toegepast zou kunnen worden.⁷⁶

⁷⁰ Art. 10 Handvest van de Volkenbond, geraadpleegd van https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp.

⁷¹ S. SLONIM, *South West Africa and the United Nations: An international mandate in dispute*, London, Johns Hopkins Press, 1973, 13-14.; J.A., HOBSON, *Towards International Government*, New York, The Macmillan Company, 1915, 139-142.

⁷² E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 214.

⁷³ IGH 21 juni 1971, *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia*, Advisory Opinion, ICJ, reports 1971, 19, § 53.

⁷⁴ P.M., BROWN, “The Aaland Islands Question”, AJIL, Vol.15, Nr. 2, April 1921, 268-272.

⁷⁵ *The Åland Islands Question: Report of the Commission of Jurists*, LNOJ, Spec. Supp, No. 3, 1920, 5.

⁷⁶ *The Åland Islands Question: Report of the Commission of Rapporteurs*, LN Doc. B7.21/68/106, 1921, 28.

76. Hierover kan men zich echter de vraag stellen, wat die bescherming van minderheden dan precies inhield? De aandacht voor de bescherming van minderheden werd gevestigd door het Verdrag van Versailles betreffende Minderheden tussen de Geallieerden en Geassocieerde Grootmachten en Polen van 28 juni 1919.⁷⁷ In artikel 2 van dit verdrag verbond Polen zich er met name toe om het leven en de vrijheid van alle Poolse inwoners volledig en compleet te beschermen, zonder onderscheid in geboorte, nationaliteit, taal, ras of religie.⁷⁸ Deze bescherming doet, zoals verder zal blijken, denken aan een soort voorloper van het interne aspect van het zelfbeschikkingsrecht. Dit was voor dit tijdperk dan ook vrij modern, gezien het internationaal erkende **intern recht** op zelfbeschikking pas na de dekolonisatie het levenslicht zag.

77. Op basis van het voorgaande zou men kunnen argumenteren dat het gebruik van het zelfbeschikkingsrecht door groeperingen aan wie het door de Volkenbond werd toegestaan, gezien kan worden als het ontstaan van een soort statenpraktijk. Dit wordt door een aantal auteurs echter betwist,⁷⁹ gezien het al dan niet succesvol uitoefenen van het recht op zelfbeschikking sterk afhankelijk was van ondersteuning vanuit het geallieerde kamp.⁸⁰ De standpunten van beide Commissies uit de *Åland Islands*-case beamen dit argument.⁸¹ Eerder dan een onderdeel van het positief internationaal recht, werd het zelfbeschikkingsrecht toegepast als een soort gunst aan volkeren die het ‘verdienden’.⁸²

78. Het recht op zelfbeschikking *in se* kreeg aanzienlijk meer aandacht dan in de vorige eeuwen. De vermelding ervan in een aantal verdragen en het beetje ‘statenpraktijk’ dat er was, bleek echter niet genoeg, omdat het eerder als een politiek principe werd beschouwd in plaats van een volwaardig recht. Het recht op zelfbeschikking kan tot dan toe nog steeds niet als internationaal gewoonterecht worden beschouwd en bijgevolg ook niet als een onderdeel van het positieve internationaal recht.⁸³

Afdeling 2. De dekolonisatie en ontwikkeling van zelfbeschikking tot internationaal gewoonterecht

79. Na een al vrij bewogen parcours, mocht het zelfbeschikkingsrecht zich nog steeds niet als onderdeel van het positief internationaal recht beschouwen. Hoewel er (al dan niet bewuste) pogingen ondernomen werden om hier verandering in te brengen (denk aan president Wilson en zijn *Fourteen Points*), kwam hier pas bij het

⁷⁷ Minderhedenverdrag tussen de Principele Geallieerden en Geassocieerde machten en Polen, Versailles, 28 juni 1919.

⁷⁸ T.S., WOOLSEY, “The Rights of Minorities Under the Treaty with Poland”, AJIL, Vol. 14, No. 3, juli 1920, 393.

⁷⁹ J., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 108-109; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 197.; A., CASSESE, *Self-Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, 25.

⁸⁰ A., CASSESE, *Self-Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, 25.

⁸¹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 197.

⁸² *Ibid.*

⁸³ *Ibid.*

ontstaan van de Verenigde Naties (verder VN) verandering in. De VN speelde een onwaarschijnlijk grote rol bij het ontstaan van een positief recht op zelfbeschikking. De eerste indicatie hiervan is het opnemen van het zelfbeschikkingsrecht in art. 1(2) van het Handvest van de VN van 26 juni 1945 (verder HVN), het oprichtingsverdrag van de VN dat tevens de oprichtingsstatuten van het IGH bevat.

80. Dit was de eerste keer dat het principe van zelfbeschikking uitdrukkelijk erkend werd in een multilateraal⁸⁴ instrument.⁸⁵ Er wordt in dit artikel echter gesproken over zelfbeschikking als een principe, niet als een recht.⁸⁶ Dit neemt niet weg dat het artikel een fundamentele stap was in het ontwikkelingsproces tot een internationaal recht.⁸⁷ De algemene manier waarop het artikel geformuleerd werd, zorgde daarentegen voor verschillende meningen over wat de opstellers van het HVN precies bedoelden met ‘*peoples*’. Het merendeel van de auteurs is van mening dat met *peoples*, de onderdanen van de lidstaten van de VN bedoeld werd.⁸⁸

81. De omschrijving en draagwijdte van het recht op zelfbeschikking uit art. 1(2) HVN blijven met andere woorden zeer vaag. Dit zorgde, niet alleen bij het opstellen van het HVN, maar ook jaren later voor verwarring over de invulling van het in dat artikel omschreven recht. De in het HVN vermelde hoofdstukken XI (art. 73-74 HVN) en XII (art. 75-85 HVN) betreffende respectievelijk *Non-Self-Governing Territories* en het *Trusteeship System*, brachten hier geen verandering in, integendeel zelfs.

82. *Non-Self-Governing Territories* kunnen worden beschouwd als gebieden waarvan het administratieve bestuur zich voorlopig in handen van een lid van de VN bevindt. Dit omdat het volk van het specifieke territorium op dat moment nog niet in de mogelijkheid verkeert om zelf het bestuur in handen te nemen.⁸⁹ Het gaat met andere woorden over gekoloniseerde volkeren die nog niet klaar waren voor zelfbestuur (*self-government*). Welke gebieden al dan niet onder de notie van *Non-Self-Governing Territories* vielen, was in de ogen van de VN een exclusieve bevoegdheid.⁹⁰

83. Het *Trusteeship System* kan gezien worden als een soort van herwerkte versie van het mandatensysteem van de naoorlogse periode na Wereldoorlog I. Het doel was om de zogenaamde *Trust Territories* voor te bereiden op zelfbestuur of onafhankelijkheid.⁹¹

⁸⁴ Van Dale woordenboek, multilateraal: Tussen verschillende staten. Vaak gebruikt in de zin van verdragen, dus “verdrag tussen verschillende staten”, geraadpleegd van <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/multilateraal#.XsFa1hMzZ0s>.

⁸⁵ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 217.

⁸⁶ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 200.

⁸⁷ F., MÉGRET, “The Right to Self-Determination: Earned, not Inherent” in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (45), 49.

⁸⁸ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 200; A., CASSESE, *Self-Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, 37-43.

⁸⁹ Art. 73 HVN.

⁹⁰ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 221.

⁹¹ Art. 76 HVN.

84. Wat opvalt is dat er bij *Non-Self-Governing Territories* gesproken wordt over gebieden waar het volk nog niet zelf de mogelijkheid verworven heeft om tot zelfbestuur over te gaan, terwijl het woord ‘volk’ bij *Trust Territories* niet voorkomt, maar niettemin wel gesproken wordt over een mogelijkheid tot onafhankelijkheid van het gebied. Dit brengt een aantal vraagtekens met zich mee. Ten eerste is het onduidelijk of het volksbegrip uit art. 1(2) HVN hetzelfde is als dat uit art. 73 HVN. Zo ja, heeft dit tot gevolg dat volkeren die ressorteren onder een *Non-Self-Governing Territory* zelfbeschikking zouden kunnen uitoefenen op basis van art. 1(2) HVN.⁹² Bovendien is het niet duidelijk wat het gevolg zou zijn van de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht voor dergelijke volkeren. Gezien er in art. 73 HVN enkel gesproken wordt over een zekere zelfstandigheid (interne zelfbeschikking) maar niet over een recht op externe zelfbeschikking onder de vorm van onafhankelijkheid. De oorspronkelijke bedoeling van deze artikelen ging echter niet zo ver.⁹³

85. De term “kolonies” wordt in de beschrijving van de twee voorgaande systemen merkwaardig genoeg niet gebruikt. Nochtans zou de manier waarop de VN naar beide systemen keek op een relatief korte tijd veranderen. Dit is in hoofdzaak te wijten aan een soort ‘mentaliteitsshift’ van de Europese leden van de VN en het internationaal recht in het algemeen:⁹⁴

“Het internationaal kader vóór Wereldoorlog II maakte een scherp onderscheid tussen Europese volkeren en niet-Europese volkeren waarbij enkel de eerstgenoemden een onbetwistbaar recht op een soevereine staat hadden. Over de laatstgenoemde werd ervan uitgegaan dat ze daar op het eerste zicht niet toe gekwalificeerd waren, en dat het aan hen was om te bewijzen dat dat recht gerechtvaardigd was op basis van standaarden bepaald door Westerse beschavingen.”⁹⁵

86. De woorden van R.H. Jackson geven duidelijk de vooroorlogse mentaliteit weer omtrent het recht op soevereiniteit van Europese staten en de hinder voor gekoloniseerde gebieden om zelf dit recht in te roepen. Er kan dan ook *a contrario* worden van uitgegaan dat de naoorlogse mentaliteit hieromtrent compleet veranderde. Dit wordt vooral geuit bij het uitvaardigen van een aanzienlijk aantal resoluties door de Algemene Vergadering van de VN in de jaren volgend op het ontstaan van de Verenigde Naties. Deze resoluties, alsook rechtspraak van het IGH, brachten retroactief een ‘shift’ in de interpretatie van beide systemen (*Non-Self-Governing Territories* enerzijds en *Trust Territories* anderzijds) naar ‘gekoloniseerde gebieden.’⁹⁶

⁹² E., MCWHINNEY, “Le droit des Peuples à Disposer d’eux-mêmes by S., Calogeropoulos-Stratis”, *Canadian Yearbook of International Law*, Vol. 13, 1973, 113-114.

⁹³ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 219.

⁹⁴ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 203.

⁹⁵ R.H., JACKSON, *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*, Vancouver, Cambridge University Press, 1993, 16, (vertaald uit het Engels).

⁹⁶ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 220.

87. Deze ‘mentaliteitsshift’, en de erbij horende resoluties, kunnen volgens RODRIGUEZ-SANTIAGO worden opgesplitst in drie fasen.⁹⁷ Het opdelen in verschillende fasen heeft als voordeel dat het overzicht bij het ontwikkelingsproces van het recht op zelfbeschikking als een onderdeel van het positieve internationaal recht beter bewaard blijft. De thesis bespreekt dat proces in wat volgt dan ook aan de hand van fasen. Er zal echter enkel dieper worden ingegaan op de resoluties die de belangrijkste rol gespeeld hebben bij de ontwikkeling van het recht op zelfbeschikking. Het zijn er immers zeer veel en een diepgaande bespreking van alle resoluties zou niet opportuun zijn.

88. Fase 1.

In een eerste fase trachtte de Algemene Vergadering van de VN haar controlerende bevoegdheden over de in hoofdstuk XI van het Handvest besproken *Non-Self-Governing Territories* uit te breiden. Zo kwam er om te beginnen een soort van richtlijn over de rapporteringswijze aan de VN die de lidstaten moesten hanteren van informatie over veranderingen in de status van dergelijke *Territories*, zoals omschreven in art. 73(e) HVN.⁹⁸

89. De VN creëerde in dat opzicht speciale comités, belast met de taak om de door de administratieve besturen (lees: kolonisators) doorgestuurde informatie enerzijds, en de onder art. 73 HVN vermelde factoren anderzijds, te bestuderen.⁹⁹ Daarnaast ontwikkelde de VN ook een lijst met elementen omtrent het identificeren van gebieden die al dan niet voldoende voorbereid waren om aan zelfbestuur te doen (*(Non-)Self-Governing Territories* met andere woorden).¹⁰⁰ De eerste fase was dus bedoeld om de AV een soort van toezichthoudersrol toe te bedelen ten aanzien van de ontwikkelingen in bepaalde gebieden die onder ‘administratief toezicht’ stonden van lidstaten van de VN.¹⁰¹

90. Fase 2.

Tijdens fase 2 ging de Algemene vergadering een stapje verder. Er werden bijkomend een aantal resoluties aangenomen die het recht op zelfbeschikking enerzijds linkten met mensenrechten¹⁰² en anderzijds (voor het eerst) erkenden als een recht van zowel *Non-Self-Governing Territories* als *Trust Territories* in resolutie 637 (VII).¹⁰³ Dit recht was echter niet gebaseerd op de hoofdstukken XI en XII van het HVN, maar op mensenrechten uit mensenrechtenverdragen juncto art. 1(2) en art. 55 HVN.¹⁰⁴ In de resoluties die volgden deed de AV de

⁹⁷ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 221.

⁹⁸ Resoluties 142 (II) en 143 (II) van de Algemene Vergadering van de VN (3 november 1947), UN Doc. A/RES/142(II), 48 p. en UN Doc. A/RES/143(II) (1947).

⁹⁹ Resolutie 222 (III) van de Algemene Vergadering van de VN (3 november 1948), UN Doc. A/RES/222(III) (1948).

Resolutie 334 (IV) van de Algemene Vergadering van de VN (2 december 1949), UN Doc. A/RES/334(IV) (1949).

¹⁰⁰ Resolutie 567 (VI) van de Algemene Vergadering van de VN (18 januari 1952), UN Doc. A/RES/567(VI) (1952).

Resolutie 648 (VII) van de Algemene Vergadering van de VN (10 december 1952), UN Doc. A/RES/648(VII), (1952).

¹⁰¹ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 221.

¹⁰² Resolutie 545 (VI) van de Algemene Vergadering van de VN (5 februari 1952), UN Doc. A/RES/545(VI) (1952).

¹⁰³ Resolutie 637 (VII) van de Algemene Vergadering van de VN (16 december 1952), UN Doc. A/RES/637 (VII)A-C (1952).

¹⁰⁴ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 222.

bewoordingen uit resolutie 637 (VII) teniet en werd het recht losgekoppeld van hoofdstukken XI en XII van het HVN en verbonden met art. 1(2) HVN.¹⁰⁵ Dit zorgde voor een herinterpretatie van zelfbeschikking als een recht, dat op dat moment krachtens zowel de mensenrechten als art. 1(2) HVN gold voor volkeren en naties (i.t.t. enkel een recht op zelfbeschikking voor volkeren), waarbij het toepassingsgebied ervan uitgebreid werd naar de gebieden en groeperingen die niet onder de toepassing van de originele bewoordingen vielen.¹⁰⁶

91. Het gebruik van het woord **natie** in het bovenstaande fragment verdient een korte toelichting. Een natie moet worden beschouwd als een gemeenschap van mensen met een gemeenschappelijke afkomst die onder een bepaald gebied ressorteert.¹⁰⁷ Dit gaat bijna altijd gepaard met een gemeenschappelijke taal, geschiedenis en cultuur. HOBSBAWM geeft de essentie van een natie helder weer met de volgende woorden:

*“A nation is the body of citizens whose collective sovereignty constituted them a state which was their political expression. For whatever else a nation was, the element of citizenship and mass participation or choice was never absent from it.”*¹⁰⁸

92. Begrippen als ‘volkeren’, ‘naties’ en ‘staten’ worden vaak door elkaar gebruikt. Het volksbegrip in de ruime zin is niet hetzelfde als het volksbegrip dat gehanteerd wordt bij het recht op zelfbeschikking. Hoewel het recht, zoals het vandaag omschreven wordt in verschillende internationale instrumenten, spreekt over ‘alle volkeren’, is tot op de dag van vandaag niet zeker welke groepen van mensen daar precies onder vallen. Wel is er over het algemeen een consensus over het feit dat een volk in een engere (en eerder geografische) betekenis van het woord als een natie kan worden beschouwd of met andere woorden, de hele bevolking van een staat.¹⁰⁹ Alle internationaal erkende staten vormen als het ware naties, maar niet alle naties zijn staten (bijvoorbeeld door het ontbreken van een afgebakend grondgebied). Het gebruik van het woord *nations* in art. 1(2) HVN moet hier echter worden gelezen als ‘staten’, gezien het **naast** ‘volkeren’ gebruikt wordt. Via het *nations*-begrip wou de VN een uitgebreider toepassingsgebied van het zelfbeschikkingsrecht vestigen waarbij ook gebieden die niet onder de bewoordingen van *Non-Self-Governing Territories* of *Trust Territories* vielen, (maar wel onder een bepaald administratief bestuur van buitenaf stonden) eveneens subject konden zijn van het recht op zelfbeschikking.¹¹⁰

¹⁰⁵ Resolutie 738 (VIII) van de Algemene Vergadering van de VN (28 november 1953), UN Doc. A/RES/738(VIII) (1953); Resolutie 837 (IX) van de Algemene Vergadering van de VN (14 december 1954), UN Doc. A/RES/837 (IX) (1954); Resolutie 1188 (XII) van de Algemene Vergadering van de VN (11 december 1957), UN Doc. A/RES/1188(XII) (1957).

¹⁰⁶ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 222.

¹⁰⁷ W., PETERSON, “On the Subnations of Western Europe” in N., GLAZER & D.P., MOYNIHAN, *Ethnicity: Theory and Experience*, Harvard, Harvard University press, 1975, (177), 177.

¹⁰⁸ E.J., HOBSBAWM, *Nations and Nationalism since 1780: Program, Myth, Reality*, Cambridge, Cambridge University Press, 2012, 18-19.

¹⁰⁹ A., COBBAN, *The Nation State and Self-Determination*, New York, Crowell, 1970, 30.

¹¹⁰ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 222.

93. De materie uit de tweede fase is vrij abstract. Desalniettemin zijn de gevolgen van deze fase van onschatbare waarde voor het vestigen van een recht op zelfbeschikking in de internationale rechtsorde. Het werd immers klaargestoomd om de richting uit te gaan van een als internationaal gewoonterecht geldend recht voor gekoloniseerde volkeren. Dit werd uitgebouwd in de derde fase.

94. Fase 3.

Voor de ontwikkeling van het zelfbeschikkingsrecht tijdens de dekolonisatieperiode kan de derde fase worden beschouwd als de kers op de taart. Resoluties 1514 (XV) van 14 december 1960 met als titel “*Declaration on the granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*”¹¹¹ en de daags daarop aangenomen resolutie 1541 (XV)¹¹² speelden hierbij een cruciale rol.¹¹³ De combinatie van beide resoluties bracht echt schot in de zaak. Resolutie 1514 (XV) hamerde als het ware op een zo snel mogelijke uitoefening van het recht op zelfbeschikking onder de vorm van onafhankelijkheid of met andere woorden, een dekolonisatieproces dat onmiddellijk in werking moest treden. De passage van de resolutie die hierover spreekt, gaat als volgt:¹¹⁴

“The General Assembly solemnly proclaims the necessity of bringing to a speedy and unconditional end colonialism in all its forms and manifestations; And to this end declares that:

The subjection of peoples to alien subjugation, domination and exploitation constitutes a denial of fundamental human rights, is contrary to the Charter of the United Nations and is an impediment to the promotion of world peace and co-operation.

1. *All peoples have a right to self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.*
2. ...
3. *All armed action or repressive measures of all kinds directed against dependent peoples shall cease in order to enable them to exercise peacefully and freely their right to complete independence, and the integrity of their national territory shall be respected.*
4. *Immediate steps shall be taken, in Trust and Non-Self-Governing Territories or all other territories which have not yet attained independence, to transfer all powers to the peoples of those territories, without any conditions or reservations, in accordance with their freely expressed will and desire, without any distinction as to race, creed or color, in order to enable them to enjoy complete independence and freedom.¹¹⁵ (nadruk toegevoegd)*
5. ...
6. ...

¹¹¹ Resolutie 1514 (XV) van de Algemene Vergadering van de VN (14 december 1960), UN Doc. A/RES/1514(XV) (1960).

¹¹² Resolutie 1541 (XV) van de Algemene Veradering van de VN (15 december 1960), UN Doc. A/RES/1541(XV) (1960).

¹¹³ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 222.

¹¹⁴ Resolutie 1514 (XV) van de Algemene Vergadering van de VN (14 december 1960), UN Doc. A/RES/1514(XV) (1960).

¹¹⁵ *Ibid*, laatste paragraaf.

95. Er staat heel wat informatie in deze resolutie. De onderstreepte passages zijn elementen die kort toegelicht moeten worden. Ten eerste wordt de invulling van het recht op zelfbeschikking als een collectief **mensenrecht** alsmar beter zichtbaar.¹¹⁶ Het eerste punt erkent het zelfbeschikkingsrecht van alle volkeren, waarbij ook de reeds gekende omschrijving van het zelfbeschikkingsrecht uit de mensenrechtenverdragen van 1966 (het BUPO- en ECOSOC-verdrag) tevoorschijn komt.¹¹⁷ Het derde punt spreekt over een recht van onafhankelijkheid van **afhankelijke** volkeren.¹¹⁸ Deze bewoordingen zijn zeer vaag, waardoor de volgende vragen naar boven komen: Is dit recht op onafhankelijkheid hetzelfde als het recht op zelfbeschikking, of is het een nieuw/ander recht? Wat bedoelt de resolutie met afhankelijke volkeren? Zijn dit gekoloniseerde volkeren? Of vallen minderheden (non-dominante groeperingen binnen staten) daar ook onder? En welke groeperingen vallen nu onder *peoples*? Punt vijf geeft deels een antwoord op de laatste vraag, in die zin dat het recht op zelfbeschikking toepassing kent binnen de context van gekoloniseerde gebieden.¹¹⁹

96. In resolutie 1541 (XV), welke volgde op resolutie 1514 (XV), staan een aantal principes omtrent de uitoefening van het recht op zelfbeschikking, waarvan principe VI het belangrijkste is.¹²⁰ Dit principe verduidelijkt de wijze waarop zelfbeschikking door *Non-Self-Governing Territories* uitgeoefend moet worden onder de vorm van drie mogelijkheden, wanneer het desbetreffende territorium de volledige graad van zelfbestuur heeft bereikt. De mogelijkheden zijn: (a) evolueren naar een soevereine en onafhankelijke staat, (b) het ontstaan van een vrije associatie met een onafhankelijke staat of (c) integratie binnen een bestaande onafhankelijke staat.¹²¹

97. Wat opvalt bij de omschrijving van zelfbeschikking door de AV in de voorgaande resoluties, is dat de nadruk bij de toepassing¹²² van het zelfbeschikkingsrecht vooral bij externe zelfbeschikking ligt.¹²³ Dit lijkt op het eerste zicht logisch, omdat dit allemaal geïnterpreteerd moet worden in een koloniale context en een periode van dekolonisatie.

¹¹⁶ F., MÉGRET, "The Right to Self-Determination: Earned, not Inherent" in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (45), 49.

¹¹⁷ J., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 114.

¹¹⁸ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, "The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law", in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 223.

¹¹⁹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 205.

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ Principe VI van resolutie 1541 (XV) van de Algemene Veradering van de VN (15 december 1960), UN Doc. A/RES/1541(XV) (1960).

¹²² O., KIMMINICH, "A 'Federal' Right to Self-Determination" in C. TOMUSCHAT, *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (83), 88; M., POMERANCE, *Self-Determination in Law and Practice: The New Doctrine of The United Nations*, Martinus Nijhof Publishers, 1982, 37.

¹²³ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 205.

98. De focus op het extern zelfbeschikkingsrecht bij het bestuderen van de verschillende resoluties voelde echter ietwat geforceerd. Hiermee wil ik de aandacht vestigen op het feit dat de gekoloniseerde gebieden, aan de hand van het op dat moment geldende internationaal recht, bijna gedwongen werden om hun recht op zelfbeschikking op een externe manier uit te oefenen (lees: onafhankelijk worden of op een andere manier hun internationale status bepalen)¹²⁴, daar waar een uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht met een meer interne focus (waarbij vooral aandacht zou worden besteed aan de band van het bestuur van de kolonie en het gekoloniseerde volk) evengoed aandacht had kunnen krijgen.¹²⁵

99. Het feit dat resolutie 1541 (XV) erop wijst dat de keuze van uitoefening van zelfbeschikking het resultaat moet zijn van de uitoefening van “*the free will of the peoples concerned*”¹²⁶ of met andere woorden, van een democratisch proces, nuanceert deze bekritiserende voor een stuk.¹²⁷ Welk systeem uit resolutie 1541 (XV) toegepast zou worden, koos het volk door middel van referenda, verkiezingen of volksvergaderingen.¹²⁸ Het belang van de vrije wil van de volkeren in kwestie blijkt ook uit de rechtspraak van het IGH terzake en het democratische aspect van zelfbeschikking wordt bovendien verduidelijkt in de *Western Sahara Case* van 1975 van het IGH.¹²⁹ Het is de wil van de **meerderheid van een volk** dat telt bij de uitoefening van het extern recht op zelfbeschikking.¹³⁰ Dit is natuurlijk hoe een democratisch systeem werkt. Dit toont echter wederom duidelijk aan dat de externe focus bij de uitoefening van het recht op zelfbeschikking tijdens de dekolonisatie de (al dan niet verschillende) belangen van groeperingen (zoals etnische subgroepen of minderheden) binnen dat territorium helemaal overtroeft.

100. Resolutie 1541(XV) bracht, ondanks de bovenstaande kritische noot, wel duidelijkheid over de te hanteren criteria omtrent het bepalen of een territorium als een **kolonie** kan worden beschouwd. Zo zijn er 3 criteria terug te vinden in principe V van de resolutie. Ten eerste moet het gekoloniseerde territorium in kwestie afgescheiden zijn van de (koloniserende) staat die er het administratief bestuur voert. Vervolgens moet er een duidelijk etnisch of cultureel verschil zijn tussen de twee. Tot slot kan er tot het bestaan van een kolonie besloten worden, wanneer de relatie tussen de koloniserende staat en het gekoloniseerde gebied de laatstgenoemde in een positie van ondergeschiktheid plaatste.¹³¹

101. Kan het recht op zelfbeschikking rond 1960, op basis van het voorgaande, worden beschouwd als internationaal gewoonterecht? Het antwoord hierop is **ja**. De talloze resoluties van de Algemene Vergadering, reikend vanaf het ontstaan van de VN, tot resoluties 1514 (XV) en 1541(XV) en de daaropvolgende resoluties,

¹²⁴ A., CASSESE, *Self-Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, 70.

¹²⁵ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 205.

¹²⁶ Resolutie 1541 (XV), principes VI, VII & VIII, UN Doc. A/RES/1541(XV) (1960).

¹²⁷ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 205.

¹²⁸ *Ibid*, 213.

¹²⁹ IGH 16 oktober 1975, *Western Sahara Case*, Advisory Opinion, ICJ Reports 1975, 24, § 55.

¹³⁰ R., VASHUM, “Self-Determination: Principles, Meanings and Practices”, *Indian Anthropologist*, Vol. 26, No 1 (June), 1996, 66.

¹³¹ Principe V van resolutie 1541 (XV) van de Algemene Vergadering van de VN (15 december 1960), UN Doc. A/RES/1541(XV) (1960).

vestigden stevast de benodigde *opinio juris*.¹³² De hoeveelheid aan Afrikaanse landen die vooral vanaf 1960 onafhankelijk werden, kunnen worden gezien als zeer duidelijke statenpraktijk.¹³³ De onderstaande grafiek uit het *International Studies Quarterly*-tijdschrift geeft dit helder weer.¹³⁴

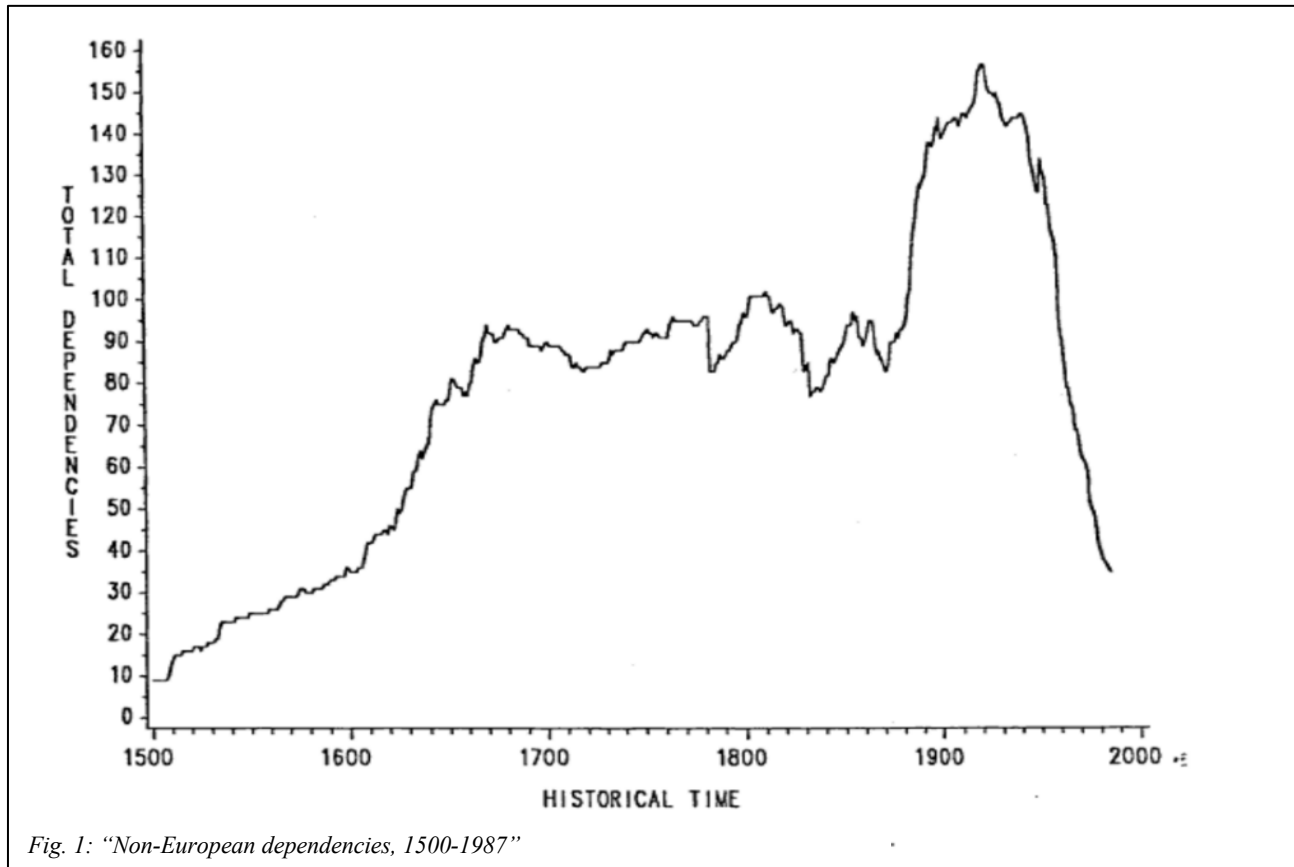

Fig. 1: "Non-European dependencies, 1500-1987"

102. De impact van de Algemene Vergadering van de VN op het koloniaal landschap valt onmogelijk te ontkennen. Het recht op zelfbeschikking moet ter conclusie, voor het grootste deel van de 20ste eeuw, worden geïnterpreteerd als een **recht op dekolonisatie**.¹³⁵

¹³² E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, "The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law", in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 224.

¹³³ Een chronologische lijst met alle onafhankelijkheidsverklaringen tijdens de dekolonisatieperiode kan geraadpleegd worden op de website van de onderzoeks-infrastructuur van de Universit  du Luxembourg op https://www.cvce.eu/en/obj/interactive_timeline_of_decolonisation_geopolitical_issues_and_impact_on_the_european_integration_process_1944_1975-fr-74d9fd02-0f16-421f-afa6-cb0946b32a23.html.

¹³⁴ Afbeelding uit: D., STRANG, "Global Patterns of Decolonization, 1500-1987, *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 4, Dec 1991, 435. Geraadpleegd van https://www.jstor.org/stable/2600949?seq=7#metadata_info_tab_contents.

¹³⁵ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, "The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law", in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 222; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 217.

Afdeling 3. Het recht op zelfbeschikking als *Jus Cogens*?

103. In de jaren vlak na de dekolonisatie werd het recht op zelfbeschikking nog een aantal keren in verschillende verdragen vernoemd. Zo zijn er bijvoorbeeld de mensenrechtenverdragen (BUPO en ECOSOC) van 1966. Een ander voorbeeld is *The United Nations Declaration on Friendly Relations and Co-operation among States* van 1970¹³⁶ (verder *the Friendly Relations Declaration*), waarin de implementatiewijze van het recht op zelfbeschikking uit de eerder besproken resolutie 1541 (XV) weergegeven wordt.¹³⁷ Dit had tot gevolg dat het zelfbeschikkingsrecht een alsmear vastere plaats in de internationale rechtsorde innam. Hoewel verklaringen van de Algemene Vergadering van de VN in principe niet juridisch bindend zijn voor staten (dus soft-law) blijven het cruciale documenten rond de interpretatie en ontwikkeling van het internationaal recht, gezien ze de toewijding en visie van de lidstaten van de VN reflecteren.¹³⁸

104. Verschillende juristen en auteurs gespecialiseerd in het internationaal recht of internationale betrekkingen, hebben doorheen de tijd beargumenteerd dat het recht op zelfbeschikking, door de interpretaties die zowel de resoluties van de VN als de rechtspraak van het IGH, zoals de *East Timor Case* van 1995¹³⁹, eraan gegeven hebben, beschouwd kan worden als een *Jus Cogens*-regel.¹⁴⁰ In de *East Timor Case* is het IGH hieromtrent niet expliciet maar erkent het in deze zaak het *erga omnes* karakter¹⁴¹ van het recht op zelfbeschikking (en dus niet expliciet het bestaan van het zelfbeschikkingsrecht als *Jus Cogens*). Het invullen van het zelfbeschikkingsrecht als een *erga omnes* geldend recht, draagt tevens bij tot een uitbreiding van het toepassingsgebied van dat recht tot niet enkel *Non-Self-Governing Territories* of *Trust Territories*.¹⁴²

105. De combinatie echter, van de vele resoluties van de Algemene Vergadering van de VN omtrent zelfbeschikking en de rechtspraak van het IGH, ondersteunen de bovenstaande opinie van vele auteurs omtrent het zelfbeschikkingsrecht als *Jus Cogens*.¹⁴³

¹³⁶ Resolutie 2625 (XXV) van de Algemene Vergadering van de VN (24 oktober 1970), UN Doc. A/RES/2625(XXV) (1970).

¹³⁷ R., VASHUM, "Self-Determination: Principles, Meanings and Practices", *Indian Anthropologist*, Vol. 26, No 1 (June), 1996, 72.

¹³⁸ United Nations FAQ, *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, geraadpleegd van <https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/FAQsindigenousdeclaration.pdf>.

¹³⁹ IGH 30 juni 1995, *Case Concerning East Timor* (Portugal v. Australië), ICJ Reports 1995, 102, § 29.

¹⁴⁰ R., VASHUM, "Self-Determination: Principles, Meanings and Practices", *Indian Anthropologist*, Vol. 26, No. 1, 1996, 72; E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, "The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law", in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 227-229; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 219; H., HANNUM, *Autonomy, sovereignty and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights*, Philadelphia (USA), University of Pennsylvania Press, 1990, 45; I., BROWNLIE, *The Principles of Public International Law*, Oxford, Clarendon Press, 1979 (third ed.), 515.

¹⁴¹ *Erga omnes* betekent dat het bindend is voor alle staten (en eventuele andere actoren van het internationaal recht, zoals internationale organisaties). *Jus Cogens* heeft een intrinsiek *erga omnes*-karakter, gezien het onveranderlijk geldt voor elke staat, ongeacht verdragen of gewoonterecht, zie A., CLIQUET, & N., DE MOOR, *Leidraad internationaal publiekrecht*, Gent, Academia press, 2013, 6-14.

¹⁴² J.F., ESCUDERO-ESPINOSA, *Self-Determination and humanitarian Secession in International Law of a Globalized world, Kosovo V. Crimea*, Springer International Publishing, 2017, 19; IGH 30 juni 1995, *Case Concerning East Timor* (Portugal v. Australië), ICJ Reports 1995, 102, § 29.

¹⁴³ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, "The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law", in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 227-230; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 218-219.

106. Het feit dat het recht op zelfbeschikking *Jus Cogens* is, neemt echter de moeilijke interpretatie van dat recht niet weg. In mijn ogen draagt het zelfs bij tot het verder vertroebelen van de positie van het recht op zelfbeschikking binnen de internationale rechtsorde, gezien de meningen over de draagwijdte, toepassing en bronnen van het *Jus Cogens* zelf vaak nog het voorwerp zijn van debat.¹⁴⁴ Daarnaast zijn er nog een aantal andere redenen. *Jus Cogens*-normen gelden als het ware als bijna onaantastbare internationale gewoonteregels. Enkel in zeer uitzonderlijke gevallen kan *Jus Cogens* worden aangepast door statenpraktijk, en dan nog door middel van een zeer lang proces.¹⁴⁵ Dit onaantastbare karakter zou in principe moeten bijdragen tot de rechtszekerheid. In het geval van het recht op zelfbeschikking heeft dit echter een nefast effect, gezien de invulling ervan naar de normen van vandaag veel moeilijker door statenpraktijk of door internationale verdragen gewijzigd kan worden.¹⁴⁶ Het positieve aspect van gewoonterecht en (in mindere mate, maar toch aanzienlijk meer dan *Jus Cogens*) het ontstaan van verdragsrecht, is dat ze dynamisch zijn. Dit betekent dat de regels die door deze instrumenten gevestigd worden sneller mee evolueren met de tijd, wat op zich al binnen het internationaal recht geen evident gegeven is. Zowel statenpraktijk als verdragen zijn immers afhankelijk van de wil van de staten, die niet altijd overeenstemt. Het profileren van het zelfbeschikkingsrecht als *Jus Cogens* draagt met andere woorden niet bij tot de rechtszekerheid. Het maakt het daarentegen een des te grotere uitdaging om de betekenis van het recht op zelfbeschikking binnen de internationale rechtsorde te plaatsen.

107. Ondanks de moeilijkheden die de kwalificatie van het zelfbeschikkingsrecht als *Jus Cogens* met zich meebrengt, kan er wel een duidelijk antwoord worden geformuleerd op de **tweede onderzoeksvraag** omtrent het type recht dat het recht op zelfbeschikking is. Het recht is tijdens de 20ste eeuw en de dekolonisatieperiode gaandeweg gegroeid van een soort ‘soft law-principe’ naar een internationaal gewoonterecht. Bovendien kan het, de plaats dat het inneemt in rechtspraak van het IGH en resoluties van de VN indachtig, beschouwd worden als een regel van *Jus Cogens*.

HOOFDSTUK 5. CONCLUSIE ROND HISTORISCHE ONTWIKKELING

108. Het ontstaan van een **recht** op zelfbeschikking was niet evident. Het heeft zelfs ruim anderhalve eeuw geduurd voordat de term ‘zelfbeschikking’ in gebruik werd genomen. Dit neemt niet weg dat de ideeën waar het zelfbeschikkingsrecht op steunt veel eerder zijn ontstaan dan het begrip zelf. In de jaren die volgden op Wereldoorlog II groeide het recht op zelfbeschikking uit tot een internationaal erkende gewoonterechtelijke regel. Het toepassingsgebied ervan werd in de praktijk echter beperkt tot een koloniale context, waarbij het recht

¹⁴⁴ A., LAGERWALL, *Jus Cogens*, Oxford Bibliographies, 2015; geraadpleegd van <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0124.xml>.

¹⁴⁵ A., CLIQUET & N., DE MOOR, *Leidraad Internationaal Publiekrecht*, Gent, Academia Press, 2013, 10.

¹⁴⁶ *Ibid*, 6-10.

op zelfbeschikking in de naoorlogse periode geïnterpreteerd kan worden als een **recht op dekolonisatie**. Het ‘volksbegrip’ werd op zijn beurt ingevuld als ‘gekoloniseerde of onderdrukte volkeren’.

109. Het bovenstaande beantwoordt tevens de **eerste deelonderzoeksvraag**. Het recht op zelfbeschikking neemt doorheen de dekolonisatieperiode vooral een externe vorm aan, waarbij het zelfbeschikkingsrecht eerder moet worden beschouwd als een recht op onafhankelijkheid. De focus lag vooral op het bepalen van de politieke status van een ‘volk’ op **internationaal vlak** (extern) en niet op bijvoorbeeld de politieke status van groeperingen binnen dat volk (intern).¹⁴⁷

110. Zowel het BUPO- en ECOSOC-verdrag als resolutie 2625 (XXV)¹⁴⁸ (*Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States*) bevestigen het bestaan van een recht op zelfbeschikking voor *alle* volkeren.¹⁴⁹ Dit vormt meteen ook één van de moeilijkheden omtrent het zelfbeschikkingsrecht. Verschillende bronnen met diverse invullingen van het recht op zelfbeschikking maken de interpretatie ervan tot een moeilijk gegeven, zeker als het om een *Jus Cogens*-norm gaat.

111. De interpretatie en toepassing van het recht op zelfbeschikking in de bovenstaande verdragen en resoluties krijgen eerder de vorm van een soort ad hoc-systeem tegen kolonisatie. Zelfbeschikking wordt als het ware als een tool gebruikt om de organisatie van de dekolonisatie te regelen, waardoor enkel het externe aspect van zelfbeschikking naar voren kwam. Het is pas later, bij het aannemen van een aantal internationale verdragen en resoluties door de VN, dat het interne aspect van zelfbeschikking (opnieuw) het levenslicht ziet.

112. Of de voorgaande stelling adequaat is, zal natuurlijk blijken uit de volgende onderdelen van de scriptie. Nu de lezer een helder beeld heeft van de fundamentele van het zelfbeschikkingsrecht en kennis heeft gemaakt met een aantal sleutelbegrippen, is het tijd om de hedendaagse interpretatie ervan uit te diepen. In wat volgt is het de bedoeling om de postkoloniale interpretatie van een aantal centrale principes verder te duiden. In de volgende hoofdstukken worden de actoren van het recht op zelfbeschikking (volkeren en minderheden) enerzijds en de toepassingsvormen (en de eraan verbonden begrenzings) anderzijds, verder uitgediept.

¹⁴⁷ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 224.

¹⁴⁸ Resolutie 2625 (XXV) van de Algemene Vergadering van de VN (24 oktober 1970), UN Doc. A/RES/2625(XXV) (1970).

¹⁴⁹ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 224-225.

DEEL III. HET ACTUEEL RECHT OP ZELFBESCHIKKING

HOOFDSTUK 1. ACTOREN VAN HET RECHT OP ZELFBESCHIKKING

Afdeling 1. Inleiding

113. Of het recht op zelfbeschikking na de dekolonisatie nog een plaats heeft in de internationale rechtsorde is een zeer terechte vraag. Tijdens de dekolonisatieperiode nam het recht op zelfbeschikking de vorm aan van een (extern) recht op dekolonisatie, wat de indruk wekt dat het zelfbeschikkingsrecht, na de dekolonisatie, geen betekenis meer zou hebben. Hoewel de nadruk aanvankelijk zeer duidelijk enkel op het externe aspect van zelfbeschikking gevestigd was, kwam daar door toedoen van de VN, na de dekolonisatie, snel verandering in.

114. Er werd ondertussen al een aantal keren gewezen op het onderscheid tussen het interne en externe aspect (of recht) van zelfbeschikking. Het gaat voor de duidelijkheid vooralsnog over één recht. Wanneer welk aspect of wijze van implementatie naar voren komt, is afhankelijk van verschillende contextuele elementen. Wanneer er met andere woorden sprake is van ‘interne’ of ‘externe’ zelfbeschikking, duidt dit respectievelijk op de implementatie van zelfbeschikking binnen een bestaande staat enerzijds, en de implementatie van zelfbeschikking naar buiten toe (vaak door het creëren van een nieuwe staat door afscheiding van de bestaande) anderzijds. Een diepere analyse van beide aspecten komt verder in de scriptie aan bod.¹⁵⁰ Het onderscheid tussen de twee aspecten is bij de bespreking van de actoren van het recht op zelfbeschikking echter ook van belang. Een korte toelichting van beide aspecten is dus op zijn plaats.

115. Het **intern recht op zelfbeschikking** omvat het recht van een volk om vrij zijn politieke status binnen een staat te bepalen (door bijvoorbeeld zijn eigen democratische besluitvormingsproces te organiseren) en vrij zijn economische, sociale en culturele ontwikkeling na te streven (door middel van de beleidskeuzes die gemaakt worden juist doordat het volk een onderdeel is van de politieke instituties).¹⁵¹ Het gaat vooral om de bescherming van de collectieve identiteit van een volk, via een recht op participatie binnen het politieke besluitvormingsproces van een staat.¹⁵² Het intern recht op zelfbeschikking valt dus eerder in de relatie tussen een volk en het bestuur van een staat, waarbinnen het zich bevindt, te plaatsen.

116. Het **extern recht op zelfbeschikking** is het recht van een volk om vrij zijn internationale politieke status te bepalen, door zelf een nieuwe staat te vormen of door zich te associëren binnen een andere bestaande

¹⁵⁰ Zie *infra*, randnrs. 264-317.

¹⁵¹ Zie art. 1(1) BUPO-Verdrag; M., SEYMOUR, “Internal Self-Determination and Secession” in A., PAVKOVIC & P., RADAN, *The Ashgate Research Companion to Secession*, Abingdon, Routledge, 2011, (385), 392-394; ¹⁵¹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 239; R., VASHUM, “Self-Determination: Principles, Meanings and Practices”, *Indian Anthropologist*, Vol. 26, No 1 (June), 1996, 67.

¹⁵² D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 237-242.

staat.¹⁵³ Dit externe aspect kwam al een aantal keer aan bod bij het stuk over de dekolonisatie, gezien dit nagenoeg de enige vorm van zelfbeschikking was die door de resoluties van de VN behartigd werd.

117. Het postkoloniale karakter van zelfbeschikking, dat het recht op zelfbeschikking via een intern aspect als het ware nieuw leven wenst in te blazen (zonder dat externe zelfbeschikking hierdoor aan belang inboet), wordt gevestigd door verschillende internationale instrumenten, waarvan een aantal reeds aan bod zijn gekomen.¹⁵⁴ Het gaat in hoofdzaak over het Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten en het Verdrag inzake Economische, sociale en Culturele Rechten van 1966¹⁵⁵, *The Friendly relations Declaration* van 1970¹⁵⁶, de Helsinki Final act van 1975 betreffende de *Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE)*¹⁵⁷, Het Afrikaans Handvest betreffende Mensen- en Volkerenrechten van 1982 (Afrikaans Handvest)¹⁵⁸ en de *Vienna Declaration and Programme of Action* van 1993 (hierna *Vienna Declaration*).¹⁵⁹ Alle voorgaande instrumenten omschrijven het recht op zelfbeschikking als een recht voor **alle volkeren** zonder het te limiteren tot koloniale volkeren.¹⁶⁰ In de verklaring van Wenen wordt er bijvoorbeeld geduid op het feit dat de territoriale integriteit van **alle** staten (dus niet enkel koloniale machten) gevrijwaard moet blijven zolang ze in overeenstemming handelen met de beginselen van gelijke rechten en zelfbeschikking “*and thus possessed of a government representing the whole **people** belonging to the territory without distinction of any kind.*”¹⁶¹

118. Deze inleiding heeft als doel te wijzen op het bestaan van een verder ontwikkelingsproces van het recht op zelfbeschikking na de dekolonisatie. De vraag blijft echter of die ontwikkeling praktische relevantie heeft, op welke manier het recht zich ontwikkeld heeft (zijnde vooral in twee te onderscheiden aspecten: interne zelfbeschikking en externe zelfbeschikking) en welke actoren het voorwerp kunnen zijn bij de toepassing van dit recht. Dit laatste komt in deze afdeling aan bod. Het ‘volk’ als rechthebbende werd al een aantal keer benadrukt in de voorgaande paragrafen. Ondertussen is het duidelijk dat ten tijde van de dekolonisatie ‘het volk’ gelezen moet worden als ‘gekoloniseerde’ of ‘onderdrukte volkeren’. Het volksbegrip als ‘gekoloniseerde volkeren’ is binnen het hedendaagse zelfbeschikkingsrecht en binnen de huidige wereldpolitiek niet echt meer aan de orde. Voor de notie ‘onderdrukte volkeren’ is dit echter niet zo. Dat het koloniale landschap zo goed als volledig verdwenen is, neemt immers niet weg dat bepaalde groeperingen binnen staten vandaag de dag nog steeds onderdrukt kunnen worden door het politieke systeem van die staat. De vraag blijft: wanneer is men een ‘volk’ in de zin van het recht op zelfbeschikking?

¹⁵³ R., VASHUM, “Self-Determination: Principles, Meanings and Practices”, *Indian Anthropologist*, Vol. 26, No 1 (June), 1996, 68.

¹⁵⁴ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 226-227.

¹⁵⁵ Zie art. 1(3) van het BUPO-Verdrag/ECOSOC-Verdrag van 16 december 1966.

¹⁵⁶ Resolutie 2625 (XXV) van de Algemene Vergadering van de VN (24 oktober 1970), UN Doc. A/RES/2625(XXV) (1970).

¹⁵⁷ Conference on the Security and Co-Operation in Europe, *Helsinki Final act*, 1975, 34 p.

¹⁵⁸ Afrikaans Handvest betreffende Mensen- en Volkerenrechten van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (*Organisation of African Unity* of OAU) van 27 juni 1981, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21, ILM Vol 58, (1982).

¹⁵⁹ *Vienna Declaration and Programme of Action* van 25 juni 1993, UN Doc. A/COF/157/23, (1993).

¹⁶⁰ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 228-230.

¹⁶¹ Punt 1, art. 2, §3 van de *Vienna Declaration and Programme of Action* van 25 juni 1993, UN Doc. A/COF/157/23, (1993).

119. Het is hierbij belangrijk de volgende bemerking te maken. Er is een onderscheid tussen het volksbegrip in de ruime betekenis van het woord (waaronder veel groepen op basis van gemeenschappelijke kenmerken zouden vallen) en het volksbegrip zoals het gebruikt wordt bij de omschrijving van het recht op zelfbeschikking in verschillende internationale instrumenten. Dit is het volksbegrip in de enge zin en tevens het voorwerp van dit hoofdstuk. Het bestuderen van volkeren (naast minderheden) die het subject kunnen zijn van het recht op zelfbeschikking (en niet ‘volkeren’ in het algemeen) staat immers centraal in deze masterproef. In wat volgt, moet de notie ‘volk’ met andere woorden altijd begrepen worden in het licht van de verdragen en resoluties rond het zelfbeschikkingsrecht. In de rechtsleer staat ondertussen niet zozeer de vraag ‘wat’ het recht op zelfbeschikking precies is centraal, maar wel ‘voor wie’ dit recht geldt.¹⁶²

120. Dit hoofdstuk diept eerst de verschillende invullingen uit die aan het volksbegrip gegeven kunnen worden. Daarnaast zal ook het minderheidsbegrip aan een diepere analyse worden onderworpen. De vraag stelt zich immers of ook minderheden in bepaalde omstandigheden onder het volksbegrip van de hierboven vermelde instrumenten kunnen vallen. Tot slot formuleert het slotstuk van deze afdeling een antwoord op de deelonderzoeksvraag omtrent de mogelijke subjecten van het recht op zelfbeschikking (volkeren, minderheden), en hun ‘toegang’ tot het zelfbeschikkingsrecht.

Afdeling 2. De rechtssubjecten van het recht op zelfbeschikking

I. Algemeen

121. Een van de belangrijkste onderdelen van deze scriptie betreft de omschrijving van ‘het volk’ of althans ‘het volk dat een recht op zelfbeschikking heeft en kan uitoefenen.’ Hoewel de vragen wat het recht op zelfbeschikking precies inhoudt en welke toepassingsvormen er bestaan, intussen min of meer beantwoord zijn vanuit de rechtsleer en rechtspraak, blijft de vraag wat een ‘volk’ omvat, tot op de dag van vandaag grotendeels onbeantwoord.

122. Dit onderdeel brengt daar geen verandering in. Het is de bedoeling de lezer een zo helder mogelijke weergave te bieden over de groeperingen die onder het volksbegrip inzake zelfbeschikking zouden kunnen vallen. Ten tijde van de dekolonisatie was de doelgroep immers duidelijk. Wanneer er gesproken werd over ‘volkeren’ hadden de ontwerpers van de instrumenten ook specifiek afgebakende groepen voor ogen, met name gekoloniseerde volkeren. Het is intussen duidelijk dat het recht op zelfbeschikking ook na de dekolonisatie een

¹⁶² J., CRAWFORD, “The Rights of Peoples: ‘Peoples’ or ‘Governments’?” in J., CRAWFORD, *The Right of Peoples*, Oxford, Clarendon Press, 1988, 55-68; I., BROWNLIE, “The Right of Peoples in International Law” in CRAWFORD, J., *The Right of Peoples*, Oxford, Clarendon press, 1988, (1), 5; R.N., KIWANUKA, “The Meaning of ‘People’ in the African Charter on Human and Peoples’ Rights”, *AJIL*, Vol. 82, No. 1, 1988, 92.

plaats moet krijgen in de internationale rechtsorde. De VN heeft dit trachten te doen door resoluties uit te vaardigen en verdragen in het leven te roepen die een zelfbeschikkingsrecht erkennen voor **alle volkeren**. Wat de lezer bij dit onderdeel in het achterhoofd moet houden is dat het volksbegrip uit de internationale instrumenten op zoveel manieren benaderd kan worden dat men *a contrario* de bedenking kan maken of de internationale rechtsorde bij het invullen van dit recht op zelfbeschikking wel ‘alle volkeren’ voor ogen had.¹⁶³ Welke groepen de internationale rechtsorde als ‘volkeren’ omschrijft, is immers niet per se de beleving van dergelijke groeperingen. Het omgekeerde is evenzeer waar.¹⁶⁴

123. Het recht op zelfbeschikking is ondertussen een erkend beginsel van internationaal recht. Zoals alle internationale beginselen, doet het zelfbeschikkingsrecht ook rechten en plichten ontstaan voor staten. Het eigenaardige aan zelfbeschikking is dat die rechten en plichten niet alleen ten aanzien van staten gelden, maar ook ten aanzien van volkeren.¹⁶⁵

124. Het definiëren van dit volksbegrip lijkt onbegonnen werk. Er zijn wel een aantal objectieve criteria die soms gehanteerd worden om bepaalde groepen van mensen of volkeren te onderscheiden. Dit kan een gedeelde geschiedenis, taal, religie, territorium, ras of etniciteit zijn.¹⁶⁶ Deze methode kan nuttig zijn bij het definiëren van verschillende **subgroepen** binnen een groter geheel een staat, wat echter niet even vanzelfsprekend is. Een groep mensen kan bijvoorbeeld dezelfde religie, etniciteit of hetzelfde ras hebben en binnen één territorium gevestigd zijn, maar een gedeelde geschiedenis missen en verschillende talen spreken. Kan deze groep dan als een ‘volk’ beschouwd worden? Het antwoord hierop kan zowel positief als negatief zijn, afhankelijk van de specifieke context waarin de groep van mensen zich bevindt. Daarnaast is het al dan niet als volk beschouwd kunnen worden afhankelijk van de wil van de desbetreffende groep om zelfbeschikking of zelfbestuur na te streven. Het voorgaande wijst erop dat een dergelijke manier van indelen van het alomvattende volksbegrip niet consistent genoeg is om met zekerheid te kunnen zeggen of een groepering al dan niet onder het ‘volksbegrip’ valt van art. 1(1) BUPO-Verdrag valt. TAMIR geeft dit duidelijk weer met de volgende woorden:

*“all attempts to single out a particular set of objective features – be it a common history, collective destiny, language, religion, territory, climate, race, ethnicity – as necessary and sufficient for the definition of a nation have ended in failure. Although all these features have been mentioned as characteristic of some nations, no nation will have all of them.”*¹⁶⁷

¹⁶³ F., MEGRET, “The Right to Self-Determination: Earned, not Inherent” in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (45), 55.

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ J.F., ESCUDERO-ESPINOSA, *Self-Determination and humanitarian Secession in International Law of a Globalized world, Kosovo V. Crimea*, Springer International Publishing, 2017, 19; A., KAPUSTIN, “Crimea’s Self-Determination in the Light of Contemporary International Law”, *HJIL*, Vol. 75, 2015, 102-103, geraadpleegd van https://www.zaoerv.de/75_2015/75_2015_1_a_101_118.pdf.

¹⁶⁶ F., MEGRET, “The Right to Self-Determination: Earned, not Inherent” in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (45), 55.

¹⁶⁷ Y., TAMIR, *Liberal Nationalism*, Princeton, Princeton University Press, 1995, 65.

125. Het gebruiken van dergelijke objectieve criteria is een interpretatiemethode die verder in de scriptie nog aan bod zal komen.¹⁶⁸ Het is belangrijk in het achterhoofd te houden dat dit niet dé manier is om het ‘volksbegrip’ te benaderen, maar wel een van de mogelijke manieren.

126. De gevolgen bij het invoeren van het recht op zelfbeschikking van volkeren (en dan vooral het externe zelfbeschikkingsrecht) kunnen het internationale landschap aanzienlijk veranderen, waardoor een duidelijke afbakening van het volksbegrip noodzakelijk is. De masterproef tracht dit dan ook zoveel mogelijk te doen. Dit neemt echter niet weg dat deze visie aansluit bij die van een aantal rechtsgeleerden uit het internationaal recht, en gewag maakt van het gegeven dat andere invalshoeken altijd mogelijk zijn. De keuze voor het bespreken van de interpretatiewijze die zal blijken uit de komende paragrafen is ook gefundeerd op het gegeven dat ze, mijns inziens, het meeste bijdraagt tot het specifieke doel van deze scriptie: het analyseren voor welke groepen het recht op zelfbeschikking ook praktisch relevant is of kan zijn.

127. Gezien de internationale rechtsorde zelfbeschikking omschrijft als een recht van volkeren, kan de bedenking gemaakt worden of een groepering die zich via het recht op zelfbeschikking als een ‘volk’ wenst te profileren, ook automatisch als dusdanig beschouwd wordt.¹⁶⁹ Het bevestigen van een groep als een volk is immers niet alleen een onderdeel en (soms een doelstelling) van het zelfbeschikkingsrecht, maar dus ook een voorwaarde tot het bestaan ervan.¹⁷⁰ Deze visie van MEGRET argumenteert met andere woorden dat het volksbegrip en het recht op zelfbeschikking onlosmakelijk met elkaar vervlochten zijn. Het volgende fragment geeft dit helder weer:

“... The concept of what constitutes a people is deeply enmeshed in the actual manifestation of self-determination by particular peoples, and the search of its political recognition. Conversely, a people who do not aspire to some form of self-determination is simply a collection of individuals that may be united by some shared characteristics that an external observer might identify as indicating anthropological groupness but little beyond that.”¹⁷¹

128. Op basis van deze interpretatie is de collectieve identiteit en de wil van een volk bij het bepalen van de draagwijdte van het volksbegrip binnen het recht op zelfbeschikking dus een cruciale factor. Deze visie is tevens een onderdeel van het, in 1981 door de Speciale Rapporteur van de Subcommissie over de Preventie van Discriminatie en de Bescherming van Minderheden van de Verenigde Naties, CRISTESCU, voorgestelde onderzoek omtrent het definiëren van een volk dat geschikt is om te genieten van het zelfbeschikkingsrecht.¹⁷² In dit onderzoek argumenteert CRISTESCU dat er twee hoofdelementen zijn bij het bevestigen van het bestaan

¹⁶⁸ Zie *infra*, randnrs. 178-184.

¹⁶⁹ F., MEGRET, “The Right to Self-Determination: Earned, not Inherent” in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (45), 57.

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² J.F., ESCUDERO-ESPINOSA, *Self-Determination and humanitarian Secession in International Law of a Globalized world, Kosovo V. Crimea*, Springer International Publishing, 2017, 22.

van een volk dat het recht kan uitoefenen.¹⁷³ Een eerste element heeft een geografische component en impliceert dat een groep als volk beschouwd kan worden als er een band is met een bepaald territorium.¹⁷⁴ Het tweede element omvat eerder het concept van de collectieve identiteit van een volk dat over een aantal gedeelde kenmerken (lees: gedeelde etniciteit in de brede zin van het woord) moet beschikken.¹⁷⁵

129. Het dient te worden opgemerkt dat wanneer er over de collectieve identiteit van een groep gesproken wordt, dit slaat op een collectieve **individuele** identiteit van een groep. Het individuele slaat op het feit dat het in vergelijking met andere (sub)groepen (zelfs met die uit andere staten) een **eigen** collectieve identiteit is, dat enkel van toepassing is op die specifieke groep.¹⁷⁶

130. Tot slot bemerkt CRISTESCU dat een volk niet mag worden verward met etnische, religieuze of linguïstische minderheden.¹⁷⁷ Dit wijst enerzijds op het feit dat minderheden en volkeren wel degelijk twee te onderscheiden entiteiten zijn, wat in de rechtsleer (en rechtspraak) ook bevestigd wordt.¹⁷⁸ Anderzijds wordt hiermee geïmpliceerd dat het onderscheid tussen een volk en een minderheid, hoewel vaak moeilijk zichtbaar, bevestigd kan worden door het hebben van een langdurige band met een bepaald territorium.¹⁷⁹

131. De masterproef maakt in wat volgt gebruik van de voorgaande etnische en geografische componenten. Zo worden er binnen het ‘volksbegrip’ bij het zelfbeschikkingsrecht, drie entiteiten onderscheiden die ook in de rechtsleer en rechtspraak het vaakst naar voren komen als zijnde mogelijke rechtssubjecten van dit recht.¹⁸⁰ De thesis behandelt respectievelijk II) de hele bevolking van een staat of natie (geografische component), III) etnische subgroepen binnen een staat (etnische component) en IV) inheemse volkeren. Mits deze scriptie eveneens de relevantie van het recht op zelfbeschikking voor minderheden analyseert, wordt er in V) minderheden uitvoerig ingegaan op de rechtspositie van minderheden ten opzichte van het recht op zelfbeschikking.

¹⁷³ A., CRISTESCU, *The Right of Self Determination: Historic and Current Development on the Basis of United Nations Instruments*, New York, United Nations, 1981, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/404/Rev. 1. (1981), 40-41, § 279.

¹⁷⁴ *Ibid.*

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 259, 262; J., WILSON, “Ethnic Groups and the Right to Self-Determination”, Connecticut JIL, Vol. 11, 1996, 440.

¹⁷⁷ A., CRISTESCU, *The Right of Self Determination: Historic and Current Development on the Basis of United Nations Instruments*, New York, United Nations, 1981, 40-41. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/404/Rev. 1. (1981).

¹⁷⁸ T., JABER, “A Case for Kosovo? Self-Determination and Secession in the 21st Century”, IJHR, Vol. 15, No 6, August 2011, 932; G., LAUWERS & S., SMIS, “New Dimensions of the Right to Self-Determination: A study of the international Response to the Kosovo Crisis”, N & EP, Vol. 6, No. 2, 2000, 56.

¹⁷⁹ *Ibid.*, 933; *Ibid.*, 57.

¹⁸⁰ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 244-247.

II. De bevolking van een staat of de ‘natie’

i. Definiëring van naties

132. Een eerste invulling van het volksbegrip is de territoriale of geografische. Volgens deze invulling moet het ‘volksbegrip’ alle volkeren binnen een bepaald afgebakend territorium in beschouwing nemen.¹⁸¹ Dat territorium duidt op het afgebakende gebied van een staat.¹⁸²

133. Het ‘volk’ wordt binnen dit onderdeel met andere woorden territoriaal bepaald, waardoor eventuele etnische verschillen binnen de natie buiten beschouwing worden gelaten.¹⁸³ Deze definitie van een volk binnen het (intern) recht op zelfbeschikking verwijst daaruit volgend eerder op ‘volkeren’ in de juridische zin van het woord.¹⁸⁴

134. Het voorgaande komt, volgens EIDE, neer op de indicatie dat de term ‘naties’ in de territoriale zin gelezen moet worden en dat voor het internationaal recht de ‘permanente bevolking’ van een staat identiek is aan de natie. Met andere woorden, de bevolking van een staat in zijn geheel, is een subject van het recht op interne zelfbeschikking,¹⁸⁵ wat ook binnen de rechtsleer sterk wordt ondersteund.¹⁸⁶ Deze theorie wordt

¹⁸¹ A., EIDE, “The National Society, Peoples and Ethno-Nations: Semantic Confusions and Legal Consequences”, *Nordic JIL*, Vol. 64, 1995, 36; T.M., FRANCK, “The Emerging Right to Democratic Governance”, *AJIL*, Vol. 86, 1992, 58-59; R., HIGGINS, *International Law and the Avoidance, Containment and Resolution of Disputes*, Recueil Des Cours (Human rights), Leiden, Martinus Nijhof Publishers, Vol. 5, 1991, (9), 170; J., CRAWFORD, “Outside the Colonial Context” in W.J., ALLAN, *Self-Determination in the Commonwealth*, Aberdeen, Aberdeen University press, 1988, (1) 13.

¹⁸² R., HIGGINS, “Post Modern Tribalism and the Right to Secession: Comments” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (29), 32.

¹⁸³ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 244.

¹⁸⁴ *Ibid*; T.D., MUSGRAVE, *Self-Determination and National Minorities*, Oxford, Clarendon Press, 1997, 151;

J., KLABBERS & R., LEFEBER, “Africa: Lost Between Self-Determination and *Uti Possidetis*” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (37), 41.

¹⁸⁵ A., EIDE, “Territorial Integrity of States, Minority Protection, and Guarantees for Autonomy Arrangements: Approach and Roles of the United Nations” in European Commission for Democracy Through the Law of the Council of Europe (Venice Commission), *Local Self-Government, Territorial Integrity and Protection of Minorities*, Lausanne, 25-27 april, 1996, 196.

¹⁸⁶ J.F., ESCUDERO-ESPINOSA, *Self-Determination and humanitarian Secession in International Law of a Globalized world, Kosovo V. Crimea*, Springer International Publishing, 2017, 21; A., TANCREDI, “Some Remarks on the Relationship Between Secession and General International Law in the Light of the ICJs Kosovo Advisory Opinion” in P., HILPOLD, *Kosovo and International Law: The ICJ Advisory Opinion of 22 July 2010*, Leiden/Boston, Martinus Nijhof Publishers, 2012, (79), 91; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 244-247; B., VUKAS, “States, Peoples and Minorities”, in *Recueil des Cours*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law of 1991, Vol. 6, Den Haag, Martinus Nijhof Publishers, 1999, 312, 316; K., DOEHRING, “Self-Determination”, in B., SIMMA, and H., MOSLER, *The Charter of The United Nations, A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 1994, 64; J., KLABBERS & R., LEFEBER, “Africa: Lost Between Self-Determination and *Uti Possidetis*” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (37), 41-42; T.M., FRANCK, “The Emerging Right to Self-Governance”, *AJIL*, Vol. 86, 1992, 58; M.N., SHAW, “The Definition of Minorities in International Law, *IYHR* (Israel Yearbook of Human Rights), Vol. 20, 1990, 14; A., CRISTESCU, *The Right of Self Determination: Historic and Current Development on the Basis of United Nations Instruments*, New York, United Nations, 1981, 41-42, § 280-283, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/404/Rev. 1. (1981); Y., DINSTEIN, “Collective Human Rights of Peoples and Minorities”, *ICLQ* (International and Comparative Law Quarterly), Vol. 25, 1976, 103-104; T., VEITER, “Commentary on the Concept of National Minorities”, *HRJ*, Vol. VII, 1974, 277.

bovendien gesteund door het *Supreme Court of Quebec* in de *reference re Secession of Quebec-case* van 1998.¹⁸⁷ In paragraaf 124 verklaart het Hof het volgende:¹⁸⁸

“... *The right of self-determination has developed largely as a human right and is generally used in documents that simultaneously contain references to ‘nation’ and ‘state’. The juxtaposition of these terms is indicative that the reference to ‘people’ does not necessarily mean the entirety of a state’s population.*” (nadruk toegevoegd)

135. Hieruit volgt dat, naast het belangrijke gegeven dat een ‘volk’ (in de zin van het recht op zelfbeschikking) ook een **deel van de bevolking** kan uitmaken, naties en staten door het hof gezien worden als houders van een zelfbeschikkingsrecht.¹⁸⁹ Dit komt voort uit de bewoordingen *not necessarily*, wat betekent dat het volksbegrip niet altijd wijst op naties, maar **mogelijks** wel.

136. Bovendien wordt het vallen van het natiebegrrip onder ‘*peoples*’ in de zin van het recht op zelfbeschikking verder bevestigd in resoluties van de Algemene Vergadering van de VN. Zo bevatten zowel resolutie 637 (VII) A van 1952¹⁹⁰, de *Friendly Relations Declaration* van 1970¹⁹¹ en de *Vienna Declaration* uit 1993¹⁹² duidelijke indicaties dat de gehele bevolking van een staat onder het ‘volkerenbegrip’ vallen.

137. In paragraaf 1 van resolutie 637 A van 1952 staat dat de lidstaten het recht op zelfbeschikking van alle volkeren en naties moeten handhaven.¹⁹³ Het is duidelijk dat met ‘volkeren’ in die tijdsperiode de nadruk wordt gelegd op volkeren die ressorteren onder *Non-Self-Governing Territories* en *Trust Territories*. Naties kan bijgevolg worden gelezen als ‘alle andere territoria’ of, met andere woorden ‘alle andere staten die niet onder de twee voorgaande omschrijvingen vallen’.

138. De andere twee verklaringen spreken niet expliciet over ‘naties’, wat wederom duidt op het inconsistente gebruik van begrippen door de internationale rechtsorde omtrent de specifieke definiëring (en draagwijdte) van het volksbegrip bij zelfbeschikking. Wel wijzen deze resoluties ook op de gehele bevolking als rechthebbende van het zelfbeschikkingsrecht. Meer bepaald in de voorlaatste paragraaf van principe V in de *Friendly Relations Declaration*¹⁹⁴ en de laatste paragraaf van art. 2 van punt I uit de *Vienna Declaration*¹⁹⁵ staat dat staten handelen in overeenstemming met het recht op zelfbeschikking als ze beschikken over “een bestuur of regering dat het **hele volk dat behoort tot het territorium** vertegenwoordigt”.

¹⁸⁷ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 217-297 p.

¹⁸⁸ *Ibid*, 281, § 124.

¹⁸⁹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 245.

¹⁹⁰ Resolutie 637 (VII) A van de Algemene Vergadering van de VN (16 december 1952), UN Doc. A/RES/637(VII)A (1952).

¹⁹¹ Resolutie 2625 (XXV) van de Algemene Vergadering van de VN (24 oktober 1970), UN Doc. A/RES/2625(XXV) (1970). (Verder: *Friendly Relations Declaration* van 1970).

¹⁹² *Vienna Declaration and Programme of Action* van 25 juni 1993, UN Doc. A/COF/157/23, (1993).

¹⁹³ Resolutie 637 (VII) A van de Algemene Vergadering van de VN (16 december 1952), UN Doc. A/RES/637(VII)A (1952), 26, § 1.

¹⁹⁴ Principe V, para. 7 van de *Friendly Relations Declaration* van 1970

¹⁹⁵ Art. 2, §3 van punt I van de *Vienna Declaration and Programme of Action* van 25 juni 1993, UN Doc. A/COF/157/23, (1993).

139. Er zijn nog een aantal internationale instrumenten die dit standpunt bijstaan. Zo wordt gesteld dat het gebruik van het ‘volksbegrip’ in art. 20(1) van Het Afrikaans Handvest betreffende de Mensenrechten en Rechten van Volkeren ook gelezen moet worden als ‘de hele bevolking van een staat’¹⁹⁶, wat ook benadrukt werd door de *African Commission on Human and Peoples’ Rights* (ACHPR).¹⁹⁷

140. Art. 1(1) BUPO-Verdrag vrijwaart zoals gezegd het recht op zelfbeschikking van volkeren. Gezien het geratificeerd werd en in werking trad op een moment dat de dekolonisatie zo goed als bijna helemaal voorbij was, lijkt het BUPO-Verdrag vooral het interne zelfbeschikkingsrecht te willen erkennen. Zoals verder in de scriptie zal blijken, wordt het interne aspect van zelfbeschikking uit art. 1(1) BUPO-Verdrag vaak *juncto* artikelen 18-27 van hetzelfde verdrag gelezen. Deze artikelen onderstrepen namelijk specifieke mensenrechten, die nauw in verband staan met het zelfbeschikkingsrecht van volkeren om **binnen de staat** zelf hun politieke status te bepalen en zelf hun economische, sociale en culturele ontwikkeling na te streven. Het gaat bijvoorbeeld om de vrijheid van denken, geweten en religie (art.18)¹⁹⁸, vrijheid van meningsuiting (art. 19)¹⁹⁹, het recht op vreedevolle bijeenkomst (art.20)²⁰⁰, enz.²⁰¹ Het ‘zelf’ in de voorgaande zinnen slaat op het gegeven dat volkeren dit kunnen doen, zonder tussenkomst van buitenaf (lees: van derde staten).²⁰²

141. De vraag waarom de klemtoon voornamelijk op het interne recht op zelfbeschikking ligt, is als volgt te verklaren: via een extern zelfbeschikkingsrecht, heeft een volk het recht om zelf zijn internationale politieke status en grenzen, zonder tussenkomst van andere staten, te bepalen. De huidige bestaande staten die onderdeel zijn van de internationale gemeenschap bestaan logischerwijze juist doordat de internationale politieke status van de bevolking binnen die staten reeds gevestigd is. Dit heeft voor een groot stuk te maken met andere principes van het internationaal recht, zoals bijvoorbeeld het principe van de territoriale integriteit van staten. Dit principe fungeert als het ware als begrenzing aan de uitoefening van het extern recht op zelfbeschikking, wat naar het einde van de masterproef toe duidelijker zal worden.²⁰³

142. Wat wel reeds aangehaald kan worden, is de bemerking dat deze begrenzingen vooral bestaan om het huidige internationale landschap, en zodoende ook ‘min of meer’ de internationale vrede, te beschermen. Dit is tevens een kleine hint naar de stelling dat, hoewel het recht op zelfbeschikking een recht voor volkeren is, staten als internationale en politieke identiteit (zoals ook duidelijk uit het historische luik te deduceren valt) een vrijwel

¹⁹⁶ R.N., KIWANUKA, “The Meaning of “People” in the African Charter on Human and Peoples Rights”, AJIL, Vol. 82, 1988, 99-100.

¹⁹⁷ Zie bijvoorbeeld resolutie 11 van het ACHPR van 11 november 1994, 16^e sessie, Gambia, paragraaf 5: “ Het ACHPR *verzoekt het Nigeriaans militair bestuur het recht op vrije participatie in het bestuur en het recht op zelfbeschikking te respecteren en vraagt, zonder onnodige vertraging, om het bestuur over te dragen aan eerlijk gekozen vertegenwoordigers van het volk* (vertaald uit het Engels). ACHPR/Res.11 (XVI)94. Geraadpleegd van <https://www.achpr.org/sessions/resolutions?id=16>.

¹⁹⁸ Art. 18 BUPO-Verdrag

¹⁹⁹ Art. 19 BUPO-Verdrag

²⁰⁰ Art. 21 BUPO-Verdrag

²⁰¹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 246.

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ Zie *infra*, randnrs. 279-308.

even grote rol spelen bij het bepalen van de draagwijdte en, daarmee gepaard gaande, de relevantie van het recht op zelfbeschikking voor volkeren en minderheden.

143. Naast de bovenstaande bemerking, is in de voorbereidende werken van het BUPO-Verdrag omtrent art. 1(1) ook duidelijk te zien dat zowel Westerse als niet-Westerse staten de nadruk legden op het interne aspect van zelfbeschikking, dat bedoeld zou zijn (in het licht van de eerder vermelde mensenrechten en de democratie) als een recht om vrij te zijn van een autoritair regime.²⁰⁴ Het uitoefenen van het interne recht op zelfbeschikking door de inwoners van een staat leidt ook niet tot een wijziging van de externe of internationale grenzen van die staat. Daarentegen staat, zoals ondertussen al een aantal keren werd herhaald, de mogelijkheid om als (be)volk(ing) deel te nemen aan het politieke besluitvormingsproces van een staat, centraal.²⁰⁵

144. Dat het externe aspect op zelfbeschikking daarmee volledig uitgespeeld is, is onjuist. Zowel de *Quebec*-case van 1998²⁰⁶ als de *Kosovo Advisory Opinion* van 2010²⁰⁷, die beide in wat volgt uitgebreider aan bod zullen komen, tonen dit duidelijk aan.

145. Het voorgaande verduidelijkt dat er binnen de internationale rechtsorde min of meer een consensus bestaat dat naties, dus de bevolking van staten in het algemeen, rechtssubjecten zijn van het recht op zelfbeschikking. Hoewel naties als entiteit het minst voor controversale zorgen binnen de interpretatie van het volksbegrip, is het allerminst volledig gesloten en vrij van lacunes. Een voorbeeld dat dit duidelijk aantoont is de situatie waarin de Koerden zich vandaag de dag bevinden.

ii. Toepassing: de Koerden

146. Het Koerdische thema is zeer uitgebreid. Een verregaande bespreking van de Koerden zou te ver afwijken van het onderzoeksdoel van de masterproef. Het is daarentegen de bedoeling om met een korte toelichting van de Koerdische problematiek aan te tonen dat bij het bestuderen van het toepasselijke internationale recht, ondanks een internationale ‘consensus’ over begrippen als naties, een kritische blik nooit kwaad kan en dat het kunnen afdwingen van een recht op zelfbeschikking (in de interne, maar ook de externe betekenis van het woord) vaak afhangt van meer factoren dan van de kwalificatie als een ‘volk’ alleen.

²⁰⁴ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 246; A., CASSESE, *Self-Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, 60.

²⁰⁵ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 239; J., KLABBERS & R., LEFEBER, “Africa: Lost Between Self-Determination and Uti Possidetis” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1993, (37), 42-43.

²⁰⁶ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 217-297 p.

²⁰⁷ IGH 22 juli 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 2010, 403-453 p.

147. De Koerden kunnen worden beschouwd als één van 's werelds grootste staatloze naties.²⁰⁸ De Koerdische gemeenschap telde in 2004 tussen de 25-35 miljoen leden, die vooral verspreid leven over maar liefst vier verschillende staten.²⁰⁹ Het grootste deel van de Koerdische gemeenschap ressorteert onder Turkije en Irak, waar respectievelijk ongeveer 20% en 19% van de bevolking Koerdisch is. De overige Koerden vormen verder 11% van de Iraanse bevolking en 8% van de Syrische.²¹⁰ Deze cijfers tonen aan dat het om een aanzienlijk grote groep gaat.

148. Eén van de elementen die volkeren van elkaar onderscheidt is, zoals reeds aangehaald, de geografische component van de territoriale band tussen een territorium en een bevolkingsgroep.²¹¹ In het geval van de Koerden is dit echter onbegonnen werk, gezien de Koerdische gemeenschap verspreid is over verschillende staten. Toch kunnen de Koerden als een volk (of natie) worden beschouwd. Dit op basis van het sociologisch-politieke element dat tevens een belangrijk onderdeel vormt bij het bepalen van groepen als een 'volk'. Het bewijs hiervan gaat terug tot de 16^e eeuw, gezien de Koerden toen al min of meer een groepsbewustzijn vertoonden.²¹² Toch duurde het volgens MCDOWALL tot zo'n honderd jaar terug voordat de Koerden zichzelf als een echte gemeenschap beschouwden met een eigen, onderscheiden identiteit.²¹³ De Koerden zelf verwijzen bij het spreken over hun land van oorsprong bijvoorbeeld naar 'Koerdistan', een gebied dat zich ook uitstrekt over de vier zonet vermelde staten.²¹⁴ Het is voornamelijk de verdeling van de Koerdische gebieden na de eerste Wereldoorlog tussen Groot-Brittannië en Frankrijk, ten gevolge van het Sykes-Picot-Verdrag van 16 mei 1916, die er voor gezorgd heeft dat de Koerden geografisch gezien geen uniforme natie vormen.²¹⁵

149. In de 19^e eeuw bestonden er een aantal semionafhankelijke Koerdische emiraten, maar een onafhankelijk Koerdistan is er, naar de huidige internationale normen omtrent staten, nooit geweest.²¹⁶ Dit werd na de eerste wereldoorlog echter een doel voor de Koerden, wat te zien is aan het feit dat de Koerdische minderheden in de loop van de 20ste eeuw in zowel Turkije, Irak, Iran als Syrië elk een manier zochten om een plaats te krijgen binnen het (vaak discriminerende centrale bestuur) van deze staten.²¹⁷ Van revoltes tot het oprichten van politieke partijen: de ontwikkeling van het Koerdische identiteitsgevoel is de voorbije decennia met andere woorden alsmaar gegroeid. De masterproef overloopt in de volgende paragrafen de ontwikkeling

²⁰⁸ B., ALLEN, L., HANAUER, A., NADER, & A.G., SCOTTEN, *Regional Implications of an Independent Kurdistan*, Santa Monica, RAND, 2016, 11.

²⁰⁹ M.M., GUNTHER, "The Kurdish Question in Perspective", *World Affairs* (journal), Vol. 166, No. 4, 2004, 197; X, "Who are the Kurds", *BBC News*, 15 oktober 2019, geraadpleegd van <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29702440>.

²¹⁰ C., DAHLMAN, "The Political Geography of Kurdistan", *Eurasian Geography and Economics*, Silver Spring, V.H. Winston & Son, Vol. 43, 2002, 274.

²¹¹ Zie *supra*, randnr. 128.

²¹² H., BOZARSLAN, "Kurds and the Turkish State" in K., FLEET, I.M., KUNT, R., KASABA & S., FAROQHI, *The Cambridge History of Turkey*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, (333), 336.

²¹³ D., MCDOWALL, *A Modern History of the Kurds*, New York, I.B. Tauris & Co. Ltd., 2003, 1-2.

²¹⁴ *Ibid*, 6.

²¹⁵ B., ALLEN, L., HANAUER, A., NADER, & A.G., SCOTTEN, *Regional Implications of an Independent Kurdistan*, Santa Monica, RAND, 2016, 13.

²¹⁶ M.M., GUNTHER, "The Kurdish Question in Perspective", *World Affairs* (journal), Vol. 166, No. 4, 2004, 197.

²¹⁷ D., MCDOWALL, *A Modern History of the Kurds*, New York, I.B. Tauris & Co. Ltd., 2003, 287-288.

van een min of meer *de facto* autonomie van de Koerden in **Irak**, gezien zij vandaag de dag het dichtst bij volledige autonomie staan in vergelijking met de Koerdische minderheden uit de andere staten rond Irak. Dit neemt niet weg dat de Koerden binnen de andere staten de Koerdische identiteit ook willen beschermen, door bijvoorbeeld het oprichten van politieke partijen en (in de mate van het mogelijke) deel te nemen aan de politiek.

150. Een fundamenteel element bij de ontwikkeling van het Iraaks-Koerdische bewustzijn was de oprichting van de *Kurdistan Democratic Party* (KDP) door Mullah Mustafa Barzani op 16 augustus 1946.²¹⁸ De KDP bleef tot 1970 met Mustafa Barzani als president de leidende Koerdische partij in Irak, waarbij 11 maart 1970 één van de hoogtepunten was voor de Koerdische beweging.²¹⁹ Op deze datum werd namelijk de Iraaks-Koerdische Autonomie Overeenkomst ondertekend door Mustafa Barzani enerzijds en Saddam Hoessein anderzijds.²²⁰ Dit zorgde (theoretisch gezien) voor Koerdische autonomie binnen Irak en kan worden gezien als een soort voorloper van de *Kurdistan Regional Government* (KRG), waarover later meer.

151. Dit hoogtepunt was echter van korte duur, gezien de Iraakse steun in de jaren die volgden op het ondertekenen van de overeenkomst alsmaar afnam. Dit leidde tot een politiek vacuüm, dat zorgde voor de oprichting van een tweede Koerdische partij door Jalal Talabani op 1 juni 1975: de *Patriotic Union of Kurdistan* (PUK)²²¹. Dit is tevens één van de belangrijkste oorzaken die aan de grondslag liggen van de moeilijkheden omtrent het verkrijgen van Koerdische autonomie. Door het ontstaan van een tweede (en later derde) partij was en is het Koerdische leiderschap nog steeds verdeeld, wat een volk dat zich juist op de gedeelde identiteit en zelfbeschikkingswens wil beroepen, niet ten goede komt.²²²

152. De jaren die volgden op het ontstaan van de PUK bestonden uit een wisselwerking tussen enerzijds samenwerking en (militaire) conflicten anderzijds tussen de twee partijen. Nadat Mustafa Barzani zelf de macht over zijn partij verloren had, nam zijn zoon, Massoud Barzani, de rol op van nieuwe leider van de KDP.²²³ Het is echter niet dit (interne) conflict dat de internationale aandacht vestigde op het Koerdische volk, maar wel de (genocidale) onderdrukking van de Koerden door Saddam Hoessein in zijn Al Anfal-Campagnes van 1987 tot 1988 en de chemische aanval op de stad Halabja op 16 maart 1988. Deze gerichte aanvallen op het Koerdische volk versterkten de band tussen de Koerdische bevolkingsgroepen en wakkerden de wil om onafhankelijkheid te verkrijgen alleen maar aan.²²⁴

²¹⁸ D., MCDOWALL, *A Modern History of the Kurds*, New York, I.B. Tauris & Co. Ltd., 2003, 296.

²¹⁹ M.M., GUNTHER, "The Kurdish Question in Perspective", *World Affairs* (journal), Vol. 166, No. 4, 2004, 202.

²²⁰ *Ibid.*

²²¹ *Ibid.*

²²² B., ALLEN, L., HANAUER, A., NADER, & A.G., SCOTTEN, *Regional Implications of an Independent Kurdistan*, Santa Monica, RAND, 2016, 17; D., MCDOWALL, *A Modern History of the Kurds*, New York, I.B. Tauris & Co. Ltd., 2003, 287-288.

²²³ M.M., GUNTHER, "The Kurdish Question in Perspective", *World Affairs* (journal), Vol. 166, No. 4, 2004, 203.

²²⁴ B., ALLEN, L., HANAUER, A., NADER, & A.G., SCOTTEN, *Regional Implications of an Independent Kurdistan*, Santa Monica, RAND, 2016, 18.

153. De VN Veiligheidsraad nam in 1991 resolutie 688²²⁵ aan waarin het de aanvallen op Iraakse inwoners, waaronder in hoofdzaak Koerden, veroordeelde en Saddam Hoessein verzocht om de aanvallen te staken.²²⁶ Als gevolg hiervan werd er een *no-fly zone* gecreëerd die de Koerdische burgers beschermden tegen Iraakse militaire aanvallen boven het Noorden van Irak. Saddam Hoessein blokkeerde, ten gevolge van mislukte onderhandelingen omtrent Koerdische autonomie, het Koerdisch bezette gebied van Noord-Irak.²²⁷ De Iraakse Koerden zagen in de afscheiding tussen Irak en het noordelijke gebied, gecombineerd met internationale steun vanuit de VSA in *Operation Provide Comfort*²²⁸, een kans om politieke en economische autonomie na te streven in Noord-Irak. Dit zorgde voor de organisatie van verkiezingen voor een nieuw parlement binnen dit noordelijke gebied en een nieuwe leider in januari 1992.²²⁹

154. Deze verkiezing leidde tot het ontstaan van het Koerdische Parlement en de Koerdische Regionale Regering (KRG), dat tevens de naam is van het huidige, door de gelijknamige regering bestuurde, Koerdische gebied in Noord-Irak, dat binnen het groter gebied van Koerdistan ligt²³⁰ (Fig. 2). Koerdistan is een regio die zich voor het grootste deel over Irak, Turkije, Iran en Syrië uitstrekt. De KRG vertegenwoordigt dus slechts het Noord-Iraakse deel van Koerdistan.²³¹

Fig. 2: Koerdisch bewoonde gebieden in het Midden-Oosten²³²

²²⁵ Resolutie 688 (1991) van de VN Veiligheidsraad (5 april 1991).

²²⁶ B., ALLEN, L., HANAUER, A., NADER, & A.G., SCOTTEN, *Regional Implications of an Independent Kurdistan*, Santa Monica, RAND, 2016, 19.

²²⁷ D., MCDOWALL, *A Modern History of the Kurds*, New York, I.B. Tauris & Co. Ltd., 2003, 378.

²²⁸ R.W., STEWART, *American Military History: Volume II (The United States Army in a Global Era 1917-2008)*, Washington, D.C., Center of Military History, 2010, 431.

²²⁹ B., ALLEN, L., HANAUER, A., NADER, & A.G., SCOTTEN, *Regional Implications of an Independent Kurdistan*, Santa Monica, RAND, 2016, 19.

²³⁰ *Ibid*, 20.

²³¹ *Ibid*, 12.

²³² Afbeelding van Encyclopædia Britannica, *Kurd*, 17 december 2017, geraadpleegd van <https://www.britannica.com/topic/Kurd>.

155. Ondanks de stap richting volledige autonomie, bleven zowel de KDP als de PUK strijden om de macht, wat wederom leidde tot conflicten tussen beide partijen die resulteerden in de dood van duizenden Koerden. Ondanks dat het ontstaan van nog een derde Koerdische partij in 2009, een afscheiding van de PUK-partij genaamd de *Gorran Party*, het Koerdische politieke landschap aanzienlijk veranderde, stabiliseerde de situatie zich min of meer.²³³ Politiek gezien bleef de strijd verder gaan tussen de verschillende partijen, wat volgens een democratisch systeem natuurlijk de bedoeling is. Maar de littekens uit het verleden en de aanhoudende instabiliteit vormden (en vormen nog steeds) ongetwijfeld een aanzienlijke belemmering bij het verkrijgen van volledige autonomie en onafhankelijkheid

156. In 2017 organiseerde het KRG een onafhankelijkheidsreferendum, waarop het merendeel van de deelnemende (78%) Iraakse Koerden stemde voor onafhankelijkheid (93%).²³⁴ De vraag is natuurlijk of een dergelijk referendum de Koerden het **recht** geeft om zich effectief van Irak af te scheiden. Het antwoord is neen. Een absoluut recht op afscheiding wordt tot op de dag van vandaag niet expliciet erkend in het internationaal recht. Het bestaan van een gekwalificeerd recht op afscheiding (of afscheiding op basis van een aantal voorwaarden) krijgt daarentegen alsmaar meer steun.²³⁵ Dit referendum werd overigens door de Iraakse overheid geweigerd, op basis van ongrondwettigheid.²³⁶

157. Het dient te worden opgemerkt dat het succes of falen van dergelijke referenda zeer sterk afhankelijk is van het bestuur van de staat waarin ze georganiseerd worden. De bescherming van de territoriale integriteit van staten is nu eenmaal een internationaalrechtelijk principe waarbinnen economische en politieke belangen van de staat een centrale rol spelen. De praktijk (zoals bijvoorbeeld bestuurlijke handelingen) van staten omtrent het recht op zelfbeschikking (zowel intern als extern) is en blijft met andere woorden een zeer belangrijk element bij het analyseren van de hedendaagse betekenis en relevantie ervan.

158. Men kan zich, het voorgaande Koerdische verhaal indachtig, de volgende vragen stellen: Zou de KRG zich op het recht op zelfbeschikking van naties kunnen beroepen, om een afscheiding (extern zelfbeschikkingsrecht) hard te maken? Om te beginnen zou het bewijzen van een (eventuele) schending van het intern recht op zelfbeschikking door Irak geen gemakkelijke opgave zijn, gezien de Koerden in Noord-Irak al een bepaalde mate van autonomie gekregen hebben in de vorm van de Koerdische Regionale Regering in Noord-Irak. Bovendien draagt het gegeven dat er binnen de Koerdische natie zelf grote verschillen bestaan (die zich niet alleen politiek maar ook militair manifesteerden) niet echt bij tot het vestigen van een **volledig** gemeenschappelijke Koerdische identiteit. Hoewel het bestaan van een historisch gegroeide collectieve

²³³ B., ALLEN, L., HANAUER, A., NADER, & A.G., SCOTTEN, *Regional Implications of an Independent Kurdistan*, Santa Monica, RAND, 2016, 26.

²³⁴ M., STERIO, "Do Kurds have the Right to Self-Determination and/or Secession?", *Opinio Juris*, 2017, geraadpleegd van <http://opiniojuris.org/2017/09/28/kurds-right-self-determination-andor-secession/>.

²³⁵ Zie *infra*, randnrs. 293-295.

²³⁶ M., STERIO, "Do Kurds have the Right to Self-Determination and/or Secession?", *Opinio Juris*, 2017, geraadpleegd van <http://opiniojuris.org/2017/09/28/kurds-right-self-determination-andor-secession/>.

identiteit van de Koerden niet te betwijfelen valt, lijkt het niet vanzelfsprekend deze identiteit in het licht van zelfbeschikking te bevestigen, wanneer die van binnenuit zelf niet volledig eenduidig is.

159. Daarnaast blijft het ook raden naar de gevolgen die een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring vanuit de KRG zou hebben. Zou die bijvoorbeeld enkel gelden voor de Iraakse Koerden, of voor **alle Koerden** (dus voor de Koerden als natie)? Het eerste zou impliceren dat enkel de Iraaks-Koerdische minderheid een recht op zelfbeschikking zou kunnen uitoefenen, waarbij de vraag of minderheden *überhaupt* een zelfbeschikkingsrecht hebben naar boven komt. Dat de definitieve uitkomst omtrent Koerdistan voorlopig nog onzeker is, neemt dus zeker niet weg dat de gevolgen ervan voor de interpretatie van het recht op zelfbeschikking significant kunnen zijn.²³⁷

160. Het is belangrijk aan te geven dat hier enkel de Koerdische kwestie binnen Irak werd besproken. De Turkse Koerden streven bijvoorbeeld, na jaren van wederzijdse geweldplegingen tussen de Turkse overheid en de Koerdische Arbeiderspartij (de PKK), naar het bekomen van een aantal rechten voor Koerden (lees: minderheidsrechten) via politiek engagement binnen de Turkse politiek.²³⁸ Ook de Syrische Koerden streven naar het vestigen van een autonoom democratisch systeem (dit neigt meer naar de uitoefening van het intern recht op zelfbeschikking) binnen Syrië, maar niet naar onafhankelijkheid *an sich*.²³⁹ Het doel van de verschillende Koerdische bevolkingsgroepen binnen de staat waarin ze gevestigd zijn, is dus niet per se dezelfde.

161. Bovendien maakt het Koerdische vraagstuk duidelijk dat, ongeacht de beschrijving, de omschrijving of kwalificering van een bepaalde groep binnen het internationaal recht niet een statisch, maar fluctuerend en dynamisch gegeven is, dat afhankelijk is van verschillende contextuele factoren.

iii. Conclusie: naties

162. Het voorbeeld van de Koerden werd hier beknopt besproken om reeds een belangrijk punt omtrent de actoren van zelfbeschikking te verduidelijken. Hoewel naties/staten over het algemeen worden gezien als dragers van het intern recht op zelfbeschikking, is de mogelijke toepassing van dit recht sterk afhankelijk van factoren die vaak historisch gegroeid zijn. De splitsing van de Koerdische natie in kleinere Koerdische minderheden, is hier een sprekend voorbeeld van.

163. Bovendien maakt het voorgaande toepassingsgeval duidelijk dat het hanteren van het ‘natiebegrip’ heel ruim is en het verduidelijken van de toepassingsvoorwaarden van het recht op zelfbeschikking eerder in de weg

²³⁷ M., STERIO, “Do Kurds have the Right to Self-Determination and/or Secession?”, *Opinio Juris*, 2017, geraadpleegd van <http://opiniojuris.org/2017/09/28/kurds-right-self-determination-andor-secession/>.

²³⁸ N.G., LOIZIDES, “State Ideology and the Kurds in Turkey”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 46, No. 4, 2010, 513-527.

²³⁹ X, “Who are the Kurds”, *BBC News*, 15 oktober 2019, geraadpleegd van <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29702440>.

staat dan ondersteunt. De meeste staten bestaan nu eenmaal vaak uit verschillende etnische, culturele of linguïstische subgroepen die vaak (hoewel niet altijd) een onderscheiden politieke en sociologische identiteit hebben of willen nastreven.²⁴⁰ Deze groepen als één entiteit (de natie) analyseren, brengt weinig bij over de mogelijke aspecten van zelfbeschikking en het volksbegrip dat ermee gepaard gaat. Ook voor de verschillende Koerdische minderheden, die zich na de splitsing van de Koerdisch bewoonde gebieden in 1916, onder verschillende regimes hebben ontwikkeld, kan dit een te overwegen factor zijn. Bovendien is het duidelijk dat de territoriale definitie van ‘naties’ eerder gebruikt werd binnen de koloniale context, waar de ‘hele bevolking van gekoloniseerde gebieden’ het recht had om het extern recht op zelfbeschikking in te roepen.²⁴¹

164. In het volgende onderdeel staat de masterproef met andere woorden stil bij de vraag of (verscheidene) subgroepen binnen het grotere geheel van naties of staten, al dan niet onder het volksbegrip binnen het recht op zelfbeschikking vallen en zo ja, welke implicaties dit kan inhouden voor de natie in haar geheel.

III. Etnische subgroepen binnen een staat

i. Algemeen

165. Er zijn een aantal aanwijzingen die suggereren dat **naast** het volk van een staat in zijn geheel, specifieke groepen binnen die staat ook het recht hebben om deel te nemen aan het besluitvormingsproces van die staat. Staten zijn immers vaak een amalgaam van verschillende bevolkingsgroepen met eigen gedeelde kenmerken zoals etniciteit, geschiedenis, taal, cultuur, enz.

166. Een eerste argument dat deze visie ondersteunt is het gegeven dat vele internationale instrumenten omtrent het recht op zelfbeschikking termen als ‘naties’ en ‘volkeren’ naast elkaar gebruiken. Dat naties over het algemeen onder het toepassingsgebied van het zelfbeschikkingsrecht vallen is ondertussen duidelijk. Het voorgaande betekent echter niet dat alle ‘volkeren’ als naties te beschouwen zijn. Het is hier dat etnische subgroepen **binnen** naties een rol kunnen spelen.²⁴²

167. Art. 1(1) van het BUPO-verdrag spreekt enkel over volkeren. Dit betekent echter niet dat de invulling van het volksbegrip binnen dit artikel gelimiteerd is tot naties. Tijdens het opstellen van dit verdrag werd immers geponeerd dat het volksbegrip in de meest algemene betekenis begrepen moest worden (dus duidelijk niet enkel

²⁴⁰ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 247.

²⁴¹ J.F., ESCUDERO-ESPINOSA, *Self-Determination and humanitarian Secession in International Law of a Globalized world, Kosovo V. Crimea*, Springer International Publishing, 2017, 21; A., TANCREDI, “Some Remarks on the Relationship Between Secession and General International Law in the Light of the ICJs Kosovo Advisory Opinion” in P., HILPOLD, *Kosovo and International Law: The ICJ Advisory Opinion of 22 July 2010*, Leiden/Boston, Martinus Nijhof Publishers, 2012, (79), 91.

²⁴² D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 249.

als naties) en dat een definitie niet nodig was (hoewel dit, bij nader inzien, enorm had geholpen).²⁴³ Terwijl India bij de voorbereidingen tot het opstellen van het verdrag eerder van mening was dat ‘volkeren’ enkel toegepast kon worden op compacte nationale bevolkingen (lees: naties),²⁴⁴ verzette onder andere België zich tegen deze omschrijving van India. België argumenteerde dat bij een dergelijke zienswijze volkeren, nationale minderheden of andere entiteiten altijd afhankelijk zouden zijn van de wil van de leidende meerderheid en dat de notie ‘volk’ met andere woorden ruimer diende te worden ingevuld.²⁴⁵ Ook het toenmalige Joegoslavië gaf in haar tweede punt aan dat ‘volkeren’ in de ruimst mogelijke betekenis van het woord geïnterpreteerd moest worden.²⁴⁶ De *Friendly Relations Declaration* van 1970 versterkt bovendien het argument voor subgroepen. Principe V, paragraaf 7 van deze verklaring stelt dat:

“... states... conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples as described above and thus possessed of a government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed, or colour.”²⁴⁷ (nadruk toegevoegd)

168. Deze bewoordingen drukken uit dat, naast de gehele bevolking van een staat, onderscheiden groepen op basis van ras, geloof of huidskleur, een recht hebben om deel te nemen aan het beslissingsproces van die staat (lees: een intern recht hebben tot zelfbeschikking).²⁴⁸

169. Het doel van het interne recht op zelfbeschikking is de collectieve (politieke, sociale, culturele en economische) identiteit van een groep te beschermen. Het limiteren van het toepassingsgebied van het recht op zelfbeschikking tot enkel naties, zou dit doel als het ware tenietdoen.²⁴⁹ De dreiging voor de specifieke collectieve identiteit van een subgroep binnen een staat, door bijvoorbeeld de miskennis van een aantal mensenrechten, is potentieel veel groter dan voor de ‘identiteit’ van een natie in haar geheel.²⁵⁰

170. De reden waarom deze masterproef zich achter de zienswijze van onder andere RAIC schaart is de volgende: een zelfbeschikkingsrecht voor naties in het algemeen heeft weinig draagvlak, gezien de formulering te ruim is om het specifieke doel van het interne recht op zelfbeschikking te beschermen. Het neemt dan eerder de vorm aan van een soort verplichting voor staten om ervoor te zorgen dat alle leden van haar bevolking op gelijke wijze kunnen deelnemen aan het beslissingsproces van de staat. Hier wringt het schoentje net, want als er om de één of andere reden niet door elke onderdaan gelijk deelgenomen kan worden aan dit proces, is het

²⁴³ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 249.

²⁴⁴ Commission on Human Rights, 1 May 1952, 8th Session: summary record of the 256th meeting, UN Doc. E/CN.4/SR.256 (1952), 5, (India).

²⁴⁵ *Ibid.*, 9, (België).

²⁴⁶ *Ibid.*, 7, (Joegoslavië).

²⁴⁷ Principe V, § 7 van de *Friendly Relations Declaration* van 1970.

²⁴⁸ J.F., ESCUDERO-ESPINOSA, *Self-Determination and humanitarian Secession in International Law of a Globalized world, Kosovo V. Crimea*, Springer International Publishing, 2017, 21; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 247.

²⁴⁹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 248.

²⁵⁰ *Ibid.*

hoogstwaarschijnlijk juist door het bestaan van verschillende collectieve, etnische, culturele of linguïstische identiteiten.

171. Principe V, paragraaf 7 van de *Friendly Relations Declaration* vermeldt enkel discriminatie op basis van ras, religie en huidskleur, waarbij geargumenteed zou kunnen worden dat enkel **etnische** subgroepen onder de draagwijdte van dit principe vallen.²⁵¹ Het is belangrijk een onderscheid te maken tussen de begrippen ‘etniciteit’ en ‘ras’, gezien ze allebei vaak door elkaar gebruikt worden. Art. 1 van de *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination* van 1969 zegt hierover het volgende:

“In this Convention, the term ‘racial distinction’ shall mean any distinction, exclusion, restriction or preference based on race, color, descent, or national or ethnic origin (...)”.²⁵²

172. Discriminatie op grond van zowel nationaliteit als etniciteit vallen dus allebei, op basis van art. 1 van de voorgaande conventie, onder de notie ‘onderscheid op basis van ras’. Gezien het in dit onderdeel gaat over subgroepen als volkeren, en etniciteit een **groepskenmerk** is, wordt in wat volgt enkel het etniciteitsbegrip gehanteerd. Het is echter belangrijk als lezer in het achterhoofd te houden dat elementen als ras, afkomst of huidskleur ook onder dit etniciteitsbegrip (kunnen) vallen. De etnische identiteit van een bevolkingsgroep wordt met andere woorden geïnterpreteerd als een overkoepelend begrip waarbinnen objectieve kenmerken als gemeenschappelijke taal, geschiedenis, cultuur, enz. verzameld worden.²⁵³ Merk op dat het in dit stuk met andere woorden zal gaan over het tweede element omtrent het kwalificeren van volkeren op basis van het onderzoek van CRISTESCU²⁵⁴, met name de collectieve (individuele) identiteit van een volk op basis van een gedeelde etniciteit.²⁵⁵ Wanneer de masterproef over ‘etnische subgroepen’ spreekt, gaat het met andere woorden over etniciteit in de ruime (collectieve) zin van het woord, en dus niet enkel over ras of huidskleur.

173. Naast punt V van de *Friendly Relations Declaration* van 1970 wordt het argument dat etnische subgroepen onder het volksbegrip binnen het recht op zelfbeschikking vallen, versterkt door de *Vienna Declaration* van 1993.²⁵⁶ Deze verklaring gaat zelfs nog een stuk verder, in die zin dat het “*without a distinction as to race, creed or color*” vervangt door “*without a distinction of any kind*”.²⁵⁷

²⁵² Resolutie 2106 (XX) van de algemene vergadering van de VN (21 december 1965), UN doc. A/RES/2106(XX) (1965).

²⁵³ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 262.

²⁵⁴ A., CRISTESCU, *The Right of Self-Determination: Historic and Current Development on the Basis of United Nations Instruments*, New York, United Nations, 1981, 40-41. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/404/Rev. 1. (1981).

²⁵⁵ Zie *supra*, randnrs. 128-129.

²⁵⁶ *Vienna Declaration and Programme of Action* van 25 juni 1993, UN Doc. A/COF/157/23, (1993); deze verklaring werd ondersteund in resolutie 48/121 van de Algemene Vergadering van de VN van 20 december 1993 (UN Doc. A/RES/48/121 (1993)).

²⁵⁷ Art. 2, §3 van punt I van de *Vienna Declaration and Programme of Action* van 25 juni 1993, UN Doc. A/COF/157/23, (1993).

174. Deze omschrijving heeft veel gelijkenissen met art. 2 van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM) van 1948²⁵⁸, die verduidelijkt dat met “*without distinction of any kind*”, elk onderscheid op basis van ras, huidskleur, geslacht, taal, religie, politieke of andere opinie, nationale (etnische) of sociale oorsprong, bezit, geboorte of andere status, wordt bedoeld.²⁵⁹ Art. 2, § 3 van punt I van de *Vienna Declaration* verruimt als het ware het toepassingsgebied van etnische subgroepen en geeft daarbij relevante groepskenmerken aan.

175. Hoewel het UVRM op zich geen internationaal bindend instrument is en het dus als soft law beschouwd moet worden, heeft het toch een niet te onderschatten waarde voor de mensenrechten en het internationaal recht in het algemeen. Vele internationale verdragen of verklaringen van de VN die na het UVRM het levenslicht zagen, halen er rechtstreeks of onrechtstreeks inspiratie uit.²⁶⁰

176. De statenpraktijk (onder de vorm van resoluties van de VN)²⁶¹, de rechtsdoctrine²⁶², en beslissingen van bijvoorbeeld Europese organisaties²⁶³ ondersteunen bovendien verder het argument dat subgroepen, naast de gehele bevolking van een staat, rechtssubjecten kunnen zijn van het recht op zelfbeschikking. Het gaat hierbij, deze algemene bespreking concluderend, niet over te onderscheiden subgroepen op basis van ras alleen, maar wel op basis van het bestaan van een etnische (individuele) collectiviteit²⁶⁴ (waar bijvoorbeeld een gedeeld ras, cultuur, religie of taal onder kunnen vallen).²⁶⁵

177. In wat volgt, verduidelijkt de masterproef dan ook op welke manier etnische subgroepen binnen het internationaal recht over het algemeen gedefinieerd worden. Vervolgens wordt de besproken theorie toegepast

²⁵⁸ Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens van de Algemene Vergadering van de VN van 1948, geratificeerd door resolutie 217 (III) A van de Algemene Vergadering van de VN (10 december 1948), UN Doc. A/RES/217(III)A, (1948).

²⁵⁹ Art. 2 UVRM van 1948.

²⁶⁰ Zie bijvoorbeeld het BUPO-verdrag, De Europese Verklaring voor de Rechten van de Mens (EVRM), De *Convention on the Rights of the Child*, aangenomen in resolutie 44/25 van de Algemene Vergadering van de VN (20 november 1989) UN Doc. A/RES/44/25 (1989), *The Vienna Declaration* van 1993, enz.

²⁶¹ Zie bijvoorbeeld, paragraaf 7 van resolutie 724 van de VN-Veilighedsraad van 15 december 1991, UN Doc. S/RES/724, (1991), § 7; paragraaf 2 van resolutie 441 (V) van de Algemene Vergadering van de VN van 2 december 1950, UN Doc. A/RES/441(V), (1950) §2.

²⁶² C.W., MORRIS, “The Case for National Self-Determination” in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (32), 33-38; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 247-264; M.N., SHAW, “The Heritage of States: The Principle of Uti Possidetis Juris Today”, *British Yearbook of International Law (BYIL)*, Oxford, Vol. 67, No. 1, 1997, 123; J., WILSON, “Ethnic Groups and the Right to Self-Determination”, *Connecticut JIL*, Vol. 11, 1996, 464, 473; O., KIMMINICH, “A Federal Right to Self-Determination” in C., TOMUSCHAT, *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 92; H., HANNUM, “Rethinking Self-Determination”, *Virginia JIL*, Vol. 34, 1993, 35-39; J., KLABBERS & R., LEFEBER, “Africa: Lost Between Self-Determination and Uti Possidetis” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (37), 38-42; M., FRANCK, “The Emerging Right to Self-Governance”, *AJIL*, Vol. 86, 1992, 59.

²⁶³ *Vienna Declaration of the Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), parliamentary Assembly*, 8 juli 1994, Chapter III, § 21 (vertaald uit het Engels): “*de Parlementaire Vergadering van de CSCE vraagt de Raad van Ministers om de discussie omtrent zelfbeschikking en de ermee gepaard gaande problemen omtrent de territoriale integriteit en stabiliteit van staten op de agenda van het Permanent Committee te zetten, om redelijke grenzen omtrent het nastreven van zelfbeschikking te definiëren en richtlijnen te plaatsen opdat gebieden waar verschillende nationale groepen bestaan, innovatieve vormen van zelf-bestuur kunnen implementeren (...)*” (nadruk toegevoegd).

²⁶⁴ Zie *supra*, randnrs. 128-129.

²⁶⁵ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 257.

en bekeken vanuit een aantal cases, om de internationale waarde van de visie dat etnische subgroepen een volk in de zin van zelfbeschikking, te staven.

ii. Etnische subgroepen: *quid?*

178. Dat de studie van etnische subgroepen als potentiële doelgroep van het recht op zelfbeschikking interessant is voor dit onderdeel van de masterproef staat buiten kijf. Toch is het tot nu toe niet volledig duidelijk wanneer een groep mensen een ‘etnische subgroep’ binnen een staat vormt. Net zoals ‘naties’ of ‘volkeren’ in het algemeen, is er ook geen concrete definitie van etnische subgroepen binnen de internationale instrumenten die het recht op zelfbeschikking omvatten of binnen het internationaal publiekrecht in het algemeen. Wel worden er binnen het internationaal recht vaak een aantal elementen gehanteerd om bepaalde bevolkingsgroeperingen binnen een staat als etnische subgroep te kwalificeren, zijnde de reeds besproken objectieve criteria.²⁶⁶

179. Volgens de algemene visie omtrent de definitie van etnische subgroepen is er naast de objectieve criteria nog een bijkomend element, namelijk een subjectief criterium.²⁶⁷ De combinatie van zowel de objectieve criteria als het subjectieve criterium kunnen etnische subgroepen als een volk kwalificeren aan de hand van de collectieve identiteit die dergelijke criteria vertegenwoordigen.²⁶⁸ Het subjectieve criterium slaat op de wil van de groep zelf. Het gaat om het geloof van een groep een te onderscheiden volk te zijn van alle andere volkeren, en de wil om zo erkend te worden (via bijvoorbeeld de mogelijkheid tot deelname aan het besluitvormingsproces of met andere woorden, op basis van hun intern zelfbeschikkingsrecht).²⁶⁹ Bovendien moet de wil er zijn om die collectieve individuele identiteit (die bevestigd wordt door de aanwezigheid van objectieve criteria) te onderhouden, versterken en verder te ontwikkelen (door middel van het recht op zelfbeschikking).²⁷⁰

180. Dit subjectieve criterium verduidelijkt ook het volgende: Een groep mensen **kan** door de aanwezigheid van een aantal objectieve criteria doorgaan als een ‘etnische subgroep’. Deze etnische subgroep is enkel ook een **volk in de betekenis van het recht op zelfbeschikking**, als de wil en het geloof dat ze een van alle andere volkeren te onderscheiden volk zijn en dat er met andere woorden een **collectieve individualiteit** is, die ze

²⁶⁶ Zie *supra*, randnrs, 124-125.

²⁶⁷ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 262; J., WILSON, “Ethnic Groups and the Right to Self-Determination”, Connecticut JIL, Vol. 11, 1996, 440.

²⁶⁸ J., KLABBERS & R., LEFEBER, “Africa: Lost Between Self-Determination and Uti Possidetis” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (37), 39-40; H., HANNUM, “Rethinking Self-Determination”, Virginia JIL, Vol. 34, 1993, 35-36; R.A., FRIEDLANDER, “Proposed Criteria for Testing the Validity of Self-Determination as it Applies to Disaffected Minorities”, Chitty’s Law Journal, Vol. 25, 1977, 336.

²⁶⁹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 262-263.

²⁷⁰ *Ibid*, 263.

willen behouden, versterken en ontwikkelen.²⁷¹ Dit betekent ook dat etnische groepen, die deze identiteit niet hebben of nastreven, niet onder het volksbegrip bij het recht op zelfbeschikking vallen.²⁷²

181. De *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* (UNESCO) legde in 1989, tijdens een experten-meeting omtrent het verder definiëren van het ‘volksconcept’, criteria voor ter definiëring van groeperingen als een volk.²⁷³ Het zijn ook deze criteria die de meeste rechtsgeleerden aanhalen om enerzijds etnische subgroepen binnen het volksbegrip van het recht op zelfbeschikking te kaderen, en anderzijds van elkaar te onderscheiden.²⁷⁴

182. Een etnische subgroep bezit met andere woorden een collectieve (individuele) identiteit en kan binnen het grotere geheel van de bevolking volk van een staat, zelf als een te onderscheiden volk (in de zin van het recht op zelfbeschikking) beschouwd worden, wanneer ze beschikt over een aantal of alle objectieve criteria EN ook de wil heeft als een ‘volk’ erkend te worden (subjectief criterium). Hoewel deze definitie veel specifiek en enger is dan de in het vorige onderdeel vermelde omschrijving van een volk als ‘de gehele bevolking van een staat’, blijft de kwalificatie van een etnische subgroep als volk dus afhankelijk van een aantal feitelijke elementen.²⁷⁵ Het bestaan van dergelijke criteria brengt mijns inziens, wel meer rechtszekerheid over dit onderwerp. Zo wordt vermeden dat elk collectief van mensen die iets gemeenschappelijks delen, als een volk beschouwd kan worden en als gevolg daarvan, zich zou kunnen beroepen op het recht op zelfbeschikking. De combinatie van de UNESCO-criteria en de toepassing ervan binnen de doctrine, wordt samengevat in het volgende schema (Fig. 3).

²⁷¹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 261-263.

²⁷² *Ibid*, 261.

²⁷³ UNESCO, *International Meeting of Experts on Further Study for the Concept of the Rights of Peoples: Final Report and Recommendations*, 22 februari 1990, UN Doc. SHS-89/CONF/602/7, 7-8, §22.

²⁷⁴ I., BROWNLIE, *The Rule of Law in International Affairs: International Law at the Fiftieth Anniversary of the United Nations*, Leiden, Martinus Nijhof Publishers, 1998, 47; J., KLABBERS & R., LEFEBER, “Africa: Lost Between Self-Determination and *Uti Possidetis*” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (37), 39-40; D., MURSWIEK, “The Issue of a Right of Secession – Reconsidered” in C., TOMUSCHAT, *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (21), 37; A., CRISTESCU, *The Right of Self-Determination: Historic and Current Development on the Basis of United Nations Instruments*, New York, United Nations, 1981, 40-41. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/404/Rev. 1. (1981).

²⁷⁵ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 263.

- **Objectieve criteria:** een groep van mensen die alle of sommige van de volgende kenmerken delen:
 - Een (historische) connectie met een territorium, waarop de groep een meerderheid vormt;
 - moet altijd aanwezig zijn
 - Een gemeenschappelijke geschiedenis;
 - Een gemeenschappelijke etnische identiteit of afkomst;
 - Een gemeenschappelijke taal;
 - Een gemeenschappelijke cultuur;
 - Een gemeenschappelijke religie of ideologie;

- **Subjectief criterium**
 - De wil van de desbetreffende groep om ook als een te onderscheiden volk erkend te worden en de collectieve (individuele) identiteit te onderhouden, versterken en te ontwikkelen

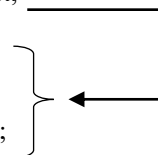

Fig. 3: Schematische voorstelling definiëring etnische subgroepen.

183. Bovendien wordt het criterium van de (historische) territoriale band algemeen beschouwd als een criterium dat altijd vervuld moet zijn om een etnische subgroep als volk te kunnen kwalificeren.²⁷⁶ Deze territoriale component is echter niet te verwarren met de **territoriale definitie van volkeren**, die, zoals eerder gezien, slaat op de gehele bevolking van staten (of naties).²⁷⁷ Er zijn een aantal voorbeelden van groepen, aan de hand waarvan het territoriale criterium eenvoudiger te visualiseren is. Denk aan de territoriale band van de Schotten met Schotland in Groot-Brittannië, de Basken met Baskenland in Spanje en de Québécois met Québec als provincie van Canada. Ook bijvoorbeeld de Waalse inwoners van Wallonië en de Vlamingen binnen Vlaanderen, zijn hier sprekende voorbeelden van.²⁷⁸

184. Nu het (in de mate van het mogelijke) duidelijker is wat er binnen de masterproef onder ‘etnische subgroepen’ verstaan wordt, bespreekt de thesis in wat volgt twee cases die de kwestie rond etnische subgroep, min of meer (en al dan niet bewust) verduidelijken en ondersteunen.

²⁷⁶ IGH 22 december 1986, *Frontier Dispute Case* (Burkina Faso/Republiek van Mali), ICJ Reports 1986, 566-567, § 25-26; zie ook: I., BROWNLIE, *The Rule of Law in International affairs: International Law at the Fiftieth Anniversary of the United Nations*, Leiden, Martinus Nijhof Publishers, 1998, 47; J., CRAWFORD, “The International Court of Justice and the United Nations”, in V., LOWE & M., FITZMAURICE, *Fifty Years of the International Courts of Justice, Essays in Honour of Sir Robert Jennings*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, (585), 603; P., AKHAVAN, “Lessons from Iraqi Kurdistan: Self-Determination and Humanitarian Intervention Against Genocide”, *Netherlands Quarterly of Human Rights (NQHR)*, Vol. 11, 1993, 58-59; D., MURSWIEK, “The Issue of a Right of Secession – Reconsidered” in C., TOMUSCHAT, *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (21), 37.

²⁷⁷ Zie *supra*, randnr. 132-145.

²⁷⁸ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 264.

iii. Case-Law als praktische toepassing

185. Er zijn een aantal cases waarbij de (indirecte) vraag aan bod kwam of (etnische) subgroepen binnen een staat onder de notie ‘volk’ vallen. De masterproef limiteert zich echter tot het bespreken van twee cases: de *Katangese Peoples’ Congress v. Zaire-case* uit 1994²⁷⁹ enerzijds en de *reference re Secession of Quebec-Case* uit 1998²⁸⁰ anderzijds. Beide cases vertonen een aantal gelijkenissen bij de (al dan niet bewuste) interpretatie van het volksbegrip (en etnische subgroepen), met het verschil dat het *Supreme Court of Quebec* in de *Quebec-case* een stapje verder gaat in de verduidelijking ervan.

186. De *Katangese People’s case* is het bekijken waard, gezien het inzichten geeft over hoe het postkoloniale recht op zelfbeschikking binnen het Afrikaanse continent werd geïnterpreteerd. De relevantie van de *Quebec-case* is aan de andere kant reeds gebleken uit het aantal keer dat er in deze scriptie naar verwezen werd. Deze case blijft immers cruciaal voor de interpretatie van het recht op zelfbeschikking, niet alleen omtrent de invulling en afbakening van het volksbegrip, maar ook omtrent de afbakening van het recht zelf en de verschillende aspecten (intern en extern) die daarbij komen kijken. Gezien de invulling van het volksbegrip binnen zelfbeschikking centraal staat in deze afdeling, beperkt de bespreking van beide cases zich ook enkel tot dit aspect.

a. *Katangese Peoples’ Congress v. Zaire-case*

187. De *Katangese Peoples’ Congress v. Zaire-case* (verder: *Katangese Peoples’ Congress*) van de Afrikaanse Commissie rond Mensen- en Volkerenrechten (verder: de Commissie) is een mijlpaal in de geschiedenis van de postkoloniale invulling van het recht op zelfbeschikking. Het was de eerste beslissing van de Commissie omtrent postkoloniale autonomie sinds het ontstaan ervan in 1987, maar heeft nog steeds een grote normatieve waarden binnen het kader van zelfbeschikking (voor Afrikaanse volkeren, maar ook daarbuiten, door de gelijkenissen met de *Quebec-case*).²⁸¹ Het recht op zelfbeschikking wordt, naast onder andere het BUPO-verdrag en verschillende resoluties van de Algemene Vergadering van de VN, ook behartigd in art. 20 van het *African Charter on Human and Peoples’ Rights* (verder ACHPR)²⁸².

188. Een aanzienlijk verschil tussen het BUPO-verdrag en het ACHPR is de wijze waarop een mensenrechtenkwesie aanhangig kan worden gemaakt.²⁸³ Bij het BUPO-verdrag hoort namelijk een Optioneel

²⁷⁹ *African Commission on Human and Peoples’ Rights (ACHPR)* (1994), *Katangese Peoples’ Congress v. Zaire*, Communication 75/92, 16th session, The Gambia, 1994.

²⁸⁰ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *reference re secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 217-297 p.

²⁸¹ M.O., MHANGO, “Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples’ Congress v. Zaire*”, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 11.

²⁸² *African Charter on Human and Peoples’ Rights (ACHPR of the Organisation of African Unity (OAU) of 27 June 1981*, OAU Doc. CAB/LEG/67/3, (1981).

²⁸³ M.O., MHANGO, “Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples’ Congress v. Zaire*”, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 11.

Protocol van 16 december 1966, omtrent de justitiële handhaving en bescherming van de in dat verdrag vermelde mensenrechten.²⁸⁴ Het gaat om de mogelijkheid van individuen om bepaalde schendingen van mensenrechten bij het *United Nations Human Rights Committee* (verder HRC) kenbaar te maken via rechtstreekse communicaties aan het HRC, wanneer alle mogelijke interne (nationale) rechtsmiddelen uitgeput zijn.²⁸⁵ Het HRC is een orgaan bestaande uit een aantal experts dat enerzijds toezicht houdt op de implementatie en toepassing van het BUPO-verdrag door de verdragspartijen via rapportering, en anderzijds klachten van individuen tegenover een verdragspartij bekijkt.²⁸⁶

189. Hierboven wordt er gesproken over de mogelijkheid van **individuen** om schendingen van de in het BUPO-verdrag beschermde mensenrechten te communiceren aan het HRC. Hier kan de bedenking worden gemaakt over het gegeven dat het recht op zelfbeschikking uit art. 1(1) van het BUPO-verdrag een **collectief** recht van volkeren is. Valt de mogelijkheid voor individuen om schendingen van het zelfbeschikkingsrecht uit art. 1(1) BUPO-verdrag bij het HRC te melden, ook onder het Eerste Optionele Protocol? Dit vraagstuk werd in de *Lubicon Lake Band v. Canada*-zaak uit 1984 negatief beantwoord.²⁸⁷ Het HRC oordeelde hier immers dat een individu geen zaak over de schending van art. 1(1) BUPO-verdrag voor het HRC kon brengen, en dat deze mogelijkheid zich beperkt tot de individuele mensenrechten uit de artikelen 6 tot 27 van het BUPO-verdrag.²⁸⁸ Groepen die zich op hun (al dan niet bestaand) recht op zelfbeschikking willen beroepen zijn dus afhankelijk van binnen-statelijke procedures.²⁸⁹

190. Het ACHPR verruimt, in tegenstelling tot het BUPO-verdrag (en het Eerste Optionele Protocol), de handhavingsmechanismen tot alle in dat verdrag beschermde rechten. Zo laat het ACHPR communicaties toe van zowel staten²⁹⁰ als van individuen.²⁹¹ Ook individuen kunnen met andere woorden met de Commissie communiceren over het recht op zelfbeschikking uit art. 20 van het ACHPR.²⁹²

191. Er zijn echter ook een aantal gelijkenissen te bespeuren tussen de twee instrumenten. Net zoals bij het postkoloniale recht op zelfbeschikking in het BUPO-verdrag en de erbij horende resoluties, is ook een duidelijke definitie van het volksbegrip in art. 20 ACHPR ver te zoeken.²⁹³ Datzelfde gebrek binnen de *Katangese Peoples'*

²⁸⁴ Eerste Optioneel Protocol bij het Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten van 16 december 1966, opgenomen in resolutie 2200 A (XXI) van de Algemene Vergadering van de VN (16 december 1966), UN Doc. A/RES/2200(XXI)A (1966).

²⁸⁵ Art. 2 van het Eerste Optioneel Protocol bij het BUPO-verdrag van 16 december 1966.

²⁸⁶ *Human Rights Committee, Monitoring Civil and Political Rights*, OHCHR, geraadpleegd van <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/ccpr/pages/ccprindex.aspx>.

²⁸⁷ HRC 26 maart 1990, *Lubicon Lake Band v. Canada*, Communication No. 167/1984, CCPR/C/38/D/167/1984, (1990).

²⁸⁸ M.O., MHANGO, "Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples' Congress v. Zaire*, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 11.

²⁸⁹ *Ibid.*

²⁹⁰ Art. 47 ACHPR.

²⁹¹ Art. 55 ACHPR.

²⁹² M.O., MHANGO, "Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples' Congress v. Zaire*, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 11.

²⁹³ *Ibid.*, 12.

Congress v. Zaire-zaak is meteen ook één van de kritieken op de beslissing van de Commissie.²⁹⁴ In wat volgt, worden de feiten van de *Katangese Peoples' Congress*-case kort geschetst, om vervolgens de beslissing van de Commissie onder de loep te nemen en de waarde en relevantie ervan voor het recht op zelfbeschikking te bepalen.

192. Gerard Moke, leider van de *Katangese Peoples Congress* (KPC), bracht in 1992, via het rechtstreekse communicatiemechanisme in art. 55 ACHPR, een vraag voor de Commissie. De KPC was de enige politieke partij die het volk van Katanga, een provincie binnen het toenmalige Zaïre (dat vandaag de dag bekend is als de Democratische Republiek van Congo of de DRC)²⁹⁵, vertegenwoordigde. Moke bracht een aantal argumenten aan om de mogelijkheid tot uitoefening van het recht op zelfbeschikking onder de vorm van onafhankelijkheid te staven, waaronder de historische ontwikkeling van het Katangese territorium als kolonie en de ongelijke behandeling van Katanga door de koloniale grootmachten in de 19^e eeuw. Er werd gevraagd aan de Commissie om de KPC te erkennen als een vrijheidsbeweging voor de onafhankelijkheid van Katanga (op grond van art. 20(3) ACHPR), de onafhankelijkheid van Katanga zelf te erkennen (op basis van art. 20(1) ACHPR) en tot slot de terugtrekking van Zaïre uit Katanga te helpen bewerkstelligen.²⁹⁶ De rechtsgrond op basis waarvan deze zaken gevraagd werden, was volgens het KPC te vinden in een schending van het recht op zelfbeschikking voor het Katangese volk, door de staat van Zaïre.²⁹⁷

193. De Commissie oordeelde in haar beslissing welke vormen de uitoefening van het recht op zelfbeschikking kon aannemen, maar dat bij welke vorm dan ook, de principes van staatssoevereiniteit en territoriale integriteit in acht genomen moesten worden.²⁹⁸ Dit is echter een punt waarop kritiek is gekomen van een aantal rechtsgeleerden. Zo wordt de beslissing van de Commissie bestempeld als politiek gemotiveerd en onvoldoende juridisch onderbouwd.²⁹⁹ Het formuleren van een antwoord op de vraag of etnische subgroepen als een volk beschouwd kunnen worden (binnen de draagwijdte van het recht op zelfbeschikking) werd vermeden. Op de vraag of de bevolking van Katanga (als subgroep binnen Zaïre) onafhankelijkheid zou kunnen genieten, antwoorde het Hof dat dit een schending zou uitmaken van het *Uti Possidetis*-beginsel³⁰⁰ (kortweg: tot behoud van de staatsgrenzen zoals ze op dit moment bestaan).³⁰¹

²⁹⁴ M.O., MHANGO, "Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples' Congress v. Zaire*, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 15.

²⁹⁵ R., LEMARCHAND, D., CORDELL, B.M., WIESE, N., PAYANZO, *Democratic Republic of Congo*, Encyclopædia Britannica, 2020, geraadpleegd van <https://www.britannica.com/place/Democratic-Republic-of-the-Congo/People>.

²⁹⁶ M.O., MHANGO, "Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples' Congress v. Zaire*, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 12.

²⁹⁷ *Ibid.*

²⁹⁸ *African Commission on Human and Peoples' Rights (ACHPR)*, 1992, *Katangese Peoples' Congress v. Zaire*, Communication No. 75/92, ACHPR/RPT/8th, Annex VI (1995), 261, §4.

²⁹⁹ M.O., MHANGO, "Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples' Congress v. Zaire*, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 12; L., THIO, *Battling Balkanization: Regional Approaches Toward Minority Protection Beyond Europe*, Harvard International Law Journal, Vol 43, No. 2, 2002, 466.

³⁰⁰ Zie *infra*, randnr 282-288.

³⁰¹ M.O., MHANGO, "Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples' Congress v. Zaire*, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 12.

194. Hoewel de Commissie de vraag of etnische groepen een rechtssubject van het recht op zelfbeschikking kunnen zijn (lees: een ‘volk’ zijn) onbeantwoord laat en *a fortiori* zelfs oordeelt dat het al dan niet bestaan van etnische groepen binnen Katanga irrelevant is voor de desbetreffende zaak, wordt er door de bewoordingen van de Commissie wel blijk gegeven van het bestaan van het Katangese volk als subgroep binnen Zaïre.³⁰² Dit is duidelijk te zien in paragrafen drie en zes van de beslissing. In de derde paragraaf zegt de Commissie het volgende:

“(…). *The issue in the case is not self-determination for all Zaireoise as a people but specifically for the Katangese.*”³⁰³

In de zesde paragraaf oordeelt de Commissie dat:

“(…) *Katanga is obliged to exercise a variant of self-determination that is compatible with the sovereignty and territorial integrity of Zaire.*”³⁰⁴

195. Beide paragrafen plaatsen het Katangese volk **naast** dat van Zaïre. Dit zou geïnterpreteerd kunnen worden als een erkenning van het gegeven dat subgroepen binnen een staat, naast de gehele bevolking van die staat (of de natie), een ‘volk’ in de betekenis van het recht op zelfbeschikking kan zijn.

196. In de zesde paragraaf oordeelt de Commissie dat Katanga zelfbeschikking moet uitoefenen op een manier die compatibel is met de soevereiniteit en territoriale integriteit van Zaïre. De Commissie begrenst de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht voor het Katangese volk dus duidelijk tot een louter intern aspect (of met andere woorden: onafhankelijkheid van Katanga is uit den boze omwille van het principe van de territoriale integriteit van staten). Toch kan men zich de vraag stellen in hoeverre de Commissie de intentie had om door middel van deze beslissing te verklaren dat ook (etnische) subgroepen binnen een staat als volk kunnen worden beschouwd. Sommigen zien de beslissing van de Commissie als een erkenning hiervan.³⁰⁵

197. Anderen twijfelen dan weer aan de intentie van de Commissie en de uitbreiding van het volksbegrip. Zo argumenteert MHANGO bijvoorbeeld dat de Commissie niet de intentie had om subgroepen als volk te erkennen, gezien de vraag omtrent de invulling van volkeren reeds onder de loep genomen werd in de *Casamance of Senegal-case*.³⁰⁶ Hij wijst erop dat in deze zaak de afwijzing van de Commissie van de

³⁰² D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 255-256.

³⁰³ African Commission on Human and Peoples’ Rights (ACHPR), 1992, *Katangese Peoples’ Congress v.*, Communication No. 75/92, ACHPR/RPT/8th, Annex VI (1995), 261, §3.

³⁰⁴ *Ibid*, 261, §6.

³⁰⁵ S., SLIMANE, *Recognizing Minorities in Africa*, briefing, Minority Rights Group International, 2003, 4, geraadpleegd van <http://minorityrights.org/wp-content/uploads/old-site-downloads/download-43-Recognizing-Minorities-in-Africa.pdf>; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 256.

³⁰⁶ African Commission on Human and Peoples’ Rights, 1-7 juni 1996, *Reports on the Mission of Good Offices to Senegal of the ACHPR*, Section V, 8 p.

onafhankelijkheidsclaim van het Casamance-gebied gedeeltelijk gefundeerd was op angst voor onafhankelijkheidsclaims van andere etnische groepen binnen Senegal, mocht de onafhankelijkheid van Casamance erkend worden. Dezelfde denkwijze zou dan, volgens MHANGO, doorgetrokken kunnen worden naar de *Katangese Peoples' Congress*-zaak.³⁰⁷

198. De beslissing van de Commissie in de *Katangese Peoples' Rights v. Zaire*-zaak deed hoe dan ook stof opwaaien. Het was ongetwijfeld een gemiste kans om het volksbegrip in het recht op zelfbeschikking binnen de internationale context de verduidelijking te geven die het verdient. Desalniettemin is deze beslissing van significante waarde. Mijns inziens staat de intentie van de Commissie om de Katangese subgroep al dan niet als volk te interpreteren niet centraal, doordat de bewoordingen van de beslissing op zich boekdelen spreken.

199. Hoe dan ook zijn de bewoordingen van de Commissie op zich en de al dan niet intentionele uitbreiding van het volksbegrip als gevolg daarvan, zeker het overwegen waard. Bovendien is het interessant te constateren dat ook binnen de Afrikaanse context, vooral het interne aspect van het recht op zelfbeschikking, na de dekolonisatieperiode, de hoofdrol krijgt.

b. Reference re Secession of Quebec-case

200. Een volgende, uiterst relevante case is de *Reference re Secession of Quebec*-zaak van het *Supreme Court of Justice of Quebec* (verder SCJQ) van 1998.³⁰⁸ Deze *Advisory Opinion* van het SCJQ kan worden beschouwd als één van de belangrijkste en meest gedetailleerde beslissingen omtrent de toepassing van het extern recht op zelfbeschikking en het onderscheid tussen het interne en externe aspect ervan.³⁰⁹ Gezien de masterproef in het volgende hoofdstuk³¹⁰ de verschillende aspecten van het recht op zelfbeschikking nog uitvoerig bespreekt (door onder andere ook de relevante passages binnen de *reference re secession of Quebec*-zaak te overlopen) zal het hier enkel gaan over de invulling van het volksbegrip door het Hof.

201. Het SCJQ behandelt op een bepaald punt in zijn uitspraak de kwestie over het volksbegrip binnen het recht op zelfbeschikking in internationaal recht.³¹¹ Hoewel het al dan niet kunnen kwalificeren van de bevolking van Québec als een 'volk' volgens het Hof niet relevant is om de rechtsvragen die voorliggen te beantwoorden³¹², verduidelijkt het SCJQ in paragraaf 124 van de beslissing wel dat met '*peoples*' ook volkeren bedoeld wordt die slechts een portie van de bevolking van de staat uitmaken (lees: subgroep).³¹³ Wat paragraaf 124 des te interessanter maakt, is het argument dat het Hof aanhaalt om zijn punt omtrent 'subgroepen' te staven:

³⁰⁷ M.O., MHANGO, "Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples' Congress v. Zaire*, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 14.

³⁰⁸ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 217-297 p.

³⁰⁹ *Ibid*, 282, § 126 e.v.

³¹⁰ Zie *infra*, randnrs. 264 e.v.

³¹¹ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 281, § 123.

³¹² *Ibid*, 281-282, §125.

³¹³ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 281, § 124.

*“(…) To restrict the definition of the term to the population of existing states would render the granting of a right to self-determination largely duplicative, given the parallel emphasis within the majority of the source documents on the need to protect the territorial integrity of existing states, and would frustrate its remedial purpose”.*³¹⁴

(nadruk toegevoegd)

202. Het Hof verklaart hier met andere woorden dat wanneer het volksbegrip zich zou beperken tot enkel de volledige bevolking van een staat, het nut van het intern recht en, sterker nog, het extern recht op zelfbeschikking, zo goed als overbodig wordt. De remediërende doelstelling die het extern zelfbeschikkingsrecht immers nastreeft zou, door het principe van de territoriale integriteit van een staat, volledig worden uitgehold.

203. In een volgende paragraaf gaat het Hof verder door te zeggen dat de bevolking van Québec inderdaad een aantal kenmerken (lees: objectieve criteria) deelt waaruit afgeleid kan worden dat de Québécois een ‘volk’ in de zin van het recht op zelfbeschikking zijn.³¹⁵ Het Hof haalt hierbij een aantal gemeenschappelijke kenmerken aan, zoals een gedeelde taal (Frans) en cultuur (Franse cultuur). Dit zijn tevens twee objectieve criteria die ook door de UNESCO werden gehanteerd om volkeren te omschrijven.³¹⁶

204. Ondanks dat het Hof *in casu* van mening is dat het al dan niet kwalificeren van de Québécois als een volk niet relevant is voor het beantwoorden van de rechtsvragen, is deze kwestie binnen deze scriptie wel een goed voorbeeld om het eerder voorgestelde schema tot definiëring van etnische subgroepen als een volk, toe te passen.³¹⁷

205. Dat de Québécois een taal en cultuur delen werd door het Hof zelf bevestigd.³¹⁸ Daarnaast is er ook een historisch ontstane territoriale band tussen de Québécois en de provincie van Quebec binnen Canada. Het SCJQ geeft in zijn uitspraak zelfs een korte historische uiteenzetting die de territoriale band aantoont.³¹⁹ Hoewel de Québécois zelf niet de enige bevolkingsgroep binnen Québec zijn (zo zijn er ook een aantal Cree-indianen³²⁰ en Engelstalige bevolkingsgroepen), is ze wel de meerderheidsbevolking.³²¹ Hieruit kan worden afgeleid dat ook het belangrijke (en verplichte) criterium van de (historische) band van een subgroep met een specifiek territorium en aan het meerderheids criterium, vervuld zijn.

³¹⁴ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 281, 281, § 124

³¹⁴ *Ibid*, 281-282, §125.

³¹⁵ *Ibid*.

³¹⁶ Zie *supra*, randnr. 182.; R.M., HANNA, “Right to Self-Determination in In Re Secession of Quebec”, Maryland JIL, Vol 23, No. 1, 1999, 232.

³¹⁷ Zie *supra*, randnr. 182.

³¹⁸ ³¹⁸ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 241-243, § 37-40.

³¹⁹ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 238-247, § 31-47.

³²⁰ R., GUGLIELMO, “Three Nations Warring in the Bosom of a Single State: An Exploration of Identity and Self-Determination in Quebec”, Fletcher Forum of World Affairs, Vol. 21, No. 1, 1997, 200.

³²¹ R.M., HANNA, “Right to Self-Determination in In Re Secession of Quebec”, Maryland JIL, Vol 23, No. 1, 1999, 233.

206. Naast de bovenstaande objectieve criteria, is ook het subjectief criterium belangrijk om een etnische subgroep als ‘volk’ te kunnen beschouwen. Dit subjectief criterium is inherent aanwezig door de historisch gegroeide autonomie waarover Québec beschikt³²² enerzijds en de aanhoudende wil van de Québécois om de Franse cultuur en taal binnen Québec te beschermen anderzijds.³²³

207. De voorgaande analyse werd niet gemaakt door het Hoogerechtshof van Québec. Het blijft hierbij dus belangrijk rekening te houden met het gegeven dat dergelijke analyses afhankelijk zijn van feitelijke gegevens, en nooit volledig zeker zijn totdat een bevoegd (internationaal) rechtscollege een onbetwistbare uitspraak doet omtrent de kwalificatie van dergelijke groeperingen. Desalniettemin leent de kwestie omtrent de Québécois als etnische subgroep, zich als een degelijk voorbeeld om de besproken theorie, een praktische en begrijpelijke insteek te geven.

208. Hoe dan ook bevestigen de argumenten van het Hof dat etnische subgroepen, naast de gehele bevolking van een staat, ook onder het volksbegrip uit de verschillende internationale instrumenten die het recht op zelfbeschikking erkennen, moeten kunnen vallen. Zo niet wordt de *raison d'être* van het zelfbeschikkingsrecht zo goed als volledig uitgehold.³²⁴

iv. Conclusie etnische subgroepen

209. Mits ze beschikken over een aantal objectieve criteria (waaronder verplicht een territoriale band) en het subjectieve criterium vallen etnische subgroepen onder het volksbegrip uit art. 1(1) BUPO- en ECOSOC-verdrag en uit andere verdragen, resoluties en instrumenten die het recht op zelfbeschikking in hun tekst opgenomen hebben.

210. Tot nu toe kan het volksbegrip binnen het zelfbeschikkingsconcept met andere woorden op twee naast elkaar bestaande manieren worden benaderd. Ten eerste is er de territoriale definiëring van het volksbegrip, die slaat op de gehele bevolking van een staat: de natie. De tweede definiëring vertrekt eerder vanuit de collectieve etnische definiëring van een groep. Hieruit wordt afgeleid dat ook etnische subgroepen binnen een staat, naast de gehele bevolking van die staat, als een ‘volk’ gedefinieerd kunnen worden, mits dus aan de bovenstaande criteria voldaan is.

211. De doelstelling van het recht op zelfbeschikking als een collectief recht, die zich vooral uit in de bescherming van de collectieve identiteit van een volk (door middel van een ‘recht tot participatie aan het

³²² SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 243-244, § 42.

³²³ *Ibid*, 241-242, § 37-40.

³²⁴ *Ibid*, 278-282, § 113-125; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 248.

beleidsproces' of gelijke mogelijkheid tot deelname aan het bestuur) komt vooral bij etnische subgroepen naar boven, gezien de politieke identiteit en culturele ontwikkeling van die groepen, in tegenstelling tot de gehele bevolking, meer kans hebben om bedreigd te worden door de beleidskeuzes van de bevolking (als volk) in het algemeen.³²⁵

212. De voorgaande onderdelen over naties en etnische subgroepen scheppen heel wat duidelijkheid op het vertroebelde volksbegrip. Er bestaan naast de definiëring van een 'volk' echter nog een aantal andere elementen die in vraag gesteld moeten worden. Betekent het bijvoorbeeld, dat wanneer een groep mensen een volk is in de zin van het zelfbeschikkingsrecht, dit volk ook altijd over een rechtsgrond beschikt om het recht op zelfbeschikking af te dwingen en zo ja, dat het daar ook altijd gebruik van maakt?

213. Neem als voorbeeld een staat bestaande uit vier verschillende etnische subgroepen die elk een link hebben met een deel van het territorium van deze staat. De centrale regering van de staat is echter samengesteld uit leden van slechts drie van de vier etnische subgroepen. Betekent dit automatisch dat deze staat het recht op zelfbeschikking van de vierde subgroep schendt? Het antwoord hierop is neen. De vierde etnische subgroep kan bijvoorbeeld van mening zijn dat diens politieke status, identiteit en economische, sociale en culturele ontwikkeling voldoende worden beschermd door het centrale beleidssysteem, via bijvoorbeeld een eigen autonoom bestuur of via de bescherming vanuit de mensenrechten. In een andere context, waarbij het bestuur van dezelfde staat bijvoorbeeld via bepaalde beleidskeuzes (zoals wetgeving of politieke beslissingen) de vierde etnische subgroep als het ware verplicht een bepaalde juridische bestuursvorm te accepteren die niet strookt met de politieke identiteit van die groep of die de bescherming van specifieke eigen (etnische) kenmerken van die groep in het gedrang brengt, wordt het interne recht op zelfbeschikking van die etnische subgroep **wel** geschonden. De situatie waarin het 'volk' zich moet bevinden om zijn intern, maar vooral extern zelfbeschikkingsrecht te laten gelden, is met andere woorden een situatie van **onderdrukking** (vergelijkbaar met de vroegere kolonies).³²⁶

214. Het al dan niet toepasbaar (of afdwingbaar) zijn van het intern en in sterkere mate, het extern recht op zelfbeschikking, is dus zeer sterk contextgebonden. Bovendien maakt het bovenstaande voorbeeld duidelijk dat het gekwalificeerd kunnen worden als een 'volk' op zich niet voldoende is om het recht op zelfbeschikking te kunnen inroepen. Dit is uiteraard een uitermate belangrijke factor bij het bepalen van de hedendaagse relevantie van het zelfbeschikkingsrecht en dient in de komende onderdelen dan ook goed in het achterhoofd te worden gehouden. Het zijn van een volk in de zin van het zelfbeschikkingsrecht blijft hoe dan ook wel een grondvoorwaarde voor de mogelijke toepassing ervan.

³²⁵ Zie *supra*, randnr. 169.

³²⁶ J., CASTELLINO & J., GILBERT, "Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities", *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 166.

215. Ondanks de uitgebreide uiteenzetting over naties en etnische subgroepen kwamen inheemse volkeren nog niet ter sprake. Het is immers nog niet duidelijk waar deze volksgroepen zich bevinden op de ‘schaal der volkeren’. Zijn inheemse volkeren een natie, op basis van duidelijk afgebakende territoria? Of zijn ze eerder als een etnische subgroep te beschouwen, op grond van een aantal gedeelde etnische kenmerken? Of zijn inheemse volkeren binnen het internationaal recht een volk *sui generis*? In het volgende onderdeel wordt kort stilgestaan bij de rechtspositie van inheemse volkeren rond het zelfbeschikkingsthema en de relevante rechtsbronnen die deze positie ondersteunen.

IV. Inheemse volkeren

i. Inheemse volkeren binnen het zelfbeschikkingsrecht

216. De notie van inheemse volkeren werd in de loop van deze masterproef een aantal keer vermeld. Een definiëring van deze specifieke bevolkingsgroep bleef echter tot dusver uit. Net zoals bij de voorgaande bevolkingsgroepen en mogelijke interpretaties van het ‘volksbegrip’, biedt het internationaal recht wederom geen algemeen bindende definitie omtrent inheemse volkeren.³²⁷ Toch zijn er een aantal aanwijzingen die aanleunen bij het idee dat ook inheemse volkeren onder het volksbegrip van art. 1(1) BUPO-Verdrag vallen.³²⁸

217. Zo benadrukt DAES in 1996 (als toenmalig Voorzitter-Rapporteur van de sub Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities) dat inheemse volkeren als ‘volkeren’ beschouwd moeten worden, en niet als minderheden of etnische groepen.³²⁹ WIESSNER duidt dan weer op het gegeven dat als er bepaalde criteria om een volk te omschrijven bestaan (objectieve criteria + subjectief criterium), inheemse volkeren er effectief aan kunnen voldoen.³³⁰ Hoewel het argument van DAES omtrent etnische groepen niet helemaal strookt met de gehanteerde visie binnen deze masterproef, is het wel duidelijk dat inheemse volkeren niet hetzelfde zijn als ‘minderheden’. Inheemse volkeren leunen, volgens de binnen deze scriptie gehanteerde zienswijze, aan bij de definiëring van etnische subgroepen, zij het met een nadrukkelijk historische en territoriale band met een bepaald territorium.³³¹

³²⁷ J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 168.

³²⁸ *Ibid*, 169.

³²⁹ E., DAES, *Working Paper on the Concept of Indigenous Peoples*, Sub Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities, 14th session, 1996, 16, § 47. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/1996/2 (1996).

³³⁰ S., WEISSNER, “Rights and Status of Indigenous Peoples: A Global Comparative and International Legal Analysis”, *Harvard Human Rights Journal*, Vol. 12, 1999, 101-102.

³³¹ Zie J.M., COBO (Special Rapporteur), *Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous Populations*, Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities, Vol. 5, 1987, 29, § 379.

218. Dit argument wordt ondersteund door de bewoordingen omtrent inheemse volkeren uit het *Explanatory Note* van de *Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* van 1994³³² van de *UN Working group on Indigenous Populations*.³³³ Volgens dit ‘voorontwerp’ hebben inheemse volkeren ook een recht op zelfbeschikking en vallen ze bijgevolg onder dezelfde criteria die van toepassing zijn bij het kwalificeren van groepen als ‘volk’.

219. De *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* zelf werd in resolutie 61/295 van 2007³³⁴ door de Algemene Vergadering van de VN aangenomen, waarin art. 3 van deze verklaring het recht op zelfbeschikking voor inheemse volkeren bevestigt en omschrijft op gelijkaardige wijze als art. 1(1) van het BUPO-verdrag. Hoewel deze verklaring, zoals alle verklaringen van de Algemene Vergadering van de VN, in principe niet juridisch bindend is voor de lidstaten van de VN, heeft dit instrument een ontzettend grote waarde voor de ontwikkeling van gewoonterecht en de verdere interpretatie van het zelfbeschikkingsrecht van inheemse volkeren. Daarnaast wordt ook binnen de rechtsdoctrine het bestaan van een recht op zelfbeschikking voor inheemse volkeren ondersteund.³³⁵

220. Verder wordt ook melding gemaakt van een recht op zelfbeschikking voor inheemse volkeren in de rechtspraak van het Human Rights Committee (HRC).³³⁶ Zo vermeld § 19 in de *Concluding Observations: Mexico* van 1999 dat ten aanzien van inheemse volkeren, Mexico bepaalde maatregelen diende aan te nemen om de deelname in de instituties van de staat en de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht in het algemeen te verbeteren.³³⁷ Dit werd eveneens benadrukt in de Rapporten van de HRC van 2000³³⁸, waar het HRC oordeelde dat inheemse bevolkingen een sterkere rol moeten kunnen spelen in het besluitvormingsproces omtrent de traditionele landen en natuurlijke rijkdommen en grondstoffen van de inheemse volkeren.³³⁹ Dit heeft een sterke link met art. 1(2) BUPO-verdrag, waarin vermeld staat dat alle volkeren (allicht dezelfde volkeren die onder de toepassing van art. 1(1) BUPO-verdrag vallen, of met andere woorden ‘volkeren in de zin van het recht op zelfbeschikking’) vrij mogen beschikken over hun natuurlijke rijkdommen en grondstoffen.³⁴⁰

³³² Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, *Technical Review of the United Nations Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, 1994, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1994/2/Add.1 (1994).

³³³ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 248.

³³⁴ Resolutie 61/295 van de Algemene Vergadering van de VN (13 september 2007), UN Doc. A/RES/61/295, (2007).

³³⁵ Zie bijvoorbeeld: A., PATTEN, “Self-Determination for National Minorities” in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (120), 126; W., KYMLICKA, “Minority Rights in Political Philosophy and International Law” in S., BESSON & J., TASIOLAS, *The Philosophy of International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2010, 377-396; W., KYMLICKA, *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics of Diversity*, Oxford, Oxford University press, 2007, 136; S.J., ANAYA, *Indigenous Peoples in International Law*, New York, Oxford University Press, 2004, 100.

³³⁶ J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 171.

³³⁷ HRC 27 juli 1999, *Concluding Observations, Mexico*, 1999, 4-5, §19, UN Doc. CCPR/C/79/Add.109. (1999),

³³⁸ HRC, *Rapports du Comité des droits de l’homme*, GA, 2000, 55th session, Supp. No. 40, 82, § 506, UN Doc. A/55/40 (Vol. 1) (2000).

³³⁹ J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 171.

³⁴⁰ Art. 1(2) BUPO-verdrag.

ii. Conclusie inheemse volkeren

221. Ondanks de uiteenlopende meningen over de invulling van het begrip ‘inheemse volkeren’ kan er op basis van de bovenstaande paragrafen worden geargumenteed dat deze volksgroeperingen onder het volksbegrip uit het recht op zelfbeschikking vallen. Binnen de context dat dit mogelijk is, zou een dergelijke bevolkingsgroep zich kunnen beroepen op het zelfbeschikkingsrecht om zijn politieke status en economische, sociale en culturele identiteit te beschermen en te ontwikkelen. Sterker nog, inheemse volkeren zijn volgens de gehanteerde interpretatiewijze van het volksbegrip binnen deze masterproef te kwalificeren als een specifiek toepassingsgeval van etnische subgroepen, waarbij het historisch-territoriaal criterium het belangrijkste en meest prominent aanwezige is.

222. Ook hier is het belangrijk de lezer erop attent te maken dat deze kwalificatie op zich geen rechtsgrond is om bijvoorbeeld het extern (daar waar het intern zelfbeschikkingsrecht normaliter inherent gerespecteerd moet worden door staten) recht op zelfbeschikking te kunnen inroepen. Daarvoor dient de specifieke context binnen een staat van dien aard te zijn dat het recht op zelfbeschikking (in het kader van art. 1(1) BUPO-Verdrag, art. 3 *Declaration on the Rights of Indigenous Peoples* van 2007, maar ook en vooral van art. 1(2) BUPO-Verdrag) van dat volk door het politieke systeem van de staat of het specifieke beleid, geschonden wordt. De cases waarin inheemse volkeren zich op het zelfbeschikkingsrecht beroepen is in de meeste gevallen dan ook gefundeerd op de mogelijkheid te kunnen genieten van de natuurlijke grondstoffen en rijkdommen³⁴¹ (zie art. 1(2) BUPO-verdrag), en minder (maar daarom niet volledig uitgesloten) rond deelname aan de politiek binnen de staat waar ze gevestigd zijn.³⁴² Het aantal lopende land-claims³⁴³, of de verschillende *land acknowledgements* van territoria binnen staten ten aanzien van inheemse volkeren geven dit duidelijk weer.³⁴⁴

223. De volgende groeperingen worden als (niet exhaustief) voorbeeld door de Verenigde Naties beschouwd als inheemse volkeren: de Lakota in de VSA, de Maya's in Guatemala, de Inuit en de Aleoeten rond de noordelijke poolstreken, de Sami in Lapland, de Aboriginals in Australië, de Maori in Nieuw-Zeeland, ...³⁴⁵

³⁴¹ J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 171.

³⁴² M., SCHEININ, “The Right to Self-Determination under the Covenant on Civil and Political Rights” in P., AIKIO & M., SCHEININ, *Operationalizing the Right of Indigenous Peoples to Self-Determination*, Turku (Finland), Institute for Human Rights (Åbo Akademi University), 2000, (179), 198.

³⁴³ Zie voor een aantal voorbeelden: G., ALBERS, “Indigenous People: Specific Land Claims”, the Canadian encyclopedia, 2015, geraadpleegd van <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/specific-claims>; Minority Rights Group International, *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples – United States of America: Native Americans*, 2009, geraadpleegd van <https://www.refworld.org/docid/49749c8632.html>; L.E., SUSSKIND & L., ANGUELOVSKI, *Adressing the Land-Claims of Indigenous Peoples*, Massachusetts Institute of Technology Program on Human Rights and Justice, 2008, 130 p.

³⁴⁴ Een voorbeeld hiervan is de *land acknowledgement* van de stad Toronto in Canada ten aanzien van een aantal inheemse stammen. Geraadpleegd van <https://www.toronto.ca/city-government/accessibility-human-rights/indigenous-affairs-office/land-acknowledgement/>.

³⁴⁵ United Nations Permanent Forum of Indigenous Issues, “Who are Indigenous Peoples?”, 2015, 5th session, Factsheet 1, geraadpleegd van https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/5session_factsheet1.pdf.

Deze opsomming dient als louter voorbeeld om inheemse volkeren beter te kunnen visualiseren. In totaal zijn er ongeveer 5000 verschillende inheemse volkeren.³⁴⁶

V. Minderheden

i. Algemeen

224. Na een uitgebreid parcours omtrent ‘volkeren’ is het tijd om de aandacht te vestigen op een laatste te analyseren actor binnen deze scriptie omtrent de actuele relevantie van het recht op zelfbeschikking: minderheden. Deze specifieke groep kwam al een aantal keer aan bod in de thesis, zonder dat er evenwel dieper ingegaan werd op de omschrijving en de positie ervan in het internationaal recht. Ook ten aanzien van het ‘minderheidsbegrip’ is er immers geen algemeen aanvaarde definitie binnen het internationaal recht.

225. Art. 27 BUPO-verdrag omschrijft een aantal minderheidsrechten. Zo beschikken leden van een minderheidsgroep, binnen de gemeenschap met andere leden van hun groep, over een recht om hun eigen cultuur uit te oefenen, hun eigen religie te belijden, en hun eigen taal te spreken.³⁴⁷ Deze rechten duiden op het bestaan van verschillende soorten minderheden, namelijk etnische, religieuze en ‘linguïstische’ (groepen die een minderheidstaal spreken). Er zijn een aantal vragen die hierbij naar boven komen. Wat zijn minderheden precies? Waarom worden minderheidsrechten in een apart artikel beschermd? Zijn minderheidsrechten individuele of collectieve rechten? Kunnen minderheden een volk zijn in de betekenis van het recht op zelfbeschikking? Zo niet, hebben minderheden zelf dan een inherent recht op zelfbeschikking? Zijn minderheden en inheemse volkeren dezelfde entiteit? Kan een minderheid in bepaalde omstandigheden evolueren tot een ‘volk’?

226. Hierna tracht de masterproef antwoorden te formuleren op de hierboven geponeerde vragen. Op die manier valt de minderheidspositie binnen het zelfbeschikkingsrecht te vergelijken met die van volkeren. Zo kan er, na een conclusie over minderheden op zich, een antwoord worden geformuleerd op de derde onderzoeksvraag in de algemene conclusie van dit hoofdstuk over de actoren van het recht op zelfbeschikking.

227. In een eerste onderdeel staat de thesis stil bij de interpretatie van het ‘minderheidsbegrip’, de verschillende soorten minderheden en de positie van minderheden ten opzichte van ‘volkeren’ in het internationaal recht omtrent het recht op zelfbeschikking. Vervolgens wordt de al dan niet bestaande mogelijkheid voor minderheden, om een beroep te doen op het in het art. 1(1) BUPO-Verdrag, en in andere

³⁴⁶ Cijfer van Amnesty International, *Indigenous Peoples*, geraadpleegd op <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/>.

³⁴⁷ Art. 27 BUPO-Verdrag.

instrumenten, beschermde zelfbeschikkingsrecht, onder de loep genomen. Op het einde van dit onderdeel over minderheden wordt een conclusie omtrent de rechtspositie van minderheden geformuleerd.

ii. Minderheden: *quid?*

228. Het minderheidsbegrip werd in het inleidend stuk van het historische luik reeds kort aangehaald.³⁴⁸ Art. 1(1) van de *United Nations Minority Declaration* van 1992 verklaart dat staten het bestaan van de etnische, culturele, religieuze en linguïstische identiteit van minderheden moeten beschermen binnen hun respectievelijke grenzen en condities in het moeten leven roepen die dergelijke identiteiten promoten.³⁴⁹ Dit artikel spreekt zich vooral uit over de plicht van staten ten aanzien van minderheden, maar niet over de omschrijving van minderheden zelf.

229. Er werden binnen de rechtsleer een aantal pogingen ondernomen om het minderheidsbegrip te definiëren. De definitie die, mijns inziens, de duidelijkste en meest uitgebreide is en het best aansluit bij de zienswijze binnen deze masterproef, is er één die geformuleerd werd in 1977 door Francesco Capotorti:

*“A minority is: A group numerically inferior to the rest of the population of a State, in a non-dominant position, whose members – being nations of the state – possess ethnic, religious or linguistic characteristics differing from those of the rest of the population and show, if only implicitly, a sense of solidarity, directed towards preserving their culture, traditions, religion or language.”*³⁵⁰

230. Hoewel er over een aantal zaken, zoals bijvoorbeeld de vereiste van nationaliteit, nog steeds onenigheid bestaat, is de essentie van wat een minderheid is vrij duidelijk. Het gaat voornamelijk over een collectief mensen waarvan de taal, cultuur, etniciteit of religie verschilt van het merendeel van de bevolking van de staat waaronder ze ressorteert en die zich bovendien (dit is een *must* om van een minderheid te kunnen spreken) in een non-dominante positie bevindt.³⁵¹ Volgens de *United Nations Office of the High Commissioner of Human Rights* (verder OHCHR) is een minderheid in de meeste gevallen ook een numerieke minderheid. Dit is echter geen vereiste. De non-dominante positie is met andere woorden fundamenteel.³⁵² Bovendien moet de minderheidsgroep een bepaalde wil hebben om zijn cultuur, tradities, religie of taal te beschermen en te bewaren. Dit duidt op het gegeven dat minderheden ook over een bepaalde groepsidentiteit moeten beschikken

³⁴⁸ Zie *supra*, randnrs. 44-45.

³⁴⁹ Art. 1(1) *United Nations Minority Declaration*, resolutie 47/135 van de Algemene vergadering van de VN (18 december 1992), UN Doc. A/RES/47/135 (1992).

³⁵⁰ F., CAPOTORTI, *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, United Nations, New York, 1979, 105, § 568., UN Doc. E/CN.4/Sub.2/384/Rev.1, (1979).

³⁵¹ J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 171.

³⁵² *United Nations Human Rights Office of The High Commissioner, Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation*, OHCHR, New York and Geneva, 2010, geraadpleegd van <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Minorities/Pages/internationallaw.aspx>.

om effectief als minderheid erkend te kunnen worden.³⁵³ Deze groepsidentiteit heeft veel weg van³⁵⁴, maar mag niet worden verward met, de collectieve (individuele) etnische identiteit die eigen is aan etnische subgroepen binnen een staat. De groepsidentiteit van minderheden slaat daarentegen op het feit dat men een minderheid is in vergelijking met de rest van de bevolking van een staat.³⁵⁵

231. Men maakt in de internationale instrumenten omtrent minderheden, maar ook in de rechtsleer, vaak een onderscheid tussen etnische, religieuze en linguïstische minderheden.³⁵⁶ De bedoeling van een dergelijk onderscheid ligt voornamelijk vevat in het overdragen van de juiste minderheidsrechten aan de juiste minderheidsgroep (bijvoorbeeld, vrije religie voor een religieuze minderheid of recht om de eigen taal te spreken voor groepen met een minderheidstaal, enz.).³⁵⁷

232. Binnen dit onderzoek wordt dit onderscheid echter niet gemaakt. Niet omdat het bestaan ervan in vraag gesteld wordt, maar omdat het weinig bijdraagt tot de vaststelling van de relevantie van het recht op zelfbeschikking voor minderheden. In wat volgt spreekt de masterproef dan ook enkel over minderheden in de **etnische/nationale** betekenis van het woord. Dit ook omdat gedeelde kenmerken zoals taal, cultuur of religie vaak sub-kenmerken zijn van de etnische identiteit van een minderheidsgroep in het algemeen.³⁵⁸

233. De termen ‘nationale’ of ‘etnische’ minderheden worden vaak als synoniemen gebruikt.³⁵⁹ Het **nationale** element van minderheidsgroepen wordt vaak omschreven als “minderheidsgroepen die de wil hebben om deel te nemen aan het besluitvormingsproces van een staat door middel van minderheidsrechten die deze mogelijkheid behartigen, zonder dat ze op gelijke voet staan met andere (etnische) groepen binnen een staat”.³⁶⁰ Art. 2(3) van de *United Nations Minorities Declaration* van 1992 beschermt bijvoorbeeld het recht van minderheden om deel te nemen aan beslissingen op nationaal of regionaal niveau die de minderheid aanbelangen.³⁶¹

³⁵³ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 266.

³⁵⁴ P., RAMAGA, “The Bases of Minority Identity”, HRQ, Vol. 14, 1992, 409-428.

³⁵⁵ J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 165; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 267.

³⁵⁶ Zie bijvoorbeeld BUPO-Verdrag, *United Nations Minority Declaration*; B., VUKAS, “States, Peoples and Minorities”, in *Recueil des Cours*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law of 1991, Vol. 6, Den Haag, Martinus Nijhof Publishers, 1999, 329-363 voor een meer gedetailleerde bespreking over deze begrippen.

³⁵⁷ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 267.

³⁵⁸ B., VUKAS, “States, Peoples and Minorities”, in *Recueil des Cours*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law of 1991, Vol. 6, Den Haag, Martinus Nijhof Publishers, 1999, 335; P., THORNBERRY, *International Law and the Rights of Minorities*, Oxford, Oxford University Press, 1992, 161, 163.

³⁵⁹ Zie bijvoorbeeld de volledige benaming van de *United Nations Minorities Declaration*: Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious, and Linguistic Minorities (nadruk toegevoegd), UN Doc. A/RES/47/135 (1992); D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 268; R., VASHUM, “Self-Determination: Principles, Meanings and Practices”, *Indian Anthropologist*, Vol. 26, No 1 (June), 1996, 69.

³⁶⁰ F., ERMACORA, “The Protection of Minorities Before the United Nations, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, Vol. 182, 1983, 295.

³⁶¹ Art. 2(3) van de *United Nations Minorities Declaration* van 1992, UN Doc. A/RES/47/135, (1992).

234. **Etnische** minderheden worden in het internationaal recht geïnterpreteerd als gemeenschappen die gevestigd zijn binnen een staat terwijl verwanten, vrienden of de volledige gemeenschap met dezelfde etniciteit zichzelf gevestigd hebben als een andere onafhankelijke staat.³⁶² Bij dergelijke staat wordt vaak verwezen naar de term ‘*kin state*’ of aanverwante staat.³⁶³ In wat volgt wordt enkel de term ‘etnische minderheden’ gehanteerd, gezien nationale en etnische minderheden in bijna alle gevallen één en dezelfde identiteit zijn.³⁶⁴

235. Er zijn talloze voorbeelden van etnische minderheidsgroeperingen binnen staten vandaag de dag. Denk bijvoorbeeld aan de Hongaarse minderheden in zowel Slovakije als Roemenië, Russische minderheden in de ex-sovjetlanden (Estland, Letland, Litouwen, Oekraïne,...)³⁶⁵, de Servische minderheid in Kroatië en de Roma, die gezien worden als de grootste etnische minderheidsgroep van Europa.³⁶⁶

236. Ondanks het voorgaande, blijft de vraag of inheemse volkeren een etnische minderheid kunnen zijn voorlopig onbeantwoord. Toch moeten deze entiteiten van elkaar onderscheiden worden. Het verschil tussen minderheden en inheemse volkeren komt bijvoorbeeld duidelijk naar voren in een brief van de Hoge Commissaris van de OSCE (*Organization for Security and Cooperation in Europe*) aan de Minister van Buitenlandse Zaken van de Republiek van Oekraïne.³⁶⁷

237. Hierin duidt de Hoge Commissaris op het verschil tussen inheemse volkeren (die echter ook vaak een numerieke minderheid zijn) en minderheden.³⁶⁸ Etnische minderheden hebben reeds een staat waarin de eigen etnische kenmerken gedeeld worden door het grootste deel van de bevolking of, met andere woorden, een *kin state*.³⁶⁹ Bovendien is het verschil tussen etnische subgroepen en minderheden op basis van het voorgaande ook duidelijk, in die zin dat etnische minderheden normaliter niet over dezelfde collectieve individualiteit beschikken, gezien ze ook niet onderscheiden willen worden van de verwante etnische gemeenschap uit de *kin state*. Dat de beide groeperingen een non-dominante positie invullen binnen de staat waaronder ze ressorteren kan wel voor verwarring zorgen. Toch refereren etnische of nationale **minderheden** met andere woorden op zich **niet** naar etnische **subgroepen** (als ‘volk’) binnen een staat.³⁷⁰ Het is hierbij echter belangrijk te beseffen

³⁶² B., VUKAS, “States, Peoples and Minorities”, in *Recueil des Cours*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law of 1991, Vol. 6, Den Haag, Martinus Nijhof Publishers, 1999, 323; A., EIDE, “The National Society, Peoples and Ethno-Nations: Semantic Confusions and Legal Consequences”, *Nordic JIL*, Vol. 64, 1995, 36.

³⁶³ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 268.

³⁶⁴ A., PATTEN, “Self-Determination for National Minorities” in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, 120-144; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 268; R., VASHUM, “Self-Determination: Principles, Meanings and Practices”, *Indian Anthropologist*, Vol. 26, No 1 (June), 1996, 69.

³⁶⁵ Voorbeelden gebaseerd op cijfers van de Minority Rights Group International Directory, geraadpleegd op <https://minorityrights.org/directory/>.

³⁶⁶ X, *Who are the Roma?*, European Commission, geraadpleegd van https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-and-eu/roma-integration-eu_en.

³⁶⁷ Letter of the OSCE High Commissioner on National Minorities to the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Ukraine, OSCE Doc.REF.HC/4/97 (1997), 2.

³⁶⁸ *Ibid.*

³⁶⁹ *Ibid.*

³⁷⁰ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 269.

dat de lijn tussen het kwalificeren van een mensencollectief als een etnische subgroep (dus als ‘volk’) of als een etnische minderheid, flinterdun is. Bovendien moet opnieuw worden benadrukt dat deze concepten niet statisch, maar voortdurend in beweging zijn.

238. De bovenstaande argumenten, alsook de verschillende relevante internationale instrumenten³⁷¹ plaatsen het minderheidsbegrip naast dat van ‘volkeren’. Bovendien wordt er in geen enkel instrument gesproken over een recht op zelfbeschikking van minderheden. Minderheden hebben binnen het huidige internationaal recht geen recht op zelfbeschikking, waardoor ze dus ook **niet als volkeren** in de zin van dat recht kunnen worden beschouwd.³⁷²

iii. Minderheden en het recht op zelfbeschikking

239. Ondanks het voorgaande is de rol die het recht op zelfbeschikking kan innemen ten aanzien van minderheden niet uitgespeeld. Dit komt duidelijk naar voren in rechtspraak van het *Human Rights Committee* (HRC) omtrent de interpretatie van het zelfbeschikkingsrecht ten aanzien van de andere in het BUPO-Verdrag beschermde mensenrechten. In wat volgt bespreekt deze thesis beknopt een aantal cases waarin het HRC de interpretatie van art. 1 BUPO-Verdrag (het recht op zelfbeschikking) koppelt aan de invulling van artikelen rond de bescherming van mensenrechten, waaronder art. 27 BUPO-verdrag (omtrent de bescherming van minderheden).

a. Interpretatie van art. 1 BUPO-Verdrag juncto de mensenrechten binnen het BUPO-Verdrag

240. Een eerste case waarin het HRC de interpretatie van art. 1 BUPO-Verdrag koppelt aan het lezen van de andere mensenrechten in hetzelfde verdrag is de reeds kort besproken *Lubicon Lake Band v. Canada-case*.³⁷³ In deze zaak was het HRC van mening dat het niet bevoegd was te oordelen of de Lubicon Lake Band al dan niet als een ‘volk’ in de zin van art. 1 BUPO-verdrag beschouwd kan worden, gezien het Optionele protocol bij het BUPO-Verdrag enkel voorziet in een procedure voor individuen wier **individuele rechten** geschonden

³⁷¹ Zie art. 1 en art. 27 BUPO-verdrag; Principe VII en Principe VIII van de Helsinki Final Act van 1975; CSCE Charter van Parijs van 1990; United Nations Minorities Declaration; *Framework Convention for the Protection of National Minorities*, 1995.

³⁷² A., PATTEN, “Self-Determination for National Minorities” in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (120), 144; J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 172; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 270; G., BINDER, “The Case for Self-Determination”, *Stanford JIL*, Vol. 29, 1993, 246-269; P., AKHAVAN, “Lessons from Iraqi Kurdistan: Self-Determination and Humanitarian Intervention Against Genocide”, *Netherlands Quarterly of Human Rights (NQHR)*, Vol. 11, 1993, 58-59; C., TOMUSCHAT, “Self-Determination in a Post-Colonial World” in C., TOMUSCHAT, *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (1), 15; R., HIGGINS, “Post Modern Tribalism and the Right to Secession: Comments” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (29), 32; M.N., SHAW, “The Definition of Minorities in International Law, *IYHR* (Israel Yearbook of Human Rights, Vol. 20, 1990, 35; A., CRISTESCU, *The Right of Self Determination: Historic and Current Development on the Basis of United Nations Instruments*, New York, United Nations, 1981, 41, §279, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/404/Rev. 1. (1981).

³⁷³ HRC 26 maart 1990, *Lubicon Lake Band v. Canada*, Communication No. 167/1984, UN Doc. CCPR/C/38/D/167/1984, (1990).

werden (art. 6-27 BUPO-verdrag).³⁷⁴ Het recht op zelfbeschikking is immers een **collectief** recht. Het is hier ook dat de verschillen tussen het zelfbeschikkingsrecht als een collectief mensenrecht en de rest van het verdrag als individuele mensenrechten zeer duidelijk worden, maar ook dat de band tussen het recht op zelfbeschikking en de individuele mensenrechten niet te ontkennen valt.

241. Het HRC oordeelt verder dat, hoewel de klager (Chief Bernard Ominayak) zich beroept op het door Canada na te leven recht op zelfbeschikking van volkeren (art. 1, § 1-3 BUPO-Verdrag),³⁷⁵ de in de zaak voorliggende problemen vooral ressorteren onder art. 27 BUPO-verdrag.³⁷⁶ Het HRC interpreteert art. 27 BUPO-Verdrag met andere woorden, gezien art. 1 BUPO-verdrag in casu niet van toepassing is, als een soort vervanging voor art. 1 BUPO-Verdrag. Dit duidt al min of meer op de link tussen art. 1 en art. 27 van het Verdrag betreffende de Burgerlijke en Politieke Rechten.³⁷⁷ Dit was echter niet de bedoeling van het HRC in deze zaak. Het Comité wees oorspronkelijk de associatie tussen art. 1 en art. 27 BUPO-Verdrag af. Er is echter een duidelijke evolutie te bemerken in de rechtspraak van het HRC die volgde op de *Lubicon Lake Band*-case omtrent de interpretatie van art. 1 BUPO-Verdrag juncto andere mensenrechten in het BUPO-Verdrag.³⁷⁸

242. Een tweede zaak die als een goed voorbeeld kan dienen om dit punt³⁷⁹ te verduidelijken is de *Diergaardt et al. v. Namibia*-case.³⁸⁰ Hier oordeelt het HRC wederom dat het niet bevoegd is om zich uit te spreken over het al dan niet kunnen kwalificeren van de groep (de Rehoboth Basters) die de auteur van de communicatie vertegenwoordigt, als een volk.³⁸¹ Het Mensenrechtencomité oordeelt echter wel het volgende:

*“Furthermore, the provisions of article 1 may be relevant in the interpretation of other rights protected by the Covenant, in particular articles 25, 26 and 27.”*³⁸² (nadruk toegevoegd)

243. Hieruit blijkt duidelijk dat, hoewel het HRC oordeelt dat individuele communicaties omtrent schendingen van het in art. 1 BUPO-Verdrag beschermde zelfbeschikkingsrecht niet onder de toepassing van het mechanisme in het Eerste Optionele Protocol bij het BUPO-Verdrag³⁸³ vallen, art. 1 BUPO-Verdrag wel gebruikt wordt om eventuele schendingen ten aanzien van andere mensenrechten, waaronder bijvoorbeeld het

³⁷⁴ Zie *supra*, randnrs. 188-189.

³⁷⁵ HRC 26 maart 1990, *Lubicon Lake Band v. Canada*, Communication No. 167/1984, UN Doc. CCPR/C/38/D/167/1984, (1990), 2, §2.1.

³⁷⁶ *Ibid.*, 27, §32.2.

³⁷⁷ J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 171.

³⁷⁸ *Ibid.*

³⁷⁹ M., SCHEININ, “The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: Article 27 and other provisions” in K., HENRARD & R., DUNBAR, *Synergies in Minority Protection: European and International Law perspectives*, New York, Cambridge University Press, 2008, (23), 27; J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 172.

³⁸⁰ HRC 25 juli 2000, *J.G.A. Diergaardt et al. V. Namibia*, Communication No. 760/1997, CCPR/C/69/D/760/1997, (2000).

³⁸¹ J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 171.

³⁸² HRC 25 juli 2000, *J.G.A. Diergaardt et al. V. Namibia*, Communication No. 760/1997, CCPR/C/69/D/760/1997, (2000), 6, § 10.3.

³⁸³ Eerste Optionele Protocol bij het Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten van 16 december 1966.

recht van een minderheid om de eigen cultuur en gewoontes te blijven uitoefenen, vast te stellen.³⁸⁴ Deze zienswijze wordt in andere rechtspraak, waaronder de *Mahuika et al. V. New-Zealand-zaak*³⁸⁵ (omtrent art. 27 BUPO-Verdrag) en de *Gillot et al. V. France-zaak*³⁸⁶ (betreffende art. 25 BUPO-Verdrag) bevestigd.³⁸⁷ Er zijn nog een aantal andere voorbeelden van case-law waarin het HRC deze uitgebreide interpretatie over de inhoud van art. 1 BUPO-Verdrag onderstreept. Het overlopen van elk van deze cases zou echter te ver afwijken van de doelstelling van dit onderwerp.

244. Het bovenstaande verduidelijkt eveneens de praktische moeilijkheden die inheemse volkeren kunnen ondervinden bij het invoeren van het recht op zelfbeschikking. Dit omdat ze voor de toepassing van art. 1, § 1-2 van het BUPO-Verdrag afhankelijk zijn van nationale processen en beleidskeuzes.³⁸⁸ Het oordelen over het al dan niet vallen onder het volksbegrip (of over de toepassing van het recht op zelfbeschikking zelf) valt immers niet onder de bevoegdheid van het HRC. Hetzelfde geldt voor minderheden, zij het met die nuance dat de kwalificatie als minderheid er in principe altijd voor zorgt dat men geen ‘volk’ is in de zin van het recht op zelfbeschikking. Bovendien zijn niet alle staten die verdragspartij zijn bij het BUPO-Verdrag eveneens verdragspartij bij het Eerste Optionele Protocol.³⁸⁹ Zo zijn er momenteel 173 verdragspartijen bij het BUPO-Verdrag³⁹⁰, maar slechts 116 verdragspartijen bij het Eerste Optionele Protocol.³⁹¹

245. Dit gezegd zijnde verduidelijken de voorgaande paragrafen wel dat zelfs voor de niet onder het toepassingsgebied van art. 1 BUPO-Verdrag vallende minderheden, het recht op zelfbeschikking een belangrijke rol kan spelen. Hoewel deze rol geen rechtstreekse mogelijkheid voor minderheden biedt om het recht op zelfbeschikking in te roepen voor bijvoorbeeld het HRC, biedt het voor hetzelfde Comité wel een tool aan om mensenrechtenschendingen en schendingen van minderheidsrechten die vergelijkbaar zijn met waar het intern zelfbeschikkingsrecht voor staat, te interpreteren.

246. Dit geeft een antwoord op de vraag in hoeverre minderheden op zich onder het toepassingsgebied van het recht op zelfbeschikking vallen. Het antwoord is: niet, zij het dat het recht op zelfbeschikking wel gebruikt

³⁸⁴ M., SCHEININ, “The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: Article 27 and other provisions” in K., HENRARD & R., DUNBAR, *Synergies in Minority Protection: European and International Law perspectives*, New York, Cambridge University Press, 2008, (23), 39.

³⁸⁵ HRC 27 oktober 2000, *Mahuika et al. V. New-Zealand*, Communication No. 547/1993, UN Doc. CCPR/C/70/D/547/1993, (2000), 14, § 9.3.

³⁸⁶ HRC 15 juli 2002, *Gillot et al. V. France*, Communication No. 932/2000, UN Doc. CCPR/C/75/D/932/2000, (2002), pp. 18, 20, §§ 13.4, 13.16.

M., SCHEININ, “The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: Article 27 and other provisions” in K., HENRARD & R., DUNBAR, *Synergies in Minority Protection: European and International Law perspectives*, New York, Cambridge University Press, 2008, (23), 39.

³⁸⁸ M.O., MHANGO, “Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples’ Congress v. Zaire*, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 11.

³⁸⁹ J., CASTELLINO & J., GILBERT, “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 173.

³⁹⁰ Cijfers van de ondertekenaars bij het BUPO-Verdrag geraadpleegd van https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&clang=en

³⁹¹ Cijfers van de ondertekenaars bij het Eerste Optionele Protocol van het BUPO-Verdrag geraadpleegd van https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-5&chapter=4

kan worden om andere (individuele) mensenrechten te interpreteren of schendingen daarvan vast te stellen. Er is echter nog één vraag waarop dit onderdeel over minderheden vooralsnog geen antwoord formuleerde: Kan een minderheid in specifieke omstandigheden evolueren tot een ‘volk’? Het is ondertussen immers duidelijk dat het ‘volkeren’ en ‘minderheden’ dynamische begrippen zijn en in specifieke gevallen elkaar kunnen overlappen.³⁹²

b. IGH Advisory Opinion on the Independence of Kosovo

247. De laatste decennia is er echter een kentering gekomen binnen de rechtsleer en het internationaal recht omtrent de interpretatie van het minderheidsbegrip binnen het recht op zelfbeschikking. Bovendien wordt er in de rechtsleer beargumenteerd dat minderheidsgroepen de status van ‘volk’ in de zin van het recht op zelfbeschikking kunnen krijgen als een gevolg van mensenrechtenschendingen (art. 6-27 BUPO-verdrag) ten aanzien van dergelijke groepen.³⁹³

248. Men kan zich hierbij de bedenking maken dat het intern recht op zelfbeschikking voor volkeren en de bescherming die de individuele mensenrechten bieden (art. 27 juncto 25, 26 BUPO-Verdrag), weinig verschillen vertonen. Er wordt bovendien beargumenteerd dat het huidige beschermingssysteem voor de minderheidsrechten, de groepsdimensie van minderheidsgroepen niet voldoende erkend.³⁹⁴ Het invoeren van een intern zelfbeschikkingsrecht voor minderheden, zou de bescherming van minderheden kunnen verbeteren door het gegeven dat het recht op zelfbeschikking een collectief recht is, waardoor ook de collectiviteit van de minderheidsgroep beschermd beter beschermd wordt.³⁹⁵

249. Deze visie omtrent een intern recht op zelfbeschikking voor minderheden wordt een alsmaar meer besproken thema binnen het internationale recht.³⁹⁶ De reden waarom er enkel gesproken wordt over het intern recht op zelfbeschikking ligt voor de hand. Het is dezelfde reden waarom het extern zelfbeschikkingsrecht door

³⁹² D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 269.

³⁹³ G., PENTASSUGLIA, *Minorities in International Law*, Council of Europe Publishing, 2002, 165-166; K., HENRARD, *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*, Den Haag/Boston/Londen, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 302.

³⁹⁴ K., HENRARD, *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*, Den Haag/Boston/Londen, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 316; H., HANNUM, “Rethinking Self-Determination”, *Virginia JIL*, Vol. 34, 1993, 61.

³⁹⁵ H., HANNUM, “Rethinking Self-Determination”, *Virginia JIL*, Vol. 34, 1993, 62.

³⁹⁶ G., PENTASSUGLIA, *Minorities in International Law*, Council of Europe Publishing, 2002, 172-176; K., HENRARD, *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*, Den Haag/Boston/Londen, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 306-308.

het internationaal recht³⁹⁷, na de dekolonisatieperiode, gelimiteerd werd tot situaties van onderdrukking, namelijk om de territoriale integriteit van staten te beschermen.³⁹⁸

250. De voorgaande argumenten zijn afkomstig uit de internationale rechtsdoctrine. Hoewel dergelijke bronnen bijdragen tot de interpretatie van het internationaal recht, blijven de enige bindende internationale instrumenten omtrent het recht op zelfbeschikking en de bescherming van minderheden, het Handvest van de VN en het BUPO-Verdrag. Het is duidelijk dat de problemen omtrent de toepassing van het recht op zelfbeschikking vooral te wijten zijn aan een veel te vage invulling van de gebruikte begrippen in de omschrijving van dit recht. Een herformulering vanuit de VN (door middel van het amenderen van het BUPO-Verdrag) of zelfs een volledig nieuw bindend verdrag omtrent een duidelijkere definiëring van het zelfbeschikkingsrecht en de rechtssubjecten ervan, zou de interpretatieproblematiek rond het zelfbeschikkingsrecht verbeteren, en misschien zelfs verhelpen. Een groot struikelblok hierbij is echter dat de medewerking van de internationale gemeenschap vereist is en dat dit dus zeer sterk afhankelijk is van de wil van de staten.

251. Een sprekend voorbeeld, dat zowel de bovenstaande kentering omtrent de mogelijkheid van minderheden om ook het (intern) recht op zelfbeschikking te genieten, alsook de afhankelijkheid van de slaagkans daarvan ten aanzien van de internationale gemeenschap, is de *Advisory Opinion on the Independence of Kosovo* van het IGH van 2010.³⁹⁹ Hierin oordeelde het Hof dat de onafhankelijkheidsverklaring van de **Albanese minderheid binnen Servië in overeenstemming was met het huidig geldend internationaal recht**.⁴⁰⁰ Hoewel het Hof zich niet uitspreekt over de omschrijving van de Albanese bevolking binnen Servië, heeft deze uitspraak verregaande gevolgen omtrent de invulling van het recht op zelfbeschikking.

252. Het is duidelijk dat er verregaande mensenrechtenschendingen ten aanzien van de Albanese minderheid plaatsvonden binnen Servië, waarbij Kosovaarse Albanezen beroofd werden van hun essentiële politieke, burgerlijke en sociale rechten binnen Servië.⁴⁰¹ *In casu* gaat het om de onafhankelijkheidsverklaring van een

³⁹⁷ A., ROSAS, "Internal Self-Determination" in C., TOMUSCHAT, *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 225.

³⁹⁸ J., KER-LINDSAY, "Preventing the Emergence of Self-Determination as a Norm of Secession: An Assessment of Kosovo Unique Case Argument", *Europe-Asia Studies*, Vol. 65, No. 5, 841; P., HILPOLD, "The Kosovo case and International Law: Looking for Applicable Theories", *Chinese JIL*, Vol. 8, 2009, 55; R.A., MÜLLERSON, "Precedents in the Mountains: On the Parallels and Uniqueness of the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia", *Chinese JIL*, Vol. 8, 2009, 18-19; C., RYNGAERT & C., GRIFFOEN, "The Relevance of the Right to Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers", *Chinese JIL*, Vol. 8, 2009, 575; J., CRAWFORD, "State Practice and International Law in Relation to Unilateral Secession" in A.F., BAYEFESKY, *Self-Determination in International Law: Quebec and Lessons Learned*, Leiden, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 32.

³⁹⁹ IGH 22 juli 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 2010, 403-453 p.

⁴⁰⁰ *Ibid.*, 452, §122.

⁴⁰¹ Zie de *Written Statement of the Government of the Republic of Albania On the Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo*, Request for Advisory Opinion to the Court of Justice, order of 17 October 2008, 14 April 2009, 8-10, § 9-12; S., TERRETT, *The Dissolution of Yugoslavia and the Badinter Arbitration Commission: a Contextual Study of Peace-making efforts in the post-Cold War world*, Aldershot, Ashgate, 2000, 29-30.

minderheidsgroep binnen een staat, wat het oordeel van het Hof des te frappanter maakt. De uitspraak van het IGH klinkt als een soort bevestiging dat wanneer het beleid van een staat schendingen teweegbrengt van de individuele mensenrechten, de minderheid wiens rechten geschonden worden, gekwalificeerd kan worden als een volk dat zich kan beroepen op het extern recht op zelfbeschikking.⁴⁰² Dit is echter niet de bedoeling geweest van het Hof.⁴⁰³ Dit valt af te leiden uit het antwoord van het Hof op de vraag of een *right to unilateral secession* voor volkeren bestaat⁴⁰⁴ en op de vraag of het (extern) recht op zelfbeschikking een *right to remedial secession* omvat.⁴⁰⁵ Het IGH beantwoordt (jammer genoeg) beide vragen door te stellen dat het oplossen van dergelijke vraagstukken geen bijdrage levert aan het oplossen van de vraag *in casu*, met name of de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo in overeenstemming is met het internationaal recht.

253. Hoewel het Hof in de *Advisory opinion on the Independence of Kosovo* een ruime doch vage interpretatie geeft aan de mogelijkheid van een volk (of minderheid) om een onafhankelijkheidsverklaring uit te roepen, blijft een verduidelijking over de rechtssubjecten *an sich* wederom uit. Desalniettemin krijgt het idee dat minderheden het intern recht op zelfbeschikking moeten kunnen genieten de laatste jaren steeds meer aandacht.⁴⁰⁶

iv. Conclusie minderheden

254. Een omschrijving van minderheden is zo mogelijk nog moeilijker te vinden binnen het internationaal recht dan de omschrijving van het ‘volksbegrip’. Eén ding is zeker: het onderscheid dat het internationaal recht trachtte te maken tussen beide begrippen wordt met de jaren vager. Strikt genomen moeten minderheden volgens de geldende internationale instrumenten naast ‘volkeren’ worden geplaatst, waardoor ze in principe niet onder de toepassing van het recht op zelfbeschikking kunnen vallen. De rechtspraak van het HRC verduidelijkt echter dat de beschermingsmechanismen uit de individuele minderheids- en mensenrechten van het BUPO-Verdrag juncto art. 1(zowel §1 als §2) van hetzelfde verdrag gelezen moeten worden. Dit komt eigenlijk neer op het gegeven dat de bescherming die het intern recht op zelfbeschikking aan volkeren biedt, zo goed als dezelfde bescherming is die door de individuele mensenrechten aan minderheden geboden wordt.⁴⁰⁷ De vraag **waarom** dit onderscheid nog gemaakt moet worden (buiten het verschil dat het externe recht op zelfbeschikking wel

⁴⁰² T., TSANAVA, *Do Minorities have the Right to Self-Determination? Comparative Analysis of Kosovo and Chechnya*, Budapest, Central European University, 2011, 20.

⁴⁰³ E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in, F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 231-232.

⁴⁰⁴ IGH 22 juli 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 2010, 423-426, § 51-56.

⁴⁰⁵ *Ibid*, 39, § 82-83.

⁴⁰⁶ G., PENTASSUGLIA, *Minorities in International Law*, Council of Europe Publishing, 2002, 165-166; K., HENRARD, *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*, Den Haag/Boston/Londen, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 302.

⁴⁰⁷ T., TSANAVA, *Do Minorities have the Right to Self-Determination? Comparative Analysis of Kosovo and Chechnya*, Budapest, Central European University, 2011, 20.

enkel en alleen voor ‘volkeren’ bestaat) is dus zeer terecht en een element om rekening mee te houden bij een eventuele herdefiniëring van het recht op zelfbeschikking van volkeren (en minderheden) in de toekomst.

255. Hoe dan ook is de ‘terminologische chaos’⁴⁰⁸ die de begrippen ‘volkeren’ en ‘minderheden’ met zich meebrengen één van de belangrijkste oorzaken van de moeilijkheid omtrent de interpretatie van de draagwijdte en het toepassingsgebied van het recht op zelfbeschikking.⁴⁰⁹ Minderheden uitsluiten van de toepassing van het interne recht op zelfbeschikking leidt net tot situaties als de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo, waarbij de termen ‘minderheden’ en ‘volkeren’ twee vogels uit hetzelfde nest lijken te zijn, en het onderscheid tussen de twee zodanig vervaagt dat het zijn nut verliest.

256. Het uitbreiden van het toepassingsgebied van het **intern** zelfbeschikkingsrecht tot minderheden lijkt hier dus een mogelijke oplossing voor. Dit zou niet alleen de bescherming van de identiteit van deze minderheden (wat de minderheidsrechten *in se* ook al tot doel hebben), versterken, maar zorgt ook voor de bescherming van de territoriale integriteit van de staat. Zolang het intern recht op zelfbeschikking van de bevolking(-sgroepen) immers gerespecteerd wordt, hoeft de staat in kwestie geen beroep op het extern zelfbeschikkingsrecht te vrezzen.

257. Het interne aspect van zelfbeschikking wordt, zoals reeds besproken, erkend in verschillende internationale instrumenten en brengt in principe de territoriale integriteit van staten niet in gevaar.⁴¹⁰ Daarnaast lijkt het beperken van de toepassingsmogelijkheid van het extern recht op zelfbeschikking (voor volkeren én minderheden) tot enkele uitzonderlijke gevallen, een gulden middenweg te zijn bij het maken van een balans tussen het recht op zelfbeschikking en het principe van de territoriale integriteit van staten.⁴¹¹ Dit wordt in het stuk over de toepassingsvormen van het zelfbeschikkingsrecht duidelijker.⁴¹²

⁴⁰⁸ W., CONNOR, *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*, Princeton, Princeton University Press, 1994, 86-117.

⁴⁰⁹ T., TSANAVA, *Do Minorities have the Right to Self-Determination? Comparative Analysis of Kosovo and Chechnya*, Budapest, Central European University, 2011, 20.

⁴¹⁰ Zie Art. 1 BUPO-Verdrag/ECOSOC-Verdrag; principe V, § 8 van de *Friendly relations Declaration*; Conference on the Security and Co-Operation in Europe, *Helsinki Final act*, 1975, Principe VIII, §2; T., TSANAVA, *Do Minorities have the Right to Self-Determination? Comparative Analysis of Kosovo and Chechnya*, Budapest, Central European University, 2011, 19; C., RYNGAERT & C., GRIFFIOEN, “The Relevance of the Right to Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers”, *Chinese JIL*, Vol. 8, 2009, 575; K., HENRARD, *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*, Den Haag/Boston/Londen, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 299; J., KLABBERS & R., LEFEBER, “Africa: Lost Between Self-Determination and *Uti Possidetis*” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (37), 42-43.

⁴¹¹ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 287, §138.

⁴¹² Zie *infra*, randnrs. 289-308, voor meer informatie over deze materie.

Afdeling 3. Conclusie: actoren van zelfbeschikking

258. Ondanks de onzekerheid en onduidelijkheid die er binnen het internationaal recht en de rechtsleer bestaat, trachtte dit onderdeel een zo omvattend mogelijke omschrijving te geven van de verschillende mogelijke rechtssubjecten van het recht op zelfbeschikking. Om te beginnen is er het ‘volksbegrip’, waar tot op de dag van vandaag nog steeds discussie over bestaat. De masterproef vertrok vanuit een onderscheid tussen een territoriale en een etnische visie op dit begrip.⁴¹³ Hieruit volgde dat een ‘volk’ enerzijds de volledige bevolking van een staat kan uitmaken (territoriale definitie)⁴¹⁴ en anderzijds een etnische subgroep binnen een staat kan zijn (etnische definitie)⁴¹⁵, mits er aan een aantal duidelijke objectieve criteria en een subjectief criterium voldaan was. Bovendien werd er verduidelijkt dat ook inheemse volkeren een ‘volk’ in de zin van art. 1 BUPO-Verdrag kunnen zijn, als een soort toepassingsgeval van etnische subgroepen, met een sterke historisch-territoriale band met het gebied waarop ze gevestigd zijn.⁴¹⁶

259. Het ‘volksbegrip’ moet volgens het huidige internationale recht worden onderscheiden van ‘minderheden’.⁴¹⁷ Dit komt voornamelijk door de verwijzing naar beide begrippen in verschillende artikelen van hetzelfde verdrag.⁴¹⁸ Toch is de grens tussen de twee begrippen de laatste jaren alsmaar meer vervaagd door de rechtspraak van het HRC enerzijds⁴¹⁹, waaruit de gelijkenissen tussen art. 1 en de andere mensenrechtenartikelen uit het BUPO-Verdrag blijken, maar anderzijds ook door de alsmaar meer voorkomende notie dat minderheden ook een **intern recht** op zelfbeschikking moeten kunnen genieten.

260. Het oordeel van het IGH in zijn *Advisory Opinion on the Independence of Kosovo* van 2010⁴²⁰ is hier het meest tot de verbeelding sprekende voorbeeld van. Bovendien kan deze uitspraak worden geïnterpreteerd als een bevestiging van de mogelijkheid van een minderheid, om in omstandigheden van zware mensenrechtenschendingen tot een ‘volk’ te evolueren, en bijgevolg gerechtigd te zijn om ook op het extern recht op zelfbeschikking een beroep te doen. Hoe deze visie binnen de internationale gemeenschap verder evolueert zal blijken uit het verdere verloop van de Kosovo-kwestie en andere toekomstige cases die ongetwijfeld het internationaalrechtelijke landschap zullen wijzigen.

⁴¹³ A., CRISTESCU, *The Right of Self Determination: Historic and Current Development on the Basis of United Nations Instruments*, New York, United Nations, 1981, 40-41. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/404/Rev. 1. (1981).

⁴¹⁴ Zie *supra*, randnrs. 132-145.

⁴¹⁵ Zie *supra*, randnrs. 178-184.

⁴¹⁶ Zie *supra*, randnr. 216-223.

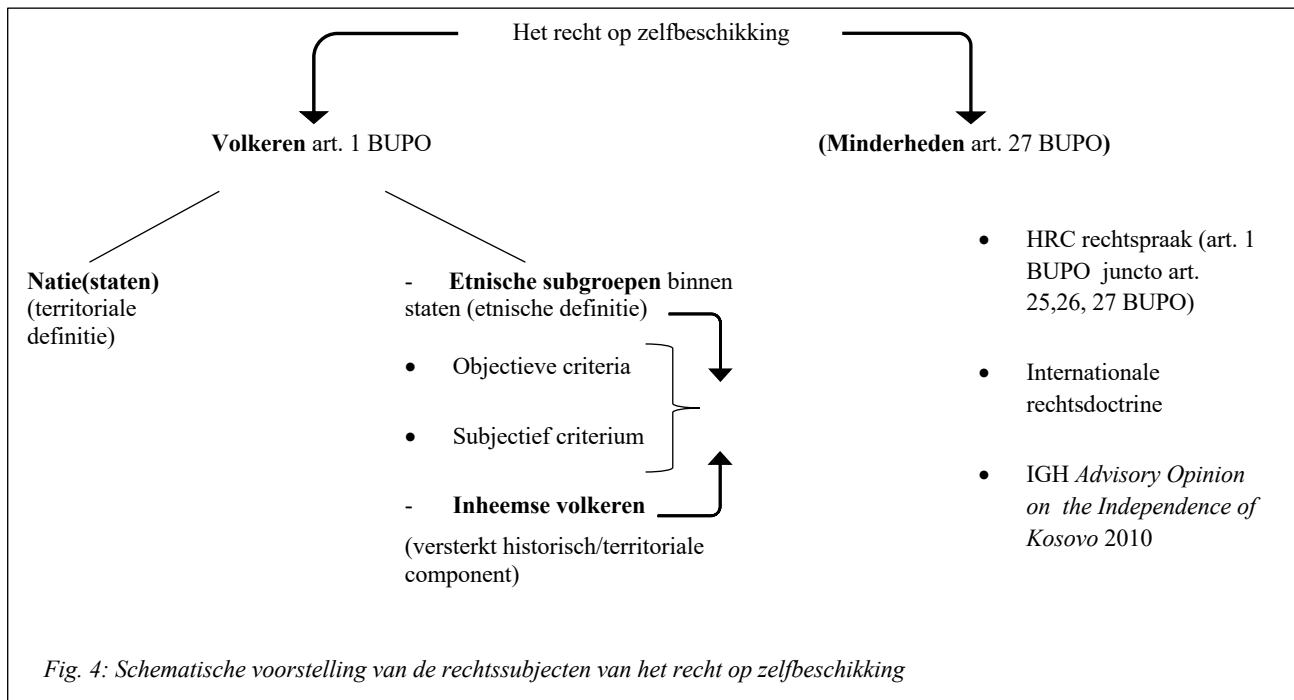
⁴¹⁷ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 269.

⁴¹⁸ *Ibid*, art. 1 BUPO-Verdrag voor volkeren en art. 27 BUPO-Verdrag voor minderheden.

⁴¹⁹ HRC 15 juli 2002, Gillot *et al. V. France*, Communication No. 932/2000, UN Doc. CCPR/C/75/D/932/2000, (2002) ; HRC 27 oktober 2000, Mahuika *et al. V. New-Zealand*, Communication No. 547/1993, UN Doc. CCPR/C/70/D/547/1993, (2000) ; HRC 25 juli 2000, J.G.A. Diergaardt *et al. V. Namibia*, Communication No. 760/1997, CCPR/C/69/D/760/1997, (2000); HRC 26 maart 1990, *Lubicon Lake Band v. Canada*, Communication No. 167/1984, UN Doc. CCPR/C/38/D/167/1984, (1990);

⁴²⁰ IGH 22 juli 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 2010, 452, §122.

261. De interpretatie van de in deze scriptie gehanteerde volks- en minderheidsbegrippen wordt in het volgende schema (fig. 4) samenvattend weergegeven.

262. Het bovenstaande schema is een samenvatting van de in deze masterproef gehanteerde visie op het recht op zelfbeschikking. Hoewel dit naar mijn mening een vrij duidelijke weergave biedt van de interpretatiewegen voor de verschillende begrippen, is dit niet ‘de algemene’ visie van de internationale gemeenschap, gezien die er simpelweg (nog) niet is. Hoe dan ook is de ontwikkeling en relevantie van het recht op zelfbeschikking, ondanks de hierboven besproken VN-resoluties, verklaringen, uitspraken van (inter)nationale gerechtshoven, en interpretaties uit de rechtsleer, zeer afhankelijk van de wijze waarop het volgens de internationale gemeenschap van staten toegepast zou moeten worden. Het recht op zelfbeschikking, althans het externe aspect ervan, staat immers haaks op het voor staten cruciale principe van de territoriale integriteit.⁴²¹

263. In wat volgt worden de verschillende deelaspecten (intern/extern) van alsook de begrenzings aan het recht op zelfbeschikking verduidelijkt.

⁴²¹ Zie *supra*, randnrs 141, 157, 193, 249, 256, 257.

HOOFDSTUK 2. (TOEPASSINGS)VORMEN VAN HET RECHT OP ZELFBESCHIKKING

Afdeling 1. Inleiding

264. Nu de verschillende actoren van het recht op zelfbeschikking duidelijkere contouren hebben gekregen, is het tijd om over te gaan naar een volgend kernelement bij het bestuderen van het recht op zelfbeschikking, het onderscheid tussen de twee deelaspecten: het interne en het externe aspect. Dit onderscheid wordt ook in een aantal internationale bronnen gemaakt, zoals bijvoorbeeld in de *Helsinki Final Act van 1975*⁴²², de *Reference re Secession of Quebec*-zaak van 1998⁴²³ en in de rechtsleer.⁴²⁴ Het gegeven dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen de twee vormen van zelfbeschikking, zegt op zich echter weinig over het doel en de interpretatie van de beide vormen *an sich*. Dit hoofdstuk heeft tot doel beide vormen gedetailleerder uit te diepen, om hun actuele waarde voor volkeren (en minderheden) te analyseren.

265. Het interne aspect van zelfbeschikking komt eerst aan bod, gevolgd door een analyse van het externe aspect. Op het einde van dit hoofdstuk is het de bedoeling een antwoord te formuleren op zowel de vierde als vijfde onderzoeksvraag, gezien de begrenzingsen aan het recht op zelfbeschikking bijdragen tot het bepalen van de mogelijke toepassingen ervan.

Afdeling 2. Intern recht op zelfbeschikking

I. Definiëring

266. Het interne zelfbeschikkingsaspect kent een vrij uniforme definiëring binnen de rechtsleer.⁴²⁵ Zo wordt het algemeen omschreven als “het recht van volkeren om vrij hun economische, sociale en culturele

⁴²² Conference on the Security and Co-Operation in Europe, *Helsinki Final act*, 1975, Principe VIII, § 2 : “... alle volkeren hebben altijd het recht om in volle vrijheid, waar en wanneer ook, hun interne en externe politieke status te bepalen...” (vertaald uit het Engels, nadruk toegevoegd).

⁴²³ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 282, § 126-127, in deze paragrafen verwijst het *Supreme Court of Quebec* naar de Helsinki Final Act om ook te duiden op het bestaan van een intern en extern aspect van zelfbeschikking.

⁴²⁴ J., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 116; M., SEYMOUR, “Internal Self-Determination and Secession” in A., PAVKOVIC & P., RADAN, *The Ashgate Research Companion to Secession*, Abingdon, Routledge, 2011, (385) 385; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 227-307; K., HENRARD, *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*, Den Haag/Boston/Londen, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 299; R., VASHUM, “Self-Determination: Principles, Meanings and Practices”, *Indian Anthropologist*, Vol. 26, No 1 (June), 1996, 63-76.

⁴²⁵ M., SEYMOUR, “Internal Self-Determination and Secession” in A., PAVKOVIC & P., RADAN, *The Ashgate Research Companion to Secession*, Abingdon, Routledge, 2011, (385), 385; R., VASHUM, “Self-Determination: Principles, Meanings and Practices”, *Indian Anthropologist*, Vol. 26, No 1 (June), 1996, 67; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law

ontwikkeling na te streven **binnen een omvattende staat** en vrij hun politieke status te bepalen **binnen die staat**".⁴²⁶ Het interne aspect van zelfbeschikking slaat met andere woorden op de relatie tussen een volk en diens eigen staat of regering.⁴²⁷ Het kan daarom volgens sommige rechtsgeleerden ook worden beschouwd als een soort "recht op participatie" bij het besluitvormingsproces dat eigen is aan een staat.⁴²⁸

267. Er werd reeds gewezen op de band tussen het collectieve recht op zelfbeschikking uit art. 1 BUPO-Verdrag en de individuele mensenrechten uit art. 6 tot en met 27 van het BUPO-Verdrag.⁴²⁹ Zo wordt het intern recht op zelfbeschikking gebruikt als middel voor de interpretatie van artikelen 25,26 en 27 van het BUPO-Verdrag in kwesties die minderheidsgroepen aanbelangen.⁴³⁰ Dat het recht op zelfbeschikking voor de individuele minderheidsrechten van bepaalde waarde is, staat buiten kijf. Het omgekeerde is echter eveneens waar:⁴³¹ Het realiseren van het recht op zelfbeschikking door een staat is een voorwaarde tot de effectieve bescherming van de individuele mensenrechten.⁴³² Dit punt wordt binnen de rechtsleer soms gebruikt als een argument om te stellen dat het intern recht op zelfbeschikking overtollig is door de (voldoende) bescherming die de mensen- (en minderheids-)rechten aan leden van een bepaalde groep bieden.⁴³³ Die stelling wordt echter bekritiseerd met het argument dat de groepsidentiteit van een volk/minderheid niet hetzelfde is als de 'som van de individuele identiteiten van de leden'.⁴³⁴ Daar waar de individuele mensenrechten de individuele identiteit van de leden van een groep trachten te beschermen, beschermt het zelfbeschikkingsrecht de collectieve identiteit van de **hele** groep,⁴³⁵ bijvoorbeeld in situaties waar een democratisch gekozen meerderheid de belangen van een andere groep (een etnische subgroep als volk of een etnische minderheid) negeert.⁴³⁶ Het respecteren en beschermen van de individuele mensenrechten als een voorwaarde voor de naleving van het recht op

International, 2002, 237; ., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 116; P., THORNBERRY, "The Democratic or Internal Aspect of Self-Determination with some remarks on Federalism" in C., TOMUSCHAT, *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (101), 101.

⁴²⁶ M., SEYMOUR, "Internal Self-Determination and Secession" in A., PAVKOVIC & P., RADAN, *The Ashgate Research Companion to Secession*, Abingdon, Routledge, 2011, (385), 385.

⁴²⁷ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 237.

⁴²⁸ Zie bijvoorbeeld: J., PAUST, "Self-Determination: A Definitional Focus" in Y., ALEXANDER & A., FRIEDLANDER, *Self-Determination: National, Regional and Global Dimensions*, Abingdon, Routledge, 2019, (1), 13; H., HANNUM, "Rethinking Self-Determination", *Virginia JIL*, Vol. 34, 1993, 33-35; T.M., FRANCK, "The Emerging Right to Self-Governance", *AJIL*, Vol. 86, 1992, 58-59; L.C., BUCHHEIT, *Secession: The legitimacy of Self-Determination*, Yale, Yale University Press, 1978, 16.

⁴²⁹ Zie *supra*, randnr. 240-246.

⁴³⁰ HRC 15 juli 2002, *Gillot et al. V. France*, Communication No. 932/2000, UN Doc. CCPR/C/75/D/932/2000, (2002) ; HRC 27 oktober 2000, *Mahuika et al. V. New-Zealand*, Communication No. 547/1993, UN Doc. CCPR/C/70/D/547/1993, (2000) ; HRC 25 juli 2000, *J.G.A. Diergaardt et al. V. Namibia*, Communication No. 760/1997, CCPR/C/69/D/760/1997, (2000); HRC 26 maart 1990, *Lubicon Lake Band v. Canada*, Communication No. 167/1984, UN Doc. CCPR/C/38/D/167/1984, (1990).

⁴³¹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 240.

⁴³² *Ibid.*

⁴³³ J., DONNELLY, *Universal Human Rights in Theory and Practice*, Ithaca (New York), Cornell University Press, 2003, 221-224; J. DONNELLY, "Human Rights, Individual Rights and Collective Rights" in J., BERTING, P.R., BAEHR & J.H., BURGERS, *Human Rights in a Pluralist World: Individuals and Collectivities*, Santa Barbara (Cal.), ABC-CLIO, 1990, (39), 39; C., TOMUSCHAT, "Democratic Pluralism: The Right to Political Opposition" in A., ROSAS & J., HELGESEN, *The Strength of Diversity: Human Rights and Pluralist Democracy*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1992, (27), 39.

⁴³⁴ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 240.

⁴³⁵ A., MARGALIT & J., RAZ, "National Self-Determination", *The Journal of Philosophy*, Vol. 87, No. 9, 1990, 447,449.

⁴³⁶ H., HANNUM, "Rethinking Self-Determination", *Virginia JIL*, Vol. 34, 1993, 60-61.

zelfbeschikking wordt overigens erkend in verschillende resoluties van de VN⁴³⁷, onderstreept door het HRC en binnen de internationale rechtsdoctrine.⁴³⁸

268. Er werd eerder al gewag gemaakt van het gegeven dat staten in overeenstemming handelen met het intern recht op zelfbeschikking als ze beschikken over een ‘representatieve’ regering zonder onderscheid op basis van ras, religie of huidskleur.⁴³⁹ Welk systeem ten aanzien van welk volk representatief genoeg is, is natuurlijk afhankelijk van het volk zelf. Over het algemeen komt het erop neer dat alle leden van de bevolking van een staat (naties, volkeren maar ook minderheden op basis van art. 27 juncto art. 1 BUPO-Verdrag) kunnen deelnemen en bouwen aan het politieke systeem of de regering binnen de desbetreffende staat,⁴⁴⁰ waarbij dit systeem verschillende vormen van autonomie kan aannemen. Voorbeelden hiervan zijn: decentralisering, regionalisering, federalisme, onafhankelijkheid, lokale regeringen, etc.⁴⁴¹ Deze opsomming, die eerder westerse visies op representatieve politieke systemen aanhaalt, neemt niet weg dat ook niet-westerse bestuursvormen representatief kunnen zijn voor alle bevolkingsgroepen binnen een staat.⁴⁴² Hoe dan ook staat de wil van het volk bij de keuze van het politiek systeem centraal.⁴⁴³

269. Het intern recht op zelfbeschikking van een volk kan met andere woorden op verschillende manieren worden ingevuld, zonder dat het ene systeem ‘beter’ is dan het andere. In de *Reference Re Secession of Quebec* zegt het SCJ van Québec dat het intern recht op zelfbeschikking betekent dat een volk toegang heeft tot het bestuur om diens politieke, economische, sociale en culturele ontwikkeling na te streven⁴⁴⁴ (zoals omschreven in art. 1 BUPO-Verdrag).⁴⁴⁵ Het intern recht op zelfbeschikking van een volk kan ook bijvoorbeeld de vorm aannemen van zelfbestuur.⁴⁴⁶ Denk bijvoorbeeld aan verschillende etnische subgroepen binnen een staat die elk over hun eigen politieke instituties beschikken. Een goed voorbeeld hiervan is het gegeven dat de Franse

⁴³⁷ Zie bijvoorbeeld resolutie 43/105 van de Algemene Vergadering van de VN (8 december 1988), UN Doc. A/RES/43/105 (1988), §1; resolutie 637 (VIII) van de Algemene Vergadering van de VN (16 december 1952), UN Doc. A/RES/637(VIII), (1952).

⁴³⁸ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 241, P.H., KOOIJMANS, “Tolerance, Sovereignty and Self-Determination”, NILR, Vol. 43, No. 2, 214-215; A., CRISTESCU, *The Right of Self Determination: Historic and Current Development on the Basis of United Nations Instruments*, New York, United Nations, 1981, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/404/Rev. 1. (1981), 32-33; H.G., ESPIELL, *The Right to Self-Determination: Implementation of United Nations Resolutions*, Sub -Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, UN, 1980, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/405, Rev. 1, (1980), 10, § 59.

⁴³⁹ Zie *supra*, randnr. 167-168; Art. 1(2), § 3 van de *Vienna Declaration and Programme of Action* 1993; Principe V van de *Friendly Relations Declaration* van 1970.

⁴⁴⁰ T., TSANAVA, *Do Minorities have the Right to Self-Determination? Comparative Analysis of Kosovo and Chechnya*, Budapest, Central European University, 2011, 19; C., RYNGAERT & C., GRIFFIOEN, “The Relevance of the Right to Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers”, *Chinese JIL*, Vol. 8, 2009, 575; K., HENRARD, *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*, Den Haag/Boston/Londen, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 299.

⁴⁴¹ *African Commission on Human and Peoples’ Rights (ACHPR)* (1994), *Katangese Peoples’ Congress v. Zaire*, Communication 75/92, 16th session, The Gambia, 1994, §3; K., HENRARD, *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*, Den Haag/Boston/Londen, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 307.

⁴⁴² Zie bijvoorbeeld § 7 van de preambule en art. 2 van resolutie 54/168 van de Algemene Vergadering van de VN (25 februari 2000), UN Doc. A/RES/54/167.

⁴⁴³ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 279.

⁴⁴⁴ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 287, § 138.

⁴⁴⁵ R., VASHUM, “Self-Determination: Principles, Meanings and Practices”, *Indian Anthropologist*, Vol. 26, No 1 (June), 1996, 62.

⁴⁴⁶ *Ibid*, 63.

gemeenschap, de Vlaamse gemeenschap en zelfs de Duitstalige gemeenschap binnen België elk over een eigen regering beschikken die beslissingen kan nemen die de collectieve identiteit van elk van deze groepen aanbelangen.

270. Het beschermen van de collectieve identiteit van een volk (zonder inmenging van derde staten)⁴⁴⁷ is echter niet beperkt tot de politieke status of tot deelname aan het besluitvormingsproces, maar breidt zich ook uit tot de economische, sociale en culturele belangen van een volk.⁴⁴⁸ Daarnaast omvat het intern recht op zelfbeschikking, zoals vermeld staat in art. 1(2) BUPO-Verdrag, ook het recht van volkeren om vrij te genieten van de natuurlijke rijkdommen en grondstoffen en het verbod om een volk te beroven van zijn minimale bestaansmiddelen. Dit is vooral (maar niet uitsluitend) van belang voor kwesties tussen staten en erin gevestigde inheemse volkeren. Bovendien is het duidelijk dat het vrij kunnen bepalen van de politieke status van een volk, een voorwaarde is om tevens diens economische, sociale en culturele ontwikkeling te kunnen vrijwaren.⁴⁴⁹

271. De vorm die het intern recht op zelfbeschikking aanneemt is met andere woorden sterk afhankelijk van de politieke context binnen een staat. Het zijn de gevestigde politieke instituties binnen een staat die een representatie van de politieke status en identiteit van volkeren binnen die staat zouden moeten zijn.⁴⁵⁰

272. **Volkeren** in de zin van art. 1(1) BUPO-Verdrag kunnen zich in principe beroepen op het intern zelfbeschikkingsrecht wanneer blijkt dat het politieke systeem van een staat duidelijk die bevolkingsgroep discrimineert bij de participatie in het besluitvormingsproces van de staat. Dit omvat dus niet alleen een schending van het recht van dat volk om zijn politieke, economische, sociale en culturele ontwikkeling te garanderen, maar ook van individuele mensenrechten die dergelijke politieke participatie beschermen.

273. **Minderheden** hebben zoals gezien (nog) geen expliciet intern recht op zelfbeschikking. Toch komt de schending van de mensen- en minderheidsrechten die politieke participatie trachten te beschermen ten aanzien van leden van een specifieke minderheidsgroep binnen een staat, quasi neer op een schending van het intern recht op zelfbeschikking.⁴⁵¹ Want hoewel het zelfbeschikkingsrecht de collectieve **individuele** identiteit van een volk tracht te beschermen en etnische minderheden (normaliter) niet beschikken over dergelijke identiteit (door het bestaan van een *kin state*⁴⁵²), houdt de schending van mensenrechten tevens een schending in van het

⁴⁴⁷ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 246.

⁴⁴⁸ R., HIGGINS, *International Law and the Avoidance, Containment and Resolution of Disputes*, Recueil Des Cours (Human rights), Leiden, Martinus Nijhof Publishers, Vol. 5, 1991, (9), 164-165.

⁴⁴⁹ J., KLABBERS & R., LEFEBER, "Africa: Lost Between Self-Determination and Uti Possidetis" in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (37), 42.

⁴⁵⁰ M., SEYMOUR, "Internal Self-Determination and Secession" in A., PAVKOVIC & P., RADAN, *The Ashgate Research Companion to Secession*, Abingdon, Routledge, 2011, (385), 394.

⁴⁵¹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 280.

⁴⁵² Zie *supra*, randnrs. 234-237.

intern recht op zelfbeschikking door de regering van die staat in het algemeen.⁴⁵³ Opnieuw kan men zich dan de vraag stellen of het maken van een onderscheid tussen volkeren en minderheden, althans wat de toepassing van het intern recht op zelfbeschikking betreft, nog steeds relevant is.

II. Conclusie intern recht op zelfbeschikking

274. Terwijl het recht op zelfbeschikking tijdens de dekolonisatieperiode voornamelijk op een externe manier uitgeoefend werd (door middel van onafhankelijkheidsverklaringen, associatie met een bestaande staat of integratie binnen een bestaande staat), gaat bij het postkoloniale zelfbeschikkingsrecht de aandacht vooral naar het interne aspect ervan. Het intern recht op zelfbeschikking kan op verschillende manieren en vanuit verschillende dimensies worden geïnterpreteerd, zonder dat de ene dimensie het bestaan van een andere dwarsboomt.

275. Zo kan het collectieve, interne recht op zelfbeschikking mijns inziens worden geïnterpreteerd als een passief recht voor volkeren, maar een actieve verplichting van statenregeringen om dit recht ten aanzien van ieder lid van de bevolking te vrijwaren, door de bescherming van individuele mensenrechten die met de uitoefening van dat recht op zelfbeschikking (vooral art. 25,26 en 27 BUPO-Verdrag) te maken hebben. Het wordt pas dan een actief afdwingbaar recht van volkeren (zoals etnische subgroepen binnen staten, inheemse volkeren en in zeer specifieke gevallen ook minderheden) wanneer het politieke systeem of de politieke instellingen van dien aard zijn dat ze de mogelijkheid van een specifiek onderdeel van de bevolking om te participeren aan het besluitvormingsproces dwarsbomen of onmogelijk maken.

276. Het recht op zelfbeschikking blijft een **collectief** mensenrecht. Het is dan ook enkel in de gevallen dat de collectieve identiteit van een ‘volk’ in de zin van art. 1(1) BUPO-Verdrag op het spel dreigt te staan, dat er een beroep gedaan kan worden op dit recht om dit, indien mogelijk, te verhelpen. Zoals in de bovenstaande paragrafen verduidelijkt werd, staat een schending van het intern recht op zelfbeschikking altijd gelijk aan de schending van één of meerdere individuele mensenrechten van de leden van een bepaald collectief. De bescherming van het intern zelfbeschikkingsrecht veronderstelt immers een garantie tot bescherming van alle andere individuele mensenrechten. Bij schendingen van het intern recht op zelfbeschikking kunnen het organiseren van volksreferenda, nieuwe verkiezingen, het instellen van autonome, regionale regeringen of de

⁴⁵³ Zie *supra*, randnr. 267; J., PAUST, “Self-Determination: A Definitional Focus” in Y., ALEXANDER & A., FRIEDLANDER, *Self-Determination: National, Regional and Global Dimensions*, Abingdon, Routledge, 2019, (1), 7.; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 280.

wijziging van een grondwet allemaal voorbeelden zijn van remediëeringsmechanismen op basis van het intern recht op zelfbeschikking.⁴⁵⁴

277. De relevantie van het recht op zelfbeschikking voor minderheden komt hier wederom naar boven. Consistente schendingen van de minderheidsrechten en andere met de collectieve identiteit van minderheden gepaard gaande mensenrechten, zorgen er immers voor dat een regering niet (meer) als ‘representatief’ voor de **gehele** bevolking beschouwd kan worden.⁴⁵⁵ Hoewel minderheden in dat geval voorlopig geen rechtstreeks beroep kunnen doen op het intern zelfbeschikkingsrecht om de situatie te remediëren, kan dit recht wel, zoals uit de rechtspraak van het *Human Rights Committee* blijkt, worden gebruikt ter ondersteuning van de interpretatie van andere, individuele mensenrechten en schendingen ervan.⁴⁵⁶

278. Toch blijft er een niet te omzeilen vraagstuk: wat in het geval dat de mensenrechtenschendingen (en de ermee gepaard gaande burgerlijke, politieke, economische en sociale onderdrukking) dermate zwaar en consistent zijn dat een remediëring via een beroep op het intern recht op zelfbeschikking en via een binnenstatelijke procedure niet meer mogelijk is? Het is hier dat het extern zelfbeschikkingsrecht uit de as van de dekolonisatieperiode lijkt te verrijzen. De volgende afdeling gaat dan ook dieper in op de postkoloniale, externe manifestatie van het recht op zelfbeschikking, de voorwaarden tot de toepassing ervan en de band ervan met andere principes uit het internationaal recht, zoals het principe van de territoriale integriteit van staten.

Afdeling 3. Extern recht op zelfbeschikking

I. Definiëring

279. Het recht op zelfbeschikking werd ten tijde van de dekolonisatie uitsluitend toegepast in zijn externe vorm door de volkeren van gekoloniseerde staten, onder de vorm van onafhankelijkheid, integratie of associatie.⁴⁵⁷ Na de dekolonisatie trad het interne aspect van zelfbeschikking alsmear meer naar de voorgrond⁴⁵⁸,

⁴⁵⁴ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 284; K., HENRARD, *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*, Den Haag/Boston/Londen, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 307.

⁴⁵⁵ Conference on the Security and Co-Operation in Europe, *Helsinki Final act*, 1975, Principe VIII, § 2.

⁴⁵⁶ HRC 15 juli 2002, Gillot *et al. V. France*, Communication No. 932/2000, UN Doc. CCPR/C/75/D/932/2000, (2002) ; HRC 27 oktober 2000, *Mahuika et al. V. New-Zealand*, Communication No. 547/1993, UN Doc. CCPR/C/70/D/547/1993, (2000) ; HRC 25 juli 2000, *J.G.A. Diergaardt et al. V. Namibia*, Communication No. 760/1997, CCPR/C/69/D/760/1997, (2000); HRC 26 maart 1990, *Lubicon Lake Band v. Canada*, Communication No. 167/1984, UN Doc. CCPR/C/38/D/167/1984, (1990).

⁴⁵⁷ Zie *supra*, randnr. 96.

⁴⁵⁸ Art. 1(1) BUPO-Verdrag/ECOSOC-Verdrag; Afrikaans Handvest betreffende Mensen- en Volkerenrechten van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (*Organisation of African Unity* of OAU) van 27 juni 1981, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21, ILM Vol 58, (1982); Conference on the Security and Co-Operation in Europe, *Helsinki Final act*, 1975, 34 p; Principe V, §4 van de *Friendly relations Declaration* van 1970; *Vienna Declaration and Programme of Action* van 25 juni 1993, UN Doc. A/COF/157/23, (1993).

wat echter niet betekent dat het actueel extern zelfbeschikkingsrecht geen bestaansreden meer heeft of toepassingsmogelijkheden kent.

280. De uitoefening van een extern recht op zelfbeschikking door een volk heeft nagenoeg altijd een wijziging van de grenzen van de staat waarin dat volk gevestigd is tot gevolg. Dit is meteen ook een van de belangrijkste verschillen met het intern recht op zelfbeschikking, waarbij de uitoefening altijd **binnen** de grenzen van een staat plaatsvindt en de grenzen van de staat zelf onaangeroerd laat.⁴⁵⁹ De uitoefening van het externe aspect van zelfbeschikking beperkt zich echter niet alleen tot de in de vorige paragraaf opgesomde mogelijkheden. Zo kunnen ook de ontbinding van een staat, de fusie of eenmaking tussen twee of meer staten en de afscheiding (secessie), vormen zijn van de uitoefening van het extern recht op zelfbeschikking.⁴⁶⁰

281. De toepassing van een extern zelfbeschikkingsrecht door een gerechtigd volk lijkt op basis van het voorgaande bijna altijd het gevolg te zijn van een conflict tussen verschillende groepen binnen staten of tussen staten zelf. Dit is echter niet het geval. Zowel de ontbinding van een staat of de eenmaking of fusie van verschillende staten tot één staat kunnen immers het gevolg zijn van vreedzame onderhandelingen tussen de desbetreffende staten, het houden van een referendum of via een beslissing van een (voor de gehele bevolking) representatieve regering van een staat.⁴⁶¹ Een goed voorbeeld van dergelijke beslissing is de ontbinding van Tsjechoslowakije op 1 januari 1993 (ook wel de ‘Velvet Divorce’ genaamd).⁴⁶² De rechtsleer benadrukt wel dat een dergelijke uitoefening van het extern recht op zelfbeschikking pas mogelijk is als het intern recht op zelfbeschikking gerespecteerd werd (wat bij de aanwezigheid van een volledig representatief bestuur normaliter het geval is).⁴⁶³ Dit betekent met andere woorden dat de beslissing genomen moet worden door een regering die democratisch verkozen is, of op een andere manier de wil van het gehele volk representeert.⁴⁶⁴ Het is in het kader van het ontstaan van nieuwe staten dat er in wat volgt beknopt stilgestaan wordt bij het *Utī Possidetis* (*Juris*)-principe.

⁴⁵⁹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 289.

⁴⁶⁰ *Ibid.*

⁴⁶¹ *Ibid.*, 290.

⁴⁶² De belangrijke rol van het (extern) recht op zelfbeschikking voor het ontbindingsproces van Tsjechoslowakije wordt expliciet benadrukt door de vertegenwoordiger van Tsjechoslowakije in *Summary Record of the 4th meeting* van het Derde Comité van de Algemene Vergadering van de VN op 7 oktober 1992, zie hiervoor UN Doc. A/C.3/47/SR.4 (1992), 11, § 43; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 290; S., MASSA, “Secession by Mutual Assent: A Comparative Analysis of the Dissolution of Czechoslovakia and the Separatist Movement in Canada”, *Wisconsin JIL*, Vol. 14, 1995, 183.

⁴⁶³ M., SHAW, *International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2017, 165-166; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 292; A., CASSESE, “Self-Determination of Peoples and the Recent Break-up of USSR and Yugoslavia” in R.St.J., MACDONALD, *Essays in Honour of Wang Tieya*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1994, (131), 139-140; M., WELLER, “The International Response to the Dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia”, *AJIL*, Vol.86, 1992, 593; R., BIEBER, “European Community Recognition of Eastern European States: A New Perspective for International Law?”, *Proceedings of the ASIL (PASIL)*, Vol. 86, 1992, 377.

⁴⁶⁴ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 292.

i. *Uti Possidetis Juris* en het extern recht op zelfbeschikking

282. Het *Uti Possidetis*-principe speelde volgens sommige auteurs een significante rol bij het vastleggen van de grenzen van de Latijns-Amerikaanse kolonies van Spanje uit de 19^e eeuw.⁴⁶⁵ *Uti possidetis* is een Latijnse term en betekent letterlijk “zoals je bezit”.⁴⁶⁶ Hoewel het ten tijde van de Romeinen voornamelijk in de privaatrechtelijke sfeer gebruikt werd, ontwikkelde het zich in de 19^e eeuw tot een internationaal publiekrechtelijk principe. *Uti Possidetis* werd rond het midden van de 19^e eeuw dan ook toegepast als een soort “rechtsgrond” om de administratieve grensscheidingen tussen de verschillende gekoloniseerde gebieden door te trekken en toe te passen als internationale grenzen bij de verandering van soevereiniteit van deze gebieden (ten gevolge van onafhankelijkheid).⁴⁶⁷

283. Hetzelfde principe werd tevens op dezelfde manier toegepast bij de dekolonisatie van het Afrikaanse Continent, waarbij de continuïteit van de grenzen (zoals ze bij de kolonies bestonden) centraal stond.⁴⁶⁸ Bij het vastleggen van deze grenzen werd er echter weinig tot geen rekening gehouden met het karakter en de verdeling van de bevolkingen uit de oorspronkelijke kolonies.⁴⁶⁹ Elementen als etniciteit, historische tradities, geografie of economische belangen werden als gevolg hiervan niet in acht genomen.⁴⁷⁰

284. De band tussen *Uti Possidetis* en het extern recht op zelfbeschikking is in dit opzicht niet ver te zoeken. In de *Frontier Dispute Case* van 1986 oordeelde het IGH dat het *Uti Possidetis*-principe op het eerste zicht conflicteert met het zelfbeschikkingsrecht van volkeren.⁴⁷¹ In dezelfde paragraaf gaat het Hof echter verder door te stellen dat het *Uti Possidetis*-beginsel kan worden gebruikt bij de interpretatie van het (extern) recht op zelfbeschikking, eerder dan het te hinderen.⁴⁷² De toepassing van *Uti Possidetis* zorgt er bijvoorbeeld voor dat noch de etnische groep die zich wil afscheiden, noch derde staten, unilateraal de territoriale situatie op het moment van de onafhankelijkheid van die subgroep kunnen wijzigen.⁴⁷³ Deze beperking hangt enerzijds samen

⁴⁶⁵ A., PETERS, “The Principle of *Uti Possidetis Juris*” in C., WALTER, A., UNGERN-STERN and K., ABUSHOV, *Self-Determination and Secession in International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2014, (95), 98-137; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 298.

⁴⁶⁶ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 297.

⁴⁶⁷ *Ibid*, 298.

⁴⁶⁸ *Ibid*.

⁴⁶⁹ A., OYE CUKWURAH, “The Organization of African Unity and African Territorial Boundary Problems, 1963-1973”, *Indian JIL*, Vol. 13, 1973, 178, Geciteerd in de Separate opinion of Judge AJIBOLA, *Case Concerning the Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahiriya/Chad)*, Judgement, 3 feb. 1994, ICJ Reports 1994, 53, § 11.

⁴⁷⁰ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 299.

⁴⁷¹ IGH 22 december 1986, *Frontier Dispute Case* (Burkina Faso/Republic of Mali), ICJ Reports 1986, 566-567, § 25.

⁴⁷² *Ibid*.

⁴⁷³ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 304.

met het principe van de territoriale integriteit van staten, maar anderzijds ook met de bescherming van de mensenrechten van andere (etnische) groepen die ressorteren onder dezelfde staat.⁴⁷⁴

285. Het recht op zelfbeschikking van bijvoorbeeld een etnische subgroep mag immers niet op zodanige wijze worden uitgeoefend dat de uitoefening ervan voor een andere etnische subgroep binnen dezelfde staat gehinderd wordt.⁴⁷⁵ De uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht, zij het intern of extern, wordt mijns inziens, dus beperkt tot ‘een redelijke uitoefening ten aanzien van andere groepen’.⁴⁷⁶ Zoals verder zal blijken, geven serieuze mensenrechtenschendingen wel een mogelijke rechtsgrond om zelf het zelfbeschikkingsrecht op een verregaande (bijvoorbeeld door middel van een onafhankelijkheidsverklaring) uit te oefenen.

286. Het *Uti Possidetis*-principe en het principe van de territoriale integriteit van staten zijn echter geen synoniemen.⁴⁷⁷ Daar waar het eerste een tijdelijk karakter heeft bij het ontstaan van nieuwe staten en als het ware de territoriale situatie op het moment van een onafhankelijkheidsverklaring, bij gebrek aan een onderhandelde oplossing, ‘bevriest’, heeft het principe van de territoriale integriteit een voortdurend karakter, dat blijft bestaan nadat een territoriale entiteit (zoals bijvoorbeeld een etnische subgroep die een meerderheid uitmaakte op een territorium) zich als staat heeft gevestigd in het internationaal recht.⁴⁷⁸

287. Nu de band tussen het *Uti Possidetis*-principe en het recht op zelfbeschikking duidelijker is, is het tijd om de meest tot de verbeelding sprekende toepassingsvorm van het extern zelfbeschikkingsrecht te analyseren: de afscheiding of secessie. Bij de andere vormen, zoals ontbinding van of de fusie tussen staten, gaat de uitoefening van het recht op zelfbeschikking in principe uit van de gehele bevolking van een staat (mits het intern recht op zelfbeschikking van de bevolking(sgroepen) werd gerespecteerd).⁴⁷⁹ Bij een afscheiding is dit echter niet zo. Een afscheiding of secessie in het internationaal recht kan omschreven worden als de scheiding van een deel van een territorium door de erop gevestigde bevolking met als doel een nieuwe onafhankelijke staat te stichten of onderdeel te worden van een andere bestaande staat.⁴⁸⁰ In de meeste gevallen gaat het over de unilaterale secessie (*unilateral secession*), die gekenmerkt wordt door een afscheiding waarbij een

⁴⁷⁴ Zie art. 5 BUPO-Verdrag; P., THORNBERRY, “The Democratic or Internal Aspect of Self-Determination with some remarks on Federalism” in C., TOMUSCHAT, *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (101), 137.

⁴⁷⁵ Art. 5 BUPO-Verdrag.

⁴⁷⁶ *Ibid.*

⁴⁷⁷ T., BARTOS, “Uti Possidetis. Quo Vadis?”, *Australian Yearbook of International Law*, Vol. 18, 1997, 40; R., HIGGINS, “Post Modern Tribalism and the Right to Secession: Comments” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (29), 34; A., PELLET, “The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples”, *EJIL*, Vol. 3, 1992, 180.

⁴⁷⁸ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 303. Wanneer er gesproken wordt over de voorwaarden om als een ‘staat’ binnen het internationaal recht erkend te kunnen worden wordt er vaak verwezen naar art. 1 en art. 3 van *The Montevideo Convention on the Rights and Duties of States* van 1933.

⁴⁷⁹ Zie *supra*, randnr. 281.

⁴⁸⁰ T., CHRISTAKIS, *Secession*, Oxford Bibliographies, 2012, geraadpleegd van <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0044.xml>.

bevolkingsgroep (zoals een etnische subgroep, of in het geval van Kosovo, een minderheid) de onafhankelijkheid uitroept zonder voorgaande toestemming van de soeverein van die staat.⁴⁸¹

288. De vraag die hierbij opborrelt is de volgende: Is er een recht op afscheiding op basis van het extern recht op zelfbeschikking van volkeren in het internationaal recht? Het beantwoorden van deze vraag gaat echter verder dan een simpele ‘ja’ of ‘neen’. In wat volgt gaat de scriptie dan ook dieper in op de positie van een recht op secessie binnen het internationaal recht en de voorwaarden tot een rechtmatige toepassing ervan.

ii. Het ‘recht op’ unilaterale afscheiding

a. Unilaterale afscheiding in internationale instrumenten

289. Het recht op afscheiding wordt in geen enkel internationaal instrument expliciet erkend.⁴⁸² Een argument dat echter vaak wordt aangehaald tot het bewijs van een impliciet bestaan ervan is het gegeven dat er binnen het internationaal recht ook geen expliciet verbod op secessie bestaat.⁴⁸³ Bovendien zijn er impliciete verwijzingen naar een mogelijk ‘recht op’ afscheiding te vinden in de *Friendly relations Declaration* van 1970⁴⁸⁴ en de *Vienna Declaration* van 1993.⁴⁸⁵ De tekst omtrent de ‘impliciete erkenning van een recht op afscheiding’ van beide verklaringen is zo goed als dezelfde. De tekst uit principe V, paragraaf 7 van *The Friendly relations Declaration* stelt het volgende:

“nothing in the forgoing paragraphs shall be construed as authorizing or encouraging any action which could dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent states conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples as described above and thus possessed of a government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed or colour.”⁴⁸⁶ (nadruk toegevoegd)

290. Hoewel dit slechts één van de mogelijke interpretaties is, staat het argument dat het bestaan van een recht op afscheiding niet expliciet uitgesloten wordt in beide internationale instrumenten, mijns inziens, sterk in zijn schoenen. Ondanks het gegeven dat internationale instrumenten omtrent het zelfbeschikkingsrecht geen expliciet verbod op een recht op afscheiding bevatten, erkennen ze wel expliciet het bestaan van het principe

⁴⁸¹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 308;

⁴⁸² D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 316.

⁴⁸³ J.F., ESCUDERO-ESPINOSA, *Self-Determination and humanitarian Secession in International Law of a Globalized world, Kosovo V. Crimea*, Springer International Publishing, 2017, 39; J., VIDMAR, “Conceptualizing Declarations of Independence in International Law, *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 32, 2012 164; T., CHRISTAKIS, “The ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Has International Law Something to Say About Secession?” *Leiden JIL*, Vol. 24, 2011, 83; G., ABI-SAAB, “Conclusions” in M.G., KOHEN, *Secession. International Law Perspectives*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, (470), 474; R., MUHARREMI, “A Note on the ICJ Advisory Opinion on Kosovo”, *German Law Journal*, Vol. 11, 2010, 875.

⁴⁸⁴ *Friendly Relations Declaration* van 1970.

⁴⁸⁵ *Vienna Declaration and Programme of Action* van 25 juni 1993, UN Doc. A/COF/157/23, (1993).

⁴⁸⁶ Principe V, § 7 van de *Friendly Relations Declaration* van 1970.

van de territoriale integriteit van staten.⁴⁸⁷ Dit internationaalrechtelijk principe, dat op zich niet absoluut is, impliceert op zijn beurt dat een recht op afscheiding, zou het bestaan, ook niet absoluut is, maar afhankelijk van een aantal criteria.⁴⁸⁸ Het principe van de territoriale integriteit van staten kan met andere woorden als een begrenzing aan het (extern) recht op zelfbeschikking worden geïnterpreteerd. De uitoefening van het extern zelfbeschikkingsrecht onder de vorm van een unilaterale afscheiding wordt met andere woorden beperkt, maar niet absoluut verboden, door het principe van de territoriale integriteit. De wisselwerking tussen de twee 'principes' blijft een veel besproken thema in de rechtsleer.⁴⁸⁹ Desalniettemin lijkt de vraag of een unilaterale afscheiding al dan niet strookt met het principe van de territoriale integriteit van staten een **kwestie van proportionaliteit**.

291. Neem bijvoorbeeld de casus waarbij een etnische subgroep de onafhankelijkheid uitroept ten aanzien van de staat waar ze gevestigd is, ten gevolge van serieuze en aanhoudende mensenrechtenschendingen. Naast het territorium waarmee de etnische subgroep een (historische) band heeft en waarop de groep een meerderheid vormt, worden ook een aantal aangrenzende gebieden, waarmee de etnische groep geen band heeft, meegenomen in de unilaterale afscheiding. *In casu* zou een rechterlijke instantie (zoals bijvoorbeeld het IGH) die gevraagd wordt over de rechtsgeldigheid van de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht te oordelen, kunnen argumenteren dat de uitoefening van het extern recht (ondanks de mensenrechtenschendingen) niet proportioneel is met het principe van de territoriale integriteit van staten. Gezien beide principes niet absoluut zijn, lijkt het eindoordeel een kwestie van interpretatie te zijn en afhankelijk van de specifieke context.

292. Bovendien kan men zich hierbij de vraag stellen in hoeverre de internationale gemeenschap bereid is een dergelijke nieuwe 'staat' te erkennen. Nieuwe staten moeten immers door de internationale gemeenschap zowel *de facto* als *de iure* erkend worden om zelf lid te worden van deze gemeenschap.⁴⁹⁰ Het volledig 'slagen' van een unilaterale afscheiding is met andere woorden sterk afhankelijk van de wil van andere staten binnen de internationale gemeenschap, wat mijns inziens een van de grootste begrenzingen op de toepassing van het extern recht op zelfbeschikking is.

b. Unilaterale afscheiding in de internationale rechtsleer

293. Het bovenstaande argument wordt bijgestaan door de meeste rechtsgeleerden uit de internationale doctrine, die van mening zijn dat de provisies uit de *Friendly Relations Declaration* en de *Vienna Declaration* impliciet wijzen op het bestaan van een recht op afscheiding in specifieke omstandigheden, of met andere

⁴⁸⁷ Zie art. 2(4) VN-Hanvest van 1945; art. 2, §3 van punt 1 van de *Vienna Declaration* van 1993; principes I, II, IV en VIII van de *Helsinki Final Act* van 1975; Principe V, § 7 van de *Friendly Relations Declaration* van 1970.

⁴⁸⁸ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 323.

⁴⁸⁹ J.F., ESCUDERO-ESPINOSA, *Self-Determination and humanitarian Secession in International Law of a Globalized world, Kosovo V. Crimea*, Springer International Publishing, 2017, 19.

⁴⁹⁰ Zie art. 3 van de *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States* van 1933.

woorden, van een gekwalificeerd recht op afscheiding (*qualified right to secession*).⁴⁹¹ Een gekwalificeerd recht op afscheiding zou bovendien ook duiden op het bestaan van een band tussen het intern en extern recht op zelfbeschikking.⁴⁹² Deze band werd hierboven reeds aangehaald, in die zin dat een uitoefening van een extern zelfbeschikkingsrecht onder de vorm van een beslissing van een staat (of meerdere staten), zoals bij ontbinding, fusie of unie van staten, pas geldig is als de beslissing uitgaat van een regering die representatief is voor de volledige bevolking (of handelt conform het intern recht op zelfbeschikking). Bij een gekwalificeerd recht op afscheiding is dit ook zo: enkel serieuze en consistente schendingen van het intern recht op zelfbeschikking (onder de vorm van schendingen van burgerlijke en politieke mensenrechten) vormen een rechtsgrond voor een ‘volk’ om het extern recht op zelfbeschikking uit te oefenen via een **unilaterale afscheiding**.⁴⁹³ Het recht op intern zelfbeschikking wordt met andere woorden omgezet naar een extern recht op zelfbeschikking, bij serieuze en aanhoudende schendingen van het eerste.

294. Het voorgaande betekent ook dat wanneer een staat wel conform het intern zelfbeschikkingsrecht van volkeren handelt, de uitoefening van het extern zelfbeschikkingsrecht door bijvoorbeeld een subgroep binnen die staat onder de vorm van een unilaterale afscheiding, rechtsmisbruik is en een schending van het recht op zelfbeschikking uitmaakt.⁴⁹⁴ De legitimiteit van een beroep op unilaterale afscheiding is met andere woorden afhankelijk van de aanwezigheid en de graad (aanhoudend en voldoende serieus) van de schendingen van de burgerlijke en politieke rechten en vrijheden van een volk (*qualified right of secession*).⁴⁹⁵ Dergelijk gekwalificeerd recht op afscheiding wordt ook wel het ‘*remedial right to secession*’ of remediërend recht op afscheiding genoemd.⁴⁹⁶

⁴⁹¹ P., MALACZUK, *Akerhurst's Modern Introduction to International Law*, Abingdon, Oxton, New York, Routledge, 2002, 338-339.; A., CASSESE, *Self-Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, 118; B., VUKAS, “States, Peoples and Minorities”, in *Recueil des Cours*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law of 1991, Vol. 6, Den Haag, Martinus Nijhof Publishers, 1999, 422-423; J., CRAWFORD, “State Practice and International Law in Relation to Secession”, *British Yearbook of International Law (BYIL)*, Vol. 69, No. 1, 1998, 87; A., CASSESE, *Self-Determination of Peoples, A Legal Reappraisal*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, 119-120; F.L., KIRGIS Jr., “The Degrees of Self-Determination in the United Nations Era”, *AJIL*, Vol. 88, 1994, 305-306; K., DOEHRING, “Self-Determination”, in B., SIMMA, and H., MOSLER, *The Charter of The United Nations, A Commentary*, Oxford, Oxford University Press, 1994, 66; T., FRANCK, *Postmodern Tribalism and the Right to secession*, in C., BRÖLMANN, R., LEFEBER, M., ZIECK, *Peoples And Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 3-21; J.A., FROWEIN, “Self-Determination as a Limit to Obligation Under International Law”, in C., TOMUSCHAT, *Modern Law of Self Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (211), 213; J., KLABBERS & R., LEFEBER, “Africa: Lost Between Self-Determination and Uti Possidetis” in C., BRÖLMAN, R., LEFEBER & M., ZIECK, *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, (37), 48; H., HANNUM, “Rethinking Self-Determination”, *Virginia JIL*, Vol. 34, 1993, 42; R.C.A., WHITE, “Self-Determination: Time for a Re-Assessment?”, *Netherlands International Law Review (NILR)*, Vol. 28, No. 2, 1981, 160-161; R., EMERSON, “The Logic of Secession”, *Yale Law Journal*, Vol. 89, 1979-1980, 808-809.

⁴⁹² D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 321.

⁴⁹³ *Ibid*, 321.

⁴⁹⁴ *Ibid*, 324; L.C., BUCHHEIT, *Secession: The legitimacy of Self-Determination*, Yale, Yale University Press, 1978, 221.

⁴⁹⁵ *Ibid*, 321, *ibid*, 221.

⁴⁹⁶ J., LU, *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 118-119; E., RODRIGUEZ-SANTIAGO, “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law”, in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, (201), 235-236; S., OETER, “The Role of Recognition and Non-Recognition with Regard to Secession” in in C., WALTER, A., UNGERN-STERN & K., ABUSHOV, *Self-Determination and Secession in International Law*, Oxford, Oxford University Press, , 2014, (45), 57.
J., VIDMAR, *Democratic Statehood in International Law: The emergence of New States in Post-Cold War Practice*, Oxford, Hart Publishing, 2013, 159-164.

295. Het bestaan van dit ‘recht op’ afscheiding valt nauw samen met het oorspronkelijke doel van het recht op zelfbeschikking: de politieke en individuele etnische identiteit van een ‘volk’ beschermen. Bij het ontbreken van dit ‘allerlaatste redmiddel’ (er wordt ook wel gerefereerd naar unilaterale afscheiding als *ultimum remedium*)⁴⁹⁷ zou het bestaan van het recht op zelfbeschikking, en dus ook **de relevantie** ervan weinig tot niets betekenen.⁴⁹⁸

c. Unilaterale afscheiding in de internationale rechtspraak

296. Ook in de rechtspraak zijn er een aantal verwijzingen en interpretaties terug te vinden over het gekwalificeerd recht op zelfbeschikking. Dergelijke verwijzingen gaan zo ver terug als de jaren twintig van de 19^e eeuw. Zo is er de reeds besproken *Åland Islands Question* voor de Volkenbond uit 1920-1921.⁴⁹⁹ De Commissie der Rapporteurs stelde in haar beslissing aan de Volkenbond het volgende:

“The separation of a minority from the State of which it forms a part and its incorporation in another State can only be considered as an exceptional solution, a last resort when the State lacks either the will or the power to enact and apply just and effective guarantees”⁵⁰⁰ (nadruk toegevoegd)

297. Het is duidelijk dat ook de Commissie der rapporteurs *in casu* het ‘recht op’ afscheiding als een laatste middel ziet, wat wederom duidt op het gekwalificeerd (en dus niet absoluut) karakter ervan. De Commissie gaat hier bovendien verder door te zeggen dat ook minderheden dergelijke afscheiding zouden kunnen uitoefenen. Er werd eerder in de masterproef gewezen op het gegeven dat de Commissie dergelijke bescherming op basis van minderheidsrechten erkende, maar niet op basis van het recht op zelfbeschikking.⁵⁰¹ Ondertussen werd echter verduidelijkt dat de bescherming van minderheidsrechten een voorwaarde is tot de bescherming van of het handelen in overeenstemming met het intern recht op zelfbeschikking.⁵⁰²

298. Een tweede voorbeeld uit de rechtspraak waaruit het bestaan van een gekwalificeerd recht op afscheiding binnen het internationaal recht erkend wordt, komt uit een zaak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Zo zijn er twee rechters, rechter RYSSDAL en rechter WILDHABER, van het Europees hof voor de rechten van de mens die het volgende stelden in de *Loizidou v. Turkije* zaak:⁵⁰³

M., SEYMOUR, “Internal Self-Determination and Secession” in A., PAVKOVIC & P., RADAN, *The Ashgate Research Companion to Secession*, Abingdon, Routledge, 2011, (385), 399-400.

⁴⁹⁷ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 326.

⁴⁹⁸ *Ibid.*

⁴⁹⁹ Zie *supra*, randnrs. 74-78.

⁵⁰⁰ *The Åland Islands Question*: Report of the Commission of Rapporteurs, LN Doc. B7.21/68/106, 1921, 28.

⁵⁰¹ Zie *supra*, randnrs. 74-78.

⁵⁰² Zie *supra*, randnr. 267.

⁵⁰³ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 325.

*“Until recently in international practice the right to self-determination was in practical terms identical to, and indeed restricted to, a right to decolonization. In recent years a consensus has seemed to emerge that peoples may also exercise a right of (external) self-determination if their human rights are consistently and flagrantly violated or if they are without representation at all or are massively under-represented in an undemocratic discriminatory way”.*⁵⁰⁴ (nadruk toegevoegd)

299. De schending van het intern recht op zelfbeschikking als voorwaarde om het externe zelfbeschikkingsrecht te kunnen toepassing komt in het bovenstaande fragment duidelijk naar voren. Er wordt enkel gesproken over volkeren en niet over minderheden. Toch rijst, zoals reeds vermeld, de laatste jaren alsmar meer het idee dat minderheden die zich in een dergelijke toestand van mensenrechtenschendingen bevinden, ook een extern recht op zelfbeschikking kunnen uitoefenen, en dus binnen die specifieke context onder het ‘volksbegrip’ uit het zelfbeschikkingsrecht vallen.⁵⁰⁵

300. Ook in de *Reference Re Secession of Quebec*-case wordt er op dezelfde manier geredeneerd. Het *Supreme Court of Quebec* oordeelde dat de Québécois geen extern zelfbeschikkingsrecht konden uitoefenen, doordat hun intern recht op zelfbeschikking en de mogelijkheid om te participeren in het Canadees bestuur door de Canadese overheid voldoende beschermd en gerespecteerd werd.⁵⁰⁶ Het Hof haalt in paragraaf 134 art. 2, §3 van punt I van de *Vienna Declaration* van 1993 aan als een potentieel argument dat serieuze en consistente blokkeringen van de mogelijkheid tot politieke participatie en andere mensenrechtenschendingen ten aanzien van een volk een **recht op afscheiding kunnen doen ontstaan**.⁵⁰⁷ In paragraaf 138 van de *Advisory Opinion* gaat het hof verder door expliciet te argumenteren dat in situaties waar een de volk toegang tot het bestuur om zich politiek, economisch en sociaal te ontwikkelen (lees: intern recht op zelfbeschikking), wordt ontzegd. Met andere woorden kan er geconcludeerd worden dat het ‘volk’ in dergelijke situatie (maar ook bij koloniale en militaire onderdrukking) het extern recht op zelfbeschikking kan uitoefenen, als gevolg van de miskening van de mogelijkheid om dit recht intern uit te oefenen.

d. *Criteria tot uitoefening*

301. Het is duidelijk dat het **gekwalificeerd** recht op afscheiding binnen internationale instrumenten (zij het impliciet), de internationale rechtsdoctrine en de internationale rechtspraak een plaats heeft gekregen in het internationaal recht. Toch is het geen absoluut recht. Uit het bovenstaande blijkt dat de toepassingsmogelijkheid

⁵⁰⁴ EHRM judgement of 18 December 1996, *Loizidou v. Turkije*, 15318/89, concurring opinion of Judge Wildhaber followed by Judge Ryssdal, 24.

⁵⁰⁵ Zie *supra*, randnr. 260-261; IGH 22 juli 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, ICJ reports 2010, 403-453 p.

⁵⁰⁶ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 287, §138; De beslissing van het Hof valt goed te begrijpen. Zoals MHANGO aanhaalt, werden een aantal hoge politieke en rechterlijke posten ten tijde van de *Advisory opinion* ingevuld door Québécois, zie M.O., MHANGO, “Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples’ Congress v. Zaire*, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 14.

⁵⁰⁷ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 285, § 134.

van dit recht afhankelijk is van een aantal cumulatieve criteria. Er wordt niet voor niets verwezen naar het recht op afscheiding als een *ultimum remedium*. RAIC geeft meer bepaald vier verschillende cumulatieve criteria aan die mijns inziens ook het best passen binnen de voorgaande aangehaalde argumenten tot ‘erkenning’ van een gekwalificeerd recht op unilaterale afscheiding.⁵⁰⁸ In wat volgt worden deze criteria stuk voor stuk kort toegelicht, waarna dit hoofdstuk over de vormen van zelfbeschikking kan afgesloten worden met een conclusie omtrent de toepassingsmogelijkheden van het intern en extern recht op zelfbeschikking, en de ermee gepaarde gaande begrenzingsen waarmee het recht te kampen heeft.

302. Criterium 1: Een eerste criterium is dat de uitoefening van het extern recht op zelfbeschikking onder de vorm van een unilaterale afscheiding enkel rechtmatig kan zijn wanneer er **directe (of indirecte) schendingen van het intern recht op zelfbeschikking plaatsvinden of plaatsgevonden hebben** ten aanzien van het ‘volk’ dat er zich op wil beroepen. Het intern zelfbeschikkingsrecht evolueert dan naar een extern zelfbeschikkingsrecht, wanneer op geen enkele andere manier gereageerd kan worden op de situatie.⁵⁰⁹ Deze schendingen kunnen allerhande vormen aannemen.⁵¹⁰ Een volk kan bijvoorbeeld expliciet de toegang tot deelname aan het besluitvormingsproces of de regering ontzegd worden door een beslissing vanuit het centraal bestuur van een staat of door aanhoudende en serieuze schendingen van (individuele) mensenrechten ten aanzien van leden van een specifieke subgroep. Een schending van het recht op zelfbeschikking kan ook een meer indirecte vorm aannemen, door bijvoorbeeld discriminatie op basis van elementen die ook in principe V, paragraaf 7 opgesomd worden: “*race, creed or color.*”⁵¹¹ Kortom vormt elke handeling of beslissing van een bestuur, die direct of indirect de mogelijkheid van een volk om vrij zijn politieke status te bepalen en zich economisch, sociaal en cultureel te ontwikkelen, hindert, een schending van het intern zelfbeschikkingsrecht (schending art. 1(1) BUPO-Verdrag). Hetzelfde geldt voor een volk wiens toegang tot zijn natuurlijke rijkdommen en grondstoffen of wiens minimum bestaansmiddelen ontnomen worden (schending art. 1(2) BUPO-Verdrag) door bijvoorbeeld een politieke of economische beslissing van de regering van een staat.

303. Criterium 2: Een volgend criterium is de **uitputting van alle judiciële middelen en politieke opties** die een remediëring van het intern zelfbeschikkingsrecht kunnen teweegbrengen. Vooraleer er dus overgegaan kan worden tot een legitieme afscheiding, moet een volk eerst alle mogelijke wegen, zowel juridisch als politiek, die niet zo verregaand zijn als een unilaterale afscheiding, bewandeld hebben. Het moet gezegd dat dit bijzonder moeilijk handelen is voor een volk. Naast de mogelijkheid om als individu mensenrechtenschendingen ten aanzien van een groep kenbaar te maken aan het HRC is er voor een ‘volk’ dat zich op het extern recht op zelfbeschikking wil beroepen weinig tot geen mogelijkheid tot judiciële remedies, zowel op nationaal niveau

⁵⁰⁸ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 366-371.

⁵⁰⁹ *Ibid*, 368.

⁵¹⁰ *Ibid*, 368.

⁵¹¹ Principe V, §7 van de *Friendly Relations Declaration* van 1970.

als op internationaal niveau.⁵¹² Als een zelfbeschikkings-case voor een justitiële instantie komt is dit ook vaak door een vraag vanuit het bestuur van een staat en niet vanuit het volk dat zich wil afscheiden.⁵¹³

304. Een andere uit te putten mogelijkheid is het voeren van politieke onderhandelingen tussen het centrale bestuur en de secessionisten. Politieke regelingen of onderhandelingen vragen echter de medewerking van beide partijen. Gezien de reden dat het intern recht op zelfbeschikking van een volk geschonden wordt vaak te wijten is aan de beslissing of het handelen van het bestuur van een staat, lijkt ook dit een onmogelijke opgave. Het *Supreme Court of Quebec* wijst echter wel op het belang van deze stap in haar beslissing bij de *Reference re Secession of Quebec*-zaak. In paragraaf 104 benadrukt het Hof immers dat een unilaterale secessie niet rechtmatig kan zijn als er niet voorafgaand politieke onderhandelingen zijn geweest, of althans pogingen werden ondernomen om dergelijke onderhandelingen op te starten.⁵¹⁴ Pas op het moment dat een ‘volk’ zowel alle mogelijke judiciële remedies als alle politieke onderhandelingsmogelijkheden, of met andere woorden **vreedzame mogelijkheden** heeft toegepast, kan de unilaterale afscheiding, als *ultimum remedium* rechtmatig toegepast worden door het desbetreffende volk, als bovendien aan alle andere voorwaarden voldaan is.

305. Een bedenking die hieromtrent gemaakt werd is er één van HANNA in een noot omtrent de beslissing van het *Supreme Court of Quebec* omtrent de onafhankelijkheidskwestie van Quebec: “*Zou een nationale rechtbank de mogelijkheid moeten hebben om te beslissen of een volk al dan niet een recht heeft om zich af te scheiden?*”⁵¹⁵ Er wordt gerefereerd naar de beslissing van het Hoogerechtshof van Québec in de *Reference re Secession of Quebec*-zaak. *In casu* werd de beslissing dat de Québécois niet mochten afscheiden van Canada genomen door een nationaal gerechtshof van Canada. HANNA, haalt hier terecht aan dat een nationaal Hof hoe dan ook belangen heeft bij de uitkomst van dergelijke cases. Dit betekent echter niet dat de beslissing van het Hoogerechtshof niet op objectieve argumenten gebaseerd is. De aangehaalde argumenten van het Hof zijn immers in lijn met de interpretatie van het internationaal recht omtrent het recht op zelfbeschikking rond dat moment.⁵¹⁶ Toch blijft een dergelijk nationaal Hof een tak van de regering waar de groep net van wil afscheiden, wat in mijn ogen een valabel punt is om te argumenteren dat nationale rechtbanken of Hoven geen beoordelingsbevoegdheid zouden moeten hebben omtrent het recht op afscheiding van volkeren.⁵¹⁷ Verder in de noot wordt aangehaald dat internationale justitiële instellingen, zoals gespecialiseerde commissies van de VN of het Internationaal Gerechtshof, wel die bevoegdheid zouden moeten hebben.⁵¹⁸ Dit lijkt inderdaad logisch, omdat dergelijke instellingen, door de dekolonisatie en andere kwesties rond het recht op

⁵¹² D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 370-371.

⁵¹³ Zoals bijvoorbeeld het geval is in de *Advisory Opinion on Kosovo* en de *Reference re Secession of Quebec* van het Internationaal gerechtshof.

⁵¹⁴ SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 273, § 104.

⁵¹⁵ R.M., HANNA, “Right to Self-Determination in In Re Secession of Quebec”, Maryland JIL, Vol 23, No. 1, 1999, 242 (vertaald uit het Engels).

⁵¹⁶ *Ibid.*

⁵¹⁷ *Ibid.*, 242-244.

⁵¹⁸ R.M., HANNA, “Right to Self-Determination in In Re Secession of Quebec”, Maryland JIL, Vol 23, No. 1, 1999, 243.

zelfbeschikking, een soort van ‘knowhow’ hebben opgebouwd omtrent de toepassing ervan (ondanks de vele lacunes die er tot op de dag van vandaag nog steeds zijn). Daarnaast kan de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter beter gegarandeerd worden dan bij nationale instellingen. Dit gezegd zijnde blijft het al dan niet ‘slagen’ van een onafhankelijkheidsverklaring door een volk afhankelijk van de erkenning ervan door andere staten.

306. Criterium 3: Een derde criterium van de gekwalificeerde afscheiding veronderstelt dat de actor van een unilaterale secessie een ‘volk’ is. Gezien een secessie tot gevolg heeft dat een deel van het territorium van een staat afgescheiden wordt van de rest van het territorium, omvat dit volk in veel gevallen dus een ‘numerieke minderheid’ (zoals etnische subgroepen) binnen de totale bevolking van de staat, maar terzelfdertijd een meerderheid op het territorium dat wordt afgescheiden.⁵¹⁹ Minderheden vallen vooralsnog niet expliciet onder hetzelfde ‘volksbegrip’ uit art. 1(1) BUPO-Verdrag, maar zouden op basis van de rechtspraak van het IGH in de *Advisory Opinion on Kosovo* in dezelfde omstandigheden en van mensenrechtenschendingen, als *ultimum remedium*, toch een ‘volk’ kunnen worden.⁵²⁰ Het blijft weliswaar belangrijk te benadrukken dat dit slechts een mogelijke interpretatie is, waarvan de toepassing nog verder uit toekomstige statenpraktijk en rechtspraak zal moeten blijken.

307. Criterium 4: Het laatste criterium vereist de aanwezigheid van een **territoriale band** tussen het volk dat wil afscheiden en het territorium dat wordt afgescheiden van het hele territorium van de staat. Eerder werd er al gewezen op de vereiste van een territoriale band als één van de belangrijkste criteria om van een etnische subgroep als ‘volk’ te kunnen spreken.⁵²¹ Deze territoriale band kan vervat liggen in een soort administratief bestuur, vergelijkbaar met bijvoorbeeld de verschillende staten van de Verenigde Staten van Amerika of de gemeenschappen binnen België. Het is bovendien in dit kader dat het *Uti Possidetis*-beginsel kan helpen bij het interpreteren van het extern recht op zelfbeschikking en het ‘bevrozen’ van de territoriale grenzen.⁵²²

308. Er valt voorlopig slechts af te wachten in hoeverre de internationale gemeenschap van staten zich achter de rechtspraak van het IGH en de interpretaties uit de rechtsdoctrine wil scharen. Hoe dan ook is de conclusie duidelijk, er is nog veel onzekerheid over de actuele toepassing van het extern recht op zelfbeschikking. Dit is voor een groot deel te wijten aan de verschillende begrenzingsen aan het extern zelfbeschikkingsrecht die er vanuit het internationaal recht⁵²³, de interne situatie van staten en de internationale gemeenschap in het algemeen zijn. Ondanks dat het een veelbesproken thema is en blijft binnen de internationale gemeenschap, zal de verdere

⁵¹⁹ D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 366.

⁵²⁰ IGH 22 juli 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 2010, 403-453; T., TSANAVA, *Do Minorities have the Right to Self-Determination? Comparative Analysis of Kosovo and Chechnya*, Budapest, Central European University, 2011, 23.

⁵²¹ Zie *supra* randnr. 182-183.

⁵²² Zie *supra*, randnr. 286; D., RAIC, *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 367.

⁵²³ Zie art. 2(4) VN-Hanvest van 1945; art. 2, §3 van punt 1 van de *Vienna Declaration* van 1993; principes I, II, IV en VIII van de *Helsinki Final Act* van 1975; Principe V, § 7 van de *Friendly Relations Declaration* van 1970.

evolutie van zowel het intern als het extern zelfbeschikkingsrecht sterk afhangen van de verdere ontwikkeling van primaire bronnen zoals het internationaal gewoonterecht (op basis van statenpraktijk) en eventueel nieuw verdragsrecht. Hoe dan ook blijft de vaak politieke en economisch ingegeven statenpraktijk cruciaal voor de ontwikkeling van het actueel zelfbeschikkingsrecht, wat mijns inziens ook meteen als de ‘achilleshiel’ voor de ontwikkeling van het recht kan worden beschouwd.

Afdeling 4. Conclusie

309. Na het verduidelijken van de toepassingsvormen van en de begrenzingen aan het recht op zelfbeschikking kan een antwoord worden geformuleerd op zowel de vierde als de vijfde deelonderzoeksvragen van deze scriptie: welk onderscheid bestaat er tussen de verschillende **vormen** van zelfbeschikking? Wat zijn de implicaties van en eventuele voorwaarden tot uitoefening ervan? Zijn er **begrenzingen** aan het recht op zelfbeschikking en zo ja, in hoeverre hebben ze een invloed op de relevantie van dit recht?

310. Het recht op zelfbeschikking bestaat uit enerzijds een intern aspect, dat zich vooral na de dekolonisatieperiode in het internationaal recht gevestigd heeft, en anderzijds een extern aspect, dat ten tijde van de dekolonisatie een cruciale rol speelde, maar ook vandaag de dag nog steeds van waarde kan zijn. Het intern recht op zelfbeschikking is het recht van een volk om, zonder enige vorm van discriminatie de mogelijkheid te krijgen van het beleid van een staat om te participeren aan het besluitvormingsproces van die staat, om zo zijn politieke status binnen die staat te bepalen en zich economisch, sociaal en cultureel te ontwikkelen.

311. Het zelfbeschikkingsrecht is een recht van ‘volkeren’. Men kan dan ook pas spreken van een schending ervan als die schendingen gericht zijn naar de leden van het specifieke volk in kwestie. Het **intern recht op zelfbeschikking** kan mijns inziens worden beschouwd als een soort ‘passief’ recht van volkeren én minderheden. In de praktijk is het immers eerder een actieve verplichting van staten om ervoor te zorgen dat iedereen die deel uitmaakt van de gehele bevolking, ongeacht tot welke groep (etnische subgroep, inheems volk, of minderheid) men behoort, kan deelnemen aan het (democratische) besluitvormingssysteem dat eigen is aan de specifieke staat. Voor volkeren blijft het ook een actief recht, om op basis van mensenrechtenschendingen die specifiek gericht zijn tegen de leden van dat volk, een schending van het intern recht op zelfbeschikking aan te kaarten bij het bestuur of bij de internationale gemeenschap. Voor minderheden is dit (voorlopig) niet mogelijk. Een minderheidsgroep die niet onder de definitie van ‘volk’ valt, kan zich dus ook niet rechtstreeks op het intern zelfbeschikkingsrecht beroepen om bepaalde mensenrechtenschendingen tegen die minderheidsgroep kenbaar te maken. Wel is uit de paragrafen omtrent de definiëring van minderheden gebleken dat het recht op zelfbeschikking gebruikt kan worden als een interpretatiemiddel bij schendingen van individuele mensenrechten ten aanzien van leden van een minderheidsgroep binnen een staat. Minderheden

vallen immers ook onder de bescherming van het intern recht op zelfbeschikking als een actieve verplichting van staten om het te beschermen.

312. Wat specifiek eigen is aan een ‘uitoefening’ van het intern zelfbeschikkingsrecht is dat de grenzen van een staat in principe onaangeroerd blijven. Dit aspect van zelfbeschikking hindert dus niet het internationaal erkend principe van de territoriale integriteit van staten. Wat het intern aspect wel kan **begrenzen**, is dat de uitoefening ervan niet van dien aard mag zijn dat het de uitoefening van het intern recht op zelfbeschikking hindert of de individuele mensenrechten van andere groepen binnen dezelfde staat schendt.⁵²⁴

313. Het **extern recht op zelfbeschikking** is een ander verhaal. Terwijl het interne aspect eerder een ‘passief’ recht vormt, is het extern recht de actieve veruitwendiging van dit recht op internationaal vlak. Het extern zelfbeschikkingsrecht omvat enerzijds het ‘recht’ van een volk ‘in zijn geheel’ om zijn internationale status te bepalen (onafhankelijkheid, integratie, associatie, fusie, ontbinding of unie) maar omvat ook een gekwalificeerd recht op afscheiding voor een onderdeel van een volk (etnische subgroepen en eventueel minderheden, in uitzonderlijke omstandigheden) in die gevallen dat het intern recht op zelfbeschikking niet (meer) uitgeoefend kan worden door serieuze en consistente mensenrechtenschendingen vanuit het centrale bestuur van de staat waarin het volk gevestigd is. De uitoefening van een extern recht op zelfbeschikking heeft bovendien, in tegenstelling tot het intern recht, altijd een wijziging van de internationale grenzen van een staat of staten tot gevolg.

314. Een gekwalificeerd recht op afscheiding kan niet zonder meer worden uitgeoefend. Er zijn namelijk een aantal cumulatieve criteria waaraan voldaan moet zijn, alsook een aantal begrenzings waarmee rekening gehouden moet worden voordat een volk ‘rechtmatig’ kan afscheiden van een staat. Het gegeven dat eerst alle nationale judiciële of politieke (of met andere woorden ‘vreedzame’) middelen uitgeput moeten zijn, voordat een afscheiding legitiem is, is tevens één van de grootste begrenzings aan de toepassing van het extern recht op zelfbeschikking. Bovendien is het gegeven dat er geen specifiek internationaal orgaan bestaat dat expliciet en uitsluitend over kwesties omtrent de uitoefening van het extern recht op zelfbeschikking in de vorm van afscheiding kan oordelen, een van de grootste hiaten van het zelfbeschikkingsrecht. Toch wordt beargumenteerd dat het Internationaal Gerechtshof (IGH) hier het best voor geschikt lijkt.⁵²⁵ Er zijn immers een aantal voorbeelden van cases waar het Hof zich over gebogen heeft.⁵²⁶ In veel van die cases gaat de vraag tot een advies van het IGH uit van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN) of een lid van de VN (een staat). Het volk dat zich op het extern recht op zelfbeschikking wil beroepen heeft deze mogelijkheid niet, omdat

⁵²⁴ Art. 5 BUPO-Verdrag

⁵²⁵ R.M., HANNA, “Right to Self-Determination in In Re Secession of Quebec”, Maryland JIL, Vol 23, No. 1, 1999, 243.

⁵²⁶ Zie bijvoorbeeld: IGH 25 februari 2019, *Legal Consequences on the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965*, Advisory Opinion, ICJ GL No. 169, 47p; IGH 22 juli 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 2010, 403-453 p.

het Internationaal Gerechtshof enkel bevoegd is voor geschillen tussen **staten**⁵²⁷. Een recent afgescheiden volk met een territorium kan pas na erkenning door de internationale gemeenschap, als een ‘staat’ beschouwd worden. De rol en het belang van statelijke erkenning is immers fundamenteel voor het ontstaan van nieuwe staten, ongeacht op welke manier ze tot stand komen.

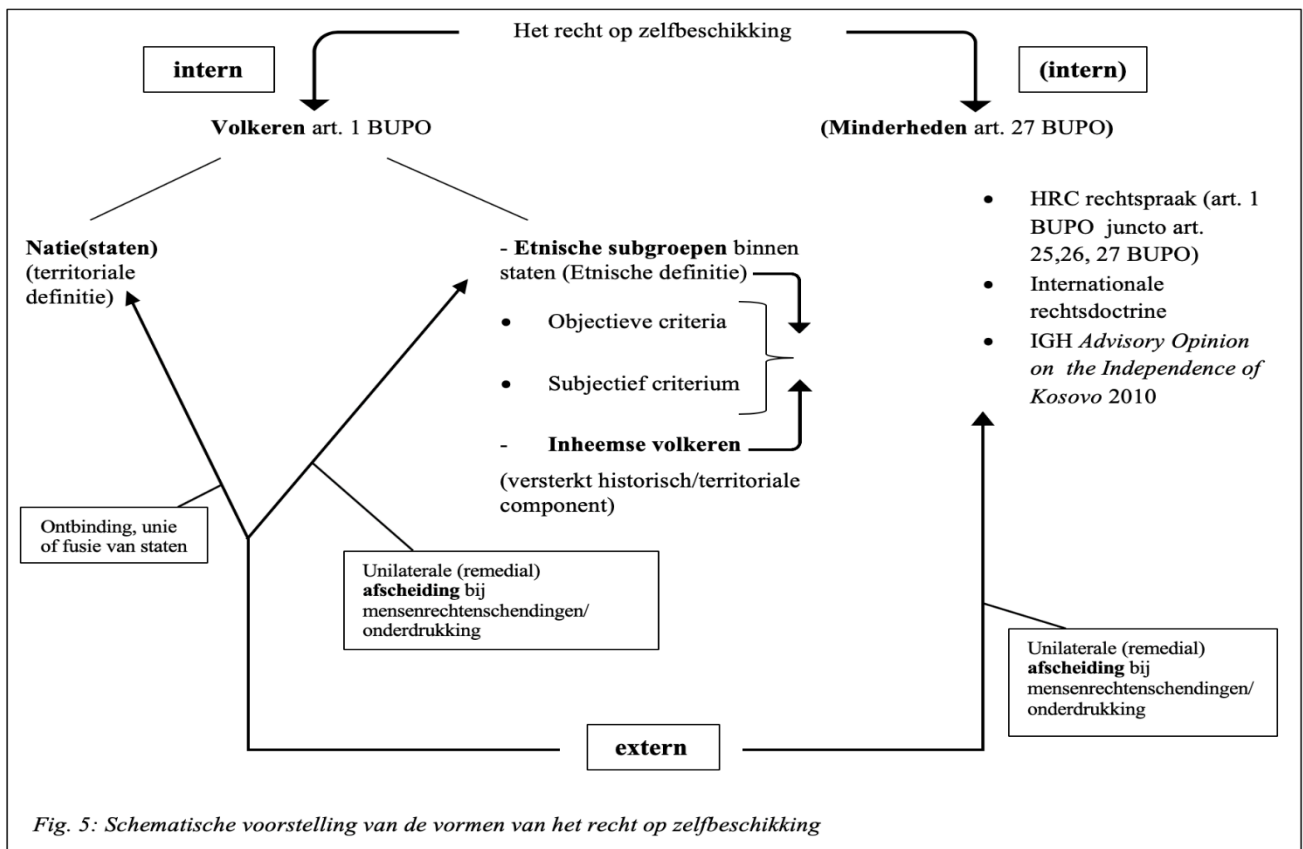
315. Daarnaast vormt het principe van de territoriale integriteit een laatste, doch impactvolle begrenzing van het extern recht op zelfbeschikking. Dit principe is, net zoals het zelfbeschikkingsrecht zelf, **geen absoluut** recht. Bij de beoordeling van de rechtmatigheid zijn er met andere woorden drie elementen waar rekening mee moet worden gehouden:

- 1) Is er voldaan aan de vier cumulatieve criteria tot een rechtmatige uitoefening van een gekwalificeerd recht op afscheiding?
- 2) Is de afscheiding zelf in proportie met de graad van ernst van de schendingen van het intern recht op zelfbeschikking door de staat?
- 3) Is de afscheiding op geografisch/territoriaal vlak **proportioneel** met het principe van de territoriale integriteit van staten?

316. Ondanks het gegeven dat het internationaal recht, de rechtsleer en de internationale rechtspraak het bestaan van een gekwalificeerd recht op afscheiding niet uitsluiten en zelfs in bepaalde mate erkennen, is het duidelijk dat de praktische waarde van het extern zelfbeschikkingsrecht twijfelachtig is door vele begrenzingen die er, al dan niet bewust, aan verbonden werden. De besproken begrenzingen (art. 5 BUPO-Verdrag, principe van territoriale integriteit, *Uti Possidetis Juris*, medewerking van de internationale gemeenschap van staten, ...) geven een antwoord op de vijfde en laatste deelonderzoeksvraag omtrent de impact van de begrenzingen aan het recht op zelfbeschikking.

⁵²⁷ Art. 34 Handvest van het IGH van 1945.

317. Het onderstaande schema (Fig. 5) geeft de verschillende vormen van het recht op zelfbeschikking, alsook de actoren, samenvattend en concluderend weer.

DEEL IV. CONCLUSIE

318. Deze scriptie nam de lezer mee op een reis naar een tijd waar ‘het collectieve recht’ op zelfbeschikking nog in zijn kinderschoenen stond om via de dekolonisatieperiode uit te komen bij de actuele betekenis en interpretatie ervan. Uit het onderzoek is gebleken dat de oorspronkelijke betekenis van zelfbeschikking ontstond in de tijd van de Amerikaanse en Franse revoluties, als een ‘recht’ van volkeren om zelf te bepalen hoe en door wie ze bestuurd willen worden en in welke richting ze zich politiek, economisch, sociaal en cultureel willen ontwikkelen. In het historische luik over de dekolonisatieperiode bleek echter al snel dat deze oorspronkelijke betekenis van het zelfbeschikkingsrecht door de Verenigde Naties gebruikt werd als een systeem om het bestuur van gekoloniseerde landen over te dragen aan de bevolkingsgroepen binnen die staten, een ‘ad hoc’ systeem om de dekolonisatie zo vlot mogelijk te laten verlopen als het ware. Hoewel het zelfbeschikkingsrecht zich in deze periode ontwikkelde tot internationaal gewoonterecht en zelfs *Jus Cogens*, doet de invulling en interpretatie van dat recht eerder denken aan een ‘recht op dekolonisatie’ dan aan een recht op zelfbeschikking. Dit was vooral te wijten aan de nadruk op het externe aspect van zelfbeschikking als toepassingsvorm, om de Afrikaanse volkeren onafhankelijk te laten worden, en de grenzen van de nieuwe staten vast te leggen, met behulp van het *Uti Possidetis Juris*-beginsel. Deze invulling van het recht op zelfbeschikking stond dan ook schril in contrast met de internationale interpretatie van dit recht na de dekolonisatieperiode, dat veel meer gefocust was op het interne zelfbeschikkingsrecht (uit art. 1 BUPO-Verdrag).

319. Een van de belangrijkste vraagstukken bij de toepassing van het recht op zelfbeschikking is de omschrijving en interpretatie van het volksbegrip, en als verlengde hiervan, het minderheidsbegrip. Vanaf het moment dat het recht op zelfbeschikking in internationale instrumenten, rechtspraak en rechtsleer begon te verschijnen, tot op de dag van vandaag, blijft de internationale rechtsorde antwoorden zoeken op de vraag wat ‘volkeren’ nu precies inhoudt. De vage omschrijving van het volksbegrip in het internationaal recht is ook meteen één van de redenen waarom de relevantie en betekenis van het zelfbeschikkingsrecht voor volkeren (en minderheden) juist zo moeilijk vast te pinnen is.

“... the Doctrine of Self-Determination. On the surface it seemed reasonable: let the people decide. It was in fact ridiculous because the people cannot decide until somebody decides who are the people.”⁵²⁸

320. Dit fragment uit het boek van JENNINGS, dat intussen meer dan zestig jaar oud is, toont de gevolgen van de vage omschrijving goed aan. Het is jammer dat de vage omschrijvingen vandaag de dag nog steeds niet aangepast zijn binnen de internationale gemeenschap. Het valt niet te ontkennen dat dit in het voordeel speelt van staten. Gezien het zo moeilijk is een mensencollectief met volledige zekerheid als volk of minderheid te

⁵²⁸ I., JENNINGS, *The Approach to Self-Government*, Cambridge/New York, Cambridge University Press, 1958, 56.

kwalificeren, is de kans dat er een beroep op bijvoorbeeld het extern recht op zelfbeschikking wordt gedaan, ook kleiner.

321. Desalniettemin trachtte deze scriptie zoveel mogelijk duidelijkheid over terminologie rond ‘volkeren’ en ‘minderheden’ te brengen. Gekwalificeerd worden als een volk is immers de eerste en belangrijkste (maar niet de enige) stap om te kunnen genieten van het recht op zelfbeschikking. De scriptie haalde in dat kader een aantal interpretatiemogelijkheden aan die, mijns inziens, het meest bijdragen tot min of meer duidelijk afgebakende invullingen van zowel het volks- als het minderheidsbegrip. Zo zijn er binnen de gehanteerde visie drie verschillende mogelijkheden tot invulling van het ‘volksbegrip’ bij zelfbeschikking: naties, etnische subgroepen als onderdeel van naties en inheemse volkeren. De voorwaarden tot kwalificatie van een volk zijn dan ook afhankelijk van groep tot groep. Uit de studie van de rechtssubjecten van het recht op zelfbeschikking blijkt dat volkeren en minderheden tot op de dag van vandaag twee te onderscheiden entiteiten zijn. Zo hebben ‘volkeren’ rechtstreekse toegang tot het zelfbeschikkingsrecht, maar minderheden enkel een onrechtstreeks, op basis van de bescherming van de individuele mensenrechten uit hetzelfde verdrag (Het BUPO-Verdrag). Hier kwam de bedenking naar boven in hoeverre het onderscheid tussen volkeren en minderheden, althans wat het toepassingsgebied van het intern recht op zelfbeschikking betreft, nog relevant is. De bescherming die aan beide groepen geboden wordt, lijkt immers op hetzelfde neer te komen: de mogelijkheid om te participeren aan het besluitvormingsproces om zo de collectieve (individuele) identiteit van het volk of de minderheid te beschermen.

322. Naast een zo omvattend mogelijke definitie van volkeren en minderheden als onderdeel tot het bepalen van de actuele betekenis van het recht op zelfbeschikking, werden ook de vormen van zelfbeschikking zelf onder de loep genomen. Hieruit bleek dat de ‘uitoefening’ of het ‘handelen in overeenstemming met’ het intern zelfbeschikkingsrecht, geen grenswijzigingen teweegbrengt, terwijl een uitoefening van het extern recht op zelfbeschikking (unilateraal of multilateraal) dit wel doet. Ook werd duidelijk dat het intern en extern aspect van zelfbeschikking voortdurend met elkaar verbonden zijn. Zo veronderstelt een legitieme uitoefening van het extern zelfbeschikkingsrecht (in de vorm van een ontbinding van een staat of de fusie/unie van verschillende staten) door de gehele bevolking van een staat dat het intern zelfbeschikkingsrecht binnen die staat gerespecteerd werd. Ook de uitoefening van het extern recht op zelfbeschikking in de vorm van een unilaterale afscheiding door een onderdeel van de bevolking (etnische subgroep (of minderheid)) veronderstelt dat het collectief interne recht op zelfbeschikking van dat volk (en de ermee gepaard gaande individuele mensenrechten) geschonden werd en alle andere mogelijke oplossingen niet (meer) hetzelfde doel kunnen bereiken. Het werd op basis van de internationale rechtsleer en rechtspraak duidelijk dat een dergelijk gekwalificeerd recht op afscheiding niet zomaar, maar slechts als een *ultimum remedium* toegepast kan worden. Hier kwam ook de notie naar boven dat ook minderheden, wanneer aan alle criteria tot een ‘legitieme’ afscheiding voldaan is, bij serieuze en consistente mensenrechtenschendingen, en enkel als ultiem redmiddel, een recht hebben om zich af te scheiden van de staat waarin ze gevestigd zijn om met andere woorden alsnog

tot een volk te evolueren. Het blijft belangrijk erop te wijzen dat deze visie niet absoluut is, maar slechts een interpretatie die de laatste jaren binnen het internationaal recht alsmaar meer aandacht heeft gekregen.

323. Deze scriptie zou echter niet volledig zijn mocht er, naast de verschillen tussen de twee vormen van zelfbeschikking, niet (kort) worden stilgestaan bij de begrenzings- en beperkingen bij de uitoefening van het recht op zelfbeschikking. Dit recht is namelijk niet absoluut, wat geldt ten aanzien van zowel het interne aspect als het externe. Zo zijn er verschillende internationale instrumenten (waaronder het BUPO-Verdrag zelf) die de toepassing van het intern recht beperken tot een 'redelijke uitoefening'. Het extern recht op zelfbeschikking wordt echter veel meer begrensd, niet alleen door principes zoals de internationale integriteit van staten, maar ook door de vrij moeilijk te vervullen voorwaarden tot uitoefening van een gekwalificeerd recht tot afscheiding. Daarnaast blijft het belangrijk te wijzen op de impact die de internationale gemeenschap heeft bij het al dan niet erkennen van groepen als een 'volk' of 'minderheid'. De steun, of het ontbreken ervan, van andere staten binnen het grotere geheel van de internationale rechtsorde is immers cruciaal voor het al dan niet slagen van een uitoefening van het extern recht op zelfbeschikking door een rechtssubject, zelfs als de uitoefening legitiem is. De beslissing van staten om dergelijke acties te steunen, hangt nagenoeg altijd af van bepaalde politieke of economische overwegingen, waardoor de belangen van het volk, in mijn ogen, jammer genoeg te vaak plaats moeten maken voor de belangen van andere staten.

324. Op basis van de voorgaande paragrafen en het in deze scriptie gevoerde onderzoek kan er een antwoord worden gegeven op de centrale onderzoeksvraag: De actuele betekenis van het zelfbeschikkingsrecht voor volkeren en minderheden wordt om te beginnen begrensd door de te vage omschrijvingen van het volks- en minderheidsbegrip binnen de relevante internationale instrumenten en de internationale rechtspraak. Niettemin, heeft het zelfbeschikkingsrecht een tweeledig belang: enerzijds vormt het intern recht op zelfbeschikking een soort 'passief' recht van volkeren dat door staten gerespecteerd moet worden in het beleid dat ze voeren. Iedereen die onderdeel is van een bevolking van een staat moet daardoor het recht hebben om deel te kunnen nemen aan dat beleid of op een andere manier politiek te kunnen participeren. Anderzijds blijft het ook een **collectief** recht van volkeren, dat bij consistente en serieuze schendingen van mensenrechten ten aanzien van een volk als groep, kan evolueren tot een extern recht op zelfbeschikking, wanneer het interne zelfbeschikkingsrecht op geen enkele andere manier meer kan worden gevrijwaard.

325. De praktische relevantie van het recht op zelfbeschikking is duidelijker zichtbaar bij het interne aspect, gezien staten, als gevolg van het bestaan van dit recht, bepaalde overwegingen moeten maken bij de beleidsvoering, zowel ten aanzien van de bevolking als geheel, als ten aanzien van verschillende etnische subgroepen of minderheden. De praktische relevantie van het extern zelfbeschikkingsrecht valt mijns inziens veel moeilijker vast te pinnen. Om te beginnen is er geen expliciete vermelding ervan in internationale instrumenten en is er (nog) niet genoeg statenpraktijk om te kunnen spreken van de erkenning van bijvoorbeeld het recht op unilaterale afscheiding als een internationaal gewoonterecht. Dit alles heeft te maken met de invloed

die staten uitoefenen op de ontwikkeling van het internationaal recht. Er mogen nog zoveel pogingen zijn om het volksbegrip te verduidelijken of het recht op zelfbeschikking uit te breiden naar minderheden, de internationale statengemeenschap trekt altijd aan het langste eind. Niettegenstaande blijft het recht op zelfbeschikking en de rechtsleer en rechtspraak errond zich wel ontwikkelen. Uiterst traag, maar gestaag.

326. Het recht op zelfbeschikking na dekolonisatie is (in theorie) een feit. De erkenning ervan in internationale instrumenten, de interpretaties uit de rechtspraak en de talloze bronnen die er binnen de rechtsleer aan gewijd werden, en nog steeds worden, zijn hier overduidelijk bewijs van. De actuele relevantie ervan is, op basis van het voorgaande, echter sterk afhankelijk van de kwalificatie van de groep die het wil uitoefenen, de toepassingsvorm (intern/extern) in kwestie en de specifieke context waarin er een beroep op wordt gedaan. Dit is ook meteen een duidelijk antwoord op de vraag in de titel van deze scriptie. En zo is de cirkel rond.

BIBLIOGRAFIE

Verdragen en Protocollen

- Handvest van de Volkenbond van 28 April 1919.
- Minderhedenverdrag tussen de Principale Geallieerden en Geassocieerde machten en Polen, Versailles, 28 juni 1919.
- The Montevideo Convention on the Rights and Duties of States van 26 december 1933.
- Handvest van de Verenigde Naties van 26 juni 1945, UNTS XVI, 1-59.
- Statuut van het Internationaal Gerechtshof van 26 juni 1945, UNTS XVI, 61-89.
- Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten van 16 december 1966.
- Eerste Optionele Protocol bij het Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten van 16 december 1966.
- Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten van 16 december 1966.
- Verdrag van Wenen inzake het Verdragenrecht van 23 mei 1969, UNJY 140, 153.
- Afrikaans Handvest betreffende Mensen- en Volkerenrechten van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (*Organisation of African Unity* of OAU) van 27 juni 1981, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21, ILM Vol 58, (1982).

Rechtspraak

- *The Åland Islands Question*: Report of the Committee of Jurists, LNOJ, Spec. Supp, No. 3, 1920, 3-19p.
- *The Åland Islands Question*: Report of the Commission of Rapporteurs, LN Doc. B7.21/68/106, 1921, 1-53 p.
- IGH 20 februari 1969, *North Sea Continental Shelf* (Federal Republic of Germany v. Netherlands), 1969, ICJ Reports 1969, 3-57.
- IGH 21 juni 1971, *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia*, Advisory Opinion, ICJ reports 1971, 16-66 p.
- IGH 16 oktober 1975, *Western Sahara Case*, Advisory Opinion, ICJ Reports 1975, 12-82 p.
- IGH 27 juni 1986, *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America), ICJ Reports 1986, 14-150 p.
- IGH 22 december 1986, *Frontier Dispute Case* (Burkina Faso v. Republic of Mali), ICJ Reports 1986, 554-651 p.
- HRC 26 maart 1990, *Lubicon Lake Band v. Canada*, Communication No. 167/1984, UN Doc. CCPR/C/38/D/167/1984, (1990), 30 p.
- African Commission on Human and Peoples' Rights, 1-7 juni 1996, *Reports on the Mission of Good Offices to Senegal of the ACHPR* (1992), 8 p.
- Separate opinion Judge AJIBOLA, *Case Concerning the Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahiriya/Chad)*, Judgement, 3 feb. 1994, ICJ Reports 1994, 51-92 p.
- African Commission on Human and Peoples' Rights (ACHPR), *Katangese Peoples' Congress v. Zaire*, 1992, Communication No. 75/92, ACHPR/RPT/8th, Annex VI (1995), 260-261 p.
- IGH 30 juni 1995, *Case Concerning East Timor* (Portugal v. Australia), ICJ Reports 1995, 90 p.

- EHRM judgement of 18 December 1996, *Loizidou v. Turkije*, 15318/89, 43 p.
- SCJ Quebec 20 augustus 1998, *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, Nr. 25506, 81 p.
- HRC 27 juli 1999, *Concluding Observations, Mexico*, 1999, 5 p., UN Doc. CCPR/C/79/Add.109. (1999),
- HRC 25 juli 2000, *J.G.A. Diergaardt et al. v. Namibia*, Communication No. 760/1997, UN Doc. CCPR/C/69/D/760/1997, (2000), 21 p.
- HRC 27 oktober 2000, *Mahuika et al. v. New-Zealand*, Communication No. 547/1993, UN Doc. CCPR/C/70/D/547/1993, (2000), 20 p.
- HRC 15 juli 2002, *Gillot et al. v. France*, Communication No. 932/2000, UN Doc. CCPR/C/75/D/932/2000, (2002), 25 p.
- IGH 22 juli 2010, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo*, Advisory Opinion, ICJ Reports, 2010, 403-453 p.
- IGH 25 februari 2019, *Legal Consequences on the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965*, Advisory Opinion, ICJ GL No. 169, 47p.

Internationale Organisaties

African Commission on Human and Peoples Rights

- Resolutie 11 (XVI) van het ACHPR (11 november 1994), ACHPR/Res.11(XVI)94 (1994).

Algemene Vergadering van de Verenigde Naties

- Resolutie 142 (II) van de Algemene Vergadering van de VN (3 november 1947), UN Doc. A/RES/142(II), (1947).

- Resolutie 143 (II) van de Algemene Vergadering van de VN (3 november 1947), UN Doc. A/RES/143(II), (1947).
- Resolutie 222 (III) van de Algemene Vergadering van de VN (3 november 1948), UN Doc. A/RES/222(III), (1948).
- Resolutie 217 (III) A van de Algemene Vergadering van de VN (10 december 1948), UN Doc. A/RES/217(III)A, (1948) (Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens).
- Resolutie 334 (IV) van de Algemene Vergadering van de VN (2 december 1949), UN Doc. A/RES/334(IV), (1949).
- Resolutie 441 (V) van de Algemene Vergadering van de VN (2 december 1950), UN Doc. A/RES/441(V), (1950).
- Resolutie 567 (VI) van de Algemene Vergadering van de VN (18 januari 1952), UN Doc. A/RES/567(VI), (1952).
- Resolutie 545 (VI) van de Algemene Vergadering van de VN (5 februari 1952), UN Doc. A/RES/545(VI), (1952).
- Resolutie 637 (VII) van de Algemene Vergadering van de VN (16 december 1952), UN Doc. A/RES/637 (VII)A-C, (1952).
- Resolutie 648 (VII) van de Algemene Vergadering van de VN (10 december 1952), UN Doc. A/RES/648(VII), (1952).
- Resolutie 738 (VIII) van de Algemene Vergadering van de VN (28 november 1953), UN Doc. A/RES/738(VIII), (1953).
- Resolutie 837 (IX) van de Algemene Vergadering van de VN (14 december 1954), UN Doc. A/RES/837 (IX), (1954).
- Resolutie 1188 (XII) van de Algemene Vergadering van de VN (11 december 1957), UN Doc. A/RES/1188(XII), (1957).

- Resolutie 1514 (XV) van de Algemene Vergadering van de VN (14 december 1960), UN Doc. A/RES/1514(XV), (1960).
- Resolutie 1541 (XV) van de Algemene Vergadering van de VN (15 december 1960), UN Doc. A/RES/1541(XV), (1960).
- Resolutie 2106 (XX) van de algemene vergadering van de VN (21 december 1965), UN doc. A/RES/2106(XX), (1965). (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination).
- Resolutie 2200 A (XXI) van de Algemene Vergadering van de VN (16 december 1966), UN Doc. A/RES/2200(XXI)A, (1966), (Eerste Optionele Protocol bij het BUPO-verdrag).
- Resolutie 2625 (XXV) van de Algemene Vergadering van de VN (24 oktober 1970), UN Doc. A/RES/2625(XXV), (1970). (Friendly Relations Declaration van 1970).
- Resolutie 43/105 van de Algemene Vergadering van de VN (8 december 1988), UN Doc. A/RES/43/105 (1988).
- Summary Record of the 4th meeting van het Derde Comité van de Algemene Vergadering van de VN op 7 oktober 1992, UN Doc. A/C.3/47/SR.4 (1992), 14 p.
- Resolutie 47/135 van de Algemene Vergadering van de VN (18 december 1992), UN Doc. A/RES/47/135, (1992). (United Nations Minorities Declaration)
- Resolutie 48/121 van de Algemene Vergadering van de VN (20 december 1993), UN Doc. A/RES/48/121, (1993).
- Vienna Declaration and Programme of Action van 25 juni 1993, UN Doc. A/COF/157/23, (1993)
- Resolutie 50/6 van de Algemene Vergadering van de VN (9 november 1995) UN Doc. A/RES/50/6, (1995), (Declaration on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations).
- Resolutie 61/295 van de Algemene Vergadering van de VN (13 september 2007), UN Doc. A/RES/61/295, (2007). (Declaration on the Rights of Indigenous Peoples).

Commission on the Security and Co-Operation in Europe (CSCE)

- *Vienna Declaration of the Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), parliamentary Assembly*, 8 juli 1994.

Office of the United Nations High Commissioner of Human Rights (OHCHR)

- United Nations Human Rights Office of The High Commissioner, *Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation*, OHCHR, New York and Geneva, 2010, UN Doc. HR/PUB/10/3 geraadpleegd van https://www.ohchr.org/documents/publications/minorityrights_en.pdf

Organization of African Unity (OAU)

- *African Charter on Human and Peoples' Rights of the Organisation of African Unity (OAU)* of 27 June 1981, OAU Doc. CAB/LEG/67/3, (1981).

Organization on the Security and Co-Operation in Europe

- Conference on the Security and Co-Operation in Europe, *Helsinki Final act*, 1975, 34 p.
- Letter of the OSCE High Commissioner on National Minorities to the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Ukraine, OSCE Doc.REF.HC/4/97 (1997).

Raad van Europa

- Council of Europe, *Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report*, 1995, 3, art. 3(2). H (95) 10.

Studies vanuit de Verenigde Naties

- CAPOTORTI, F., *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, New York, United Nations, 1979, 122 p. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/384/Rev.1. (1979).

- CRISTESCU, A., *The Right of Self Determination: Historic and Current Development on the Basis of United Nations Instruments*, New York, United Nations, 1981, 132 p., UN Doc. E/CN.4/Sub.2/404/Rev. 1. (1981).

(United Nations) Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and Protection of Minorities

- ESPIELL, H.G., *The Right to Self-Determination: Implementation of United Nations Resolutions*, Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, UN, 1980, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/405, Rev. 1, (1980), 97 p.
- COBO, J.M., (Special Rapporteur), *Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous Populations*, Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities, New York, United Nations, Vol. 5, 1987, V, 46 p. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1986/7/Add.4 (1987).
- Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, *Explanatory Note concerning the draft declaration on the rights of indigenous peoples*, 45th session, 1993, 3, §12. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1994/2/Add.1 (1993).
- Sub-Commission on the Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, *Technical Review of the United Nations Draft Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, 1994, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1994/2/Add.1 (1994).
- DAES, E., *Working Paper on the Concept of Indigenous Peoples*, Sub Commission on the Prevention of Discrimination and the Protection of Minorities, 14th session, 1996. UN Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/1996/2 (1996).

UNESCO

- UNESCO, *International Meeting of Experts on Further Study for the Concept of the Rights of Peoples: Final Report and Recommendations*, 22 feb. 1990, UN Doc. SHS-89/CONF/602/7, 17 p.

United Nations Human Rights Commission

- Commission on Human Rights, 1 May 1952, 8th session: summary record of the 256th meeting, UN Doc. E/CN.4/SR.256 (1952), 14 p.

United Nations Human Rights Committee

- Human Rights Committee, *Compilation of General Comments and General Recommendations adopted by Human Rights Treaty Bodies*, 1994, UN Doc. HRI/GEN/1/REV.1 (1994), 107 p.
- HRC, *Rapports du Comité des droits de l'homme*, GA, 2000, 55th session, Supp. No. 40, UN Doc. A/55/40 (Vol. 1) (2000), 164 p.

Venice Commission

- EIDE, A., "Territorial Integrity of States, Minority Protection, and Guarantees for Autonomy Arrangements: Approach and Roles of the United Nations" in European Commission for Democracy Through the Law of the Council of Europe (Venice Commission), *Local Self-Government, Territorial Integrity and Protection of Minorities*, Lausanne, 25-27 April 1996, 237 p.

VN Veiligheidsraad

- Resolutie 688 van de VN-Veiligheidsraad (5 april 1991), UN Doc. S/RES/688, (1991).
- Resolutie 724 van de VN-Veiligheidsraad (15 december 1991), UN Doc. S/RES/724, (1991).

RECHTSLEER

Boeken

- ALLEN, B., HANAUER, L., NADER, A., & SCOTTEN, A.G., *Regional Implications of an Independent Kurdistan*, Santa Monica, RAND, 2016, 179 p.
- ANAYA, S.J., *Indigenous Peoples in International Law*, New York, Oxford University Press, 2004, 396 p.
- BANTEKAS, I., OETTE, L., *International Human rights: law and practice*, Cambridge/New York Cambridge university press, 2013, 731 p.
- BOSSACOMA-BUSQUETS, P., *Morality and Legality of Secession: A theory of Self-Determination*, London, Palgrave Macmillan, 2019, 393 p.
- BROWNLIE, I., *The Principles of Public International Law*, Oxford, Clarendon Press, 1979 (third ed.), 743 p.
- BROWNLIE, I., *The Rule of Law in International affairs: International Law at the Fiftieth Anniversary of the United Nations*, Leiden, Martinus Nijhof Publishers, 1998, 242 p.
- BUCHHEIT, L.C., *Secession: The legitimacy of Self-Determination*, Yale, Yale University Press, 1978, 260 p.
- CASSESE, A., *Self-Determination of Peoples. A Legal reappraisal*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, 375 p.
- CLIQUET, A., & DE MOOR, N., *Leidraad internationaal publiekrecht*, Gent, Academia press, 2013, 145 p.
- COBBAN, A., *National Self-determination*, Chicago, The University of Chicago Press, 1944, 186 p.
- COBBAN, A., *The Nation State and Self-Determination*, New York, Crowell, 1970, 321 p.

- CONNOR, W., *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*, Princeton, Princeton University Press, 1994, 234 p.
- DAVIS, G.B., *Outlines of International Law*, New York, Harper & Brothers, 1887, 498 p.
- DOEHRING, K., *Self-Determination*, in SIMMA, B. and MOSLER, H., *The Charter of The United Nations, A Commentary*, Oxford, Oxford University Press 1994, 1258 p.
- DONNELLY, J., *Universal Human Rights in Theory and Practice*, Ithaca (New York), Cornell University Press, 2003, 290 p.
- ERMACORA, F., *The Protection of Minorities Before the United Nations*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, Vol. 182, 1983, 247-366 p.
- ESCUDERO-ESPINOSA, J.F., *Self-Determination and humanitarian Secession in International Law of a Globalized world, Kosovo V. Crimea*, Springer International Publishing, 2017, 204 p.
- FALKOWSKI, J.E., *Secessionary Self-Determination: A Jeffersonian Perspective*, Boston University International Law Journal, Vol. 9, 1991, 346 p.
- FIORE, P., *Nouveau Droit International Public*, Vol. 1, vertaald uit het Italiaans door PRADIER-FODERE, P., Auguste Durand & Pedone-Lauriel, Paris, 1868, 528 p.
- HANNUM, H., *Autonomy, sovereignty and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights*, Philadelphia (USA), University of Pennsylvania Press, 1990, 552 p.
- HENRARD, K., *Devising an Adequate System of Minority Protection: Individual Human Rights, Minority Rights and the Right to Self-Determination*, Den Haag/Boston/Londen, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 363 p.
- HOBSBAWM, E.J., *Nations and Nationalism since 1780: Program, Myth, Reality*, Cambridge, Cambridge University Press, 2012, 206 p.
- HOBSON, J.A., *Towards International Government*, New York, The Macmillan Company, 1915, 139-142 p. geraadpleegd via https://archive.org/details/towardsinternati00hobsiala/page/140/mode/2up_op/26/03/2020;

- IZADY, M.R., *The Kurds: A Concise Handbook*, Washington, D.C., Taylor & Francis, 1992, 184 p.
- JACKSON, R.H., *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*, Vancouver, Cambridge University Press, 1993, 225 p.
- JENNINGS, I., *The Approach to Self-Government*, Cambridge/New York, Cambridge University Press, 1958, 56.
- KACZOROWSKA-IRELAND, A., *Public International Law (4th edition)*, Abingdon, Oxon, Routledge, 2010, 944 p.
- KYMLICKA, W., *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics of Diversity*, Oxford, Oxford University press, 2007, 384 p.
- LALONDE, S. N., *Determining Boundaries in a Conflicted World: The Role of Uti Possidetis*, McGill-Queen's Press, MQUP, 2002, 360 p.
- LANSING, R., *The Peace Negotiations: A Personal Narrative*, e-book, 2003, 570 p.
- LAWRENCE, W.B., *Commentaire sur les Eléments du Droit International et sur l'Histoire des Progrès du Droit des gens de Henry Wheaton*, Vol. 3, F.A. Brockhaus, Leipzig, 1873, 7-473 p.
- LU J., *On State Secession from an International Law Perspectives*, Springer International Publishing, 2018, 296 p.
- MALACZUK, P., *Akerhurst's Modern Introduction to International Law*, Abingdon, Oxton, New York, Routledge, 2002, 472 p.
- MCDOWALL, D., *A Modern History of the Kurds*, London, I.B. Tauris & Co. Ltd., 2003, 504 p.
- MUSGRAVE, T.D., *Self-Determination and National Minorities*, Oxford, Clarendon Press, 1997, 290 p.
- PENTASSUGLIA, G., *Minorities in International Law*, Council of Europe Publishing, 2002, 304 p.

- POMERANCE, M., *Self-Determination in Law and Practice: The New Doctrine of The United Nations*, Martinus Nijhof Publishers, 1982, 154 p.
- SHAW, M., *International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2017, 1033 p.
- SLONIM, S., *South West Africa and the United Nations: An international mandate in dispute*, London, Johns Hopkins Press, 1973, 409 p.
- STEWART, R.W., *American Military History: Volume II (The United States Army in a Global Era 1917-2008)*, Washington D.C., Center of Military History, 2010, 574 p.
- SUSSKIND, L.E., & ANGUELOVSKI, I., *Addressing the Land-Claims of Indigenous Peoples*, Massachusetts Institute of Technology Program on Human Rights and Justice, 2008, 130 p.
- TAMIR, Y., *Liberal Nationalism*, Princeton, Princeton University Press, 1995, 196 p.
- TERRETT, S., *The Dissolution of Yugoslavia and the Badinter Arbitration Commission: a Contextual Study of Peace-making efforts in the post-Cold War world*, Aldershot, Ashgate, 2000, 395 p.
- THORNBERRY, P., *International Law and the Rights of Minorities*, Oxford, Oxford University Press, 1992, 464 p.
- VIDMAR, J., *Democratic Statehood in International Law: The emergence of New States in Post-Cold War Practice*, Oxford, Hart Publishing, 2013, 302 p.
- VUKAS, B., *States, Peoples and Minorities*, in *Recueil des Cours (HR)*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law of 1991, Den Haag, Martinus Nijhof Publishers, 1999, 528 p.
- WASHINGTON, H.A., *Writings of Thomas Jefferson: being his autobiography, correspondence, reports, messages, addresses and other writings, official and private*, Vol. IX., New York, 1854, 604 p.
- WOOLSEY, T., *Introduction to the Study of International Law*, Scribner, Armstrong & Co., New York, 1874, 487 p.

Bijdragen in verzamelwerken

- ABI-SAAB, G., “Conclusions” in KOHEN, M.G., *Secession. International Law Perspectives*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, 470-476 p.
- BOZARSLAN, H., “Kurds and the Turkish State” in FLEET, K., KUNT, I.M., KASABA R., & FAROQHI, S., *The Cambridge History of Turkey*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, 333-356 p.
- BROWNLIE, I., “The Right of Peoples in International Law” in CRAWFORD, J., *The Right of Peoples*, Oxford, Clarendon press, 1988, 1-16 p.
- CASSESE, A., “Self-Determination of Peoples and the Recent Break-up of USSR and Yugoslavia” in MACDONALD, R.St.J., *Essays in Honour of Wang Tieya*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1994, 131-144 p.
- CRAWFORD, J., “Outside the Colonial Context” In ALLAN, W.J., *Self-Determination in the Commonwealth*, Aberdeen, Aberdeen University press, 1988, 1-21 p.
- CRAWFORD, J., “The Right of Peoples: Some Conclusions”, in CRAWFORD, J., *The Right of Peoples*, Oxford, Clarendon Press, 1988, 159-177 p.
- CRAWFORD, J., “The Rights of Peoples: ‘Peoples’ or ‘Governments’?” in CRAWFORD, J., *The Right of Peoples*, Oxford, Clarendon Press, 1988, 55-68 p.
- CRAWFORD, J., “The International Court of Justice and the United Nations”, in LOWE, V., & FITZMAURICE, M., *Fifty Years of the International Courts of Justice, Essays in Honour of Sir Robert Jennings*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, 585-605 p.
- CRAWFORD, J., “State Practice and International Law in Relation to Unilateral Secession” in BAYEFISKY, A.F., *Self-Determination in International Law: Quebec and Lessons Learned*, Leiden, Martinus Nijhof Publishers, 2000, 31-62 p.
- DONNELLY, J., “Human Rights, Individual Rights and Collective Rights” in BERTING, J., BAEHR, P.R., & BURGERS, J.H., *Human Rights in a Pluralist World: Individuals and Collectivities*, Santa Barbara (Cal.), ABC-CLIO, 1990, 39-62 p.

- FRANCK, T., “Postmodern Tribalism and the Right to secession ” in BRÖLMANN, C; LEFEBER, R., ZIECK, M., *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 3-27 p.
- FROWEIN, J.A., “Self-Determination as a Limit to Obligation Under International Law”, in TOMUSCHAT, C., *Modern Law of Self Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 211-223 p.
- JOHNSON, H.S., “Self-Determination: Western European Perspectives”, in ALEXANDER, Y., and FRIEDLANDER, R.A., *Self-Determination: National, Regional, And Global Dimensions*, Abingdon, Routledge, 2019, 81-96.
- HIGGINS, R., *International Law and the Avoidance, Containment and Resolution of Disputes*, Recueil Des Cours (HR), Leiden, Martinus Nijhof Publishers, 1991, Vol. V, 9-342 p.
- HIGGINS, R., “Post Modern Tribalism and the Right to Secession” in BRÖLMAN, C., LEFEBER, R., & ZIECK, M., *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 364 p.
- KIMMINICH, O., “A ‘Federal’ Right to Self-Determination” in TOMUSCHAT, C., *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 83-100 p.
- KLABBERS, J., & LEFEBER, R., “Africa: Lost Between Self-Determination and Uti Possidetis” BRÖLMAN, in C., LEFEBER, R., & ZIECK, M., *Peoples and Minorities in International Law*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 364 p.
- KYMLICKA, W., “Minority Rights in Political Philosophy and International Law” in BESSON, S., & TASIOULAS, J., *The Philosophy of International Law*, Oxford, Oxford University Press, 2010, 377-396 p.
- MÉGRET, F., “The Right to Self-Determination: Earned, not Inherent” in TESON, F.R., *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, 45-69 p.
- MORRIS, C.W., “The Case for National Self-Determination” in F.R., TESON, *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, 32-44 p.

- MURSWIEK, D., “The Issue of a Right of Secession – Reconsidered” in TOMUSCHAT, C., *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 21-40 p.
- OETER, S., “The Role of Recognition and Non-Recognition with Regard to Secession” in in WALTER, C., UNGERN-STERN A., & ABUSHOV, K., *Self-Determination and Secession in International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, 45-67 p.
- PATTEN, A., “Self-Determination for National Minorities” in TESON, F.R., *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, 120-144 p.
- PAUST, J., “Self-Determination: A Definitional Focus” in ALEXANDER, Y., & FRIEDLANDER, A., *Self-Determination: National, Regional and Global Dimensions*, Abingdon, Routledge, 2019, 392 p.
- PETERS, A., “The Principle of Uti Possidetis Juris” in WALTER, C., UNGERN-STERN, A. & ABUSHOV, K., *Self-Determination and Secession in International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, 95-137 p.
- PETERSON, W., “On the Subnations of Western Europe” in GLAZER N., & MOYNIHAN, D.P., *Ethnicity: Theory and Experience*, Harvard, Harvard University press, 1978, 177-208 p.
- RODRIGUEZ-SANTIAGO, E., “The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law” in, TESON, F.R., *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, 201-240 p.
- SCHEININ, M., “The Right to Self-Determination under the Covenant on Civil and Political Rights” in AIKIO, P., & SCHEININ, M., *Operationalizing the Right of Indigenous Peoples to Self-Determination*, Turku (Finland), Institute for Human Rights (Åbo Akademi University), 2000, 179-199.
- SCHEININ, M., “The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: Article 27 and other provisions” in K., HENRARD & R., DUNBAR, *Synergies in Minority Protection: European and International Law perspectives*, New York, Cambridge University Press, 2008, 23-45 p.
- SEYMOUR, M., “Internal Self-Determination and Secession” in PAVKOVIC, A., & RADAN, P., *The Ashgate Research Companion to Secession*, Abingdon, Routledge, 2011, 385-405 p.

- TANCREDI, A., “Some Remarks on the Relationship Between Secession and General International Law in the Light of the ICJ’s Kosovo Advisory Opinion” in HILPOLD, P., *Kosovo and International Law: The ICJ Advisory Opinion of 22 July 2010*, Leiden/Boston, Martinus Nijhof Publishers, 2012, 79-108 p.
- TESON, F.R., “Introduction: The Conundrum of Self-Determination”, in TESON, F.R., *The Theory of Self-determination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, 1-12 p.
- THORNBERRY, P., “The Democratic or Internal Aspect of Self-Determination with some remarks on Federalism” in TOMUSCHAT, C., *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 101-138 p.
- TOMUSCHAT, C., “Democratic Pluralism: The Right to Political Opposition” in ROSAS, A., & HELGESEN, J., *The Strength of Diversity: Human Rights and Pluralist Democracy*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1992, 27-47 p.
- TOMUSCHAT, C., “Self-Determination in a Post-Colonial World” in TOMUSCHAT, C., *Modern Law of Self-Determination*, Dordrecht, Martinus Nijhof Publishers, 1993, 1-20 p.

Gepubliceerde doctoraatsproefschriften

- RAIC, D., *Statehood and the Law of Self-Determination*, Leiden, Kluwer Law International, 2002, 495 p.

LLM Thesissen

- TSANAVA, T., *Do Minorities have the Right to Self-Determination? Comparative Analysis of Kosovo and Chechnya*, Budapest, Central European University, 2011, 57 p.

Bijdragen in juridische tijdschriften

(Geraadpleegd van <https://home.heinonline.org/> - <https://www.tandfonline.com/> - <https://www.jstor.org> tenzij anders vermeld)

- AKHAVAN, P., “Lessons from Iraqi Kurdistan: Self-Determination and Humanitarian Intervention Against Genocide”, *Netherlands Quarterly of Human Rights (NQHR)*, Vol. 11, 1993, 41-62 p.
- BARTOS, T., “Uti Possidetis. Quo Vadis?”, *Australian Yearbook of International Law*, Vol. 18, 1997, 37-96 p.
- BIEBER, R., “European Community Recognition of Eastern European States: A New Perspective for International Law?”, *Proceedings of the ASIL (PASIL)*, Vol. 86, 1992, 374-377 p.
- BINDER, G., “The Case for Self-Determination”, *Stanford JIL*, Vol. 29, 1993, 223-270 p.
- BROWN, P.M., “The Aaland Islands Question”, *AJIL*, Vol.15, Nr. 2, April 1921, 268-272 p.
- CASTELLINO, J. & GILBERT, J., “Self-Determination, Indigenous Peoples and Minorities”, *Macquarie Law Journal*, Vol 3, 2003, 155-178 p.
- CRAWFORD, J., “State Practice and International Law in Relation to Secession”, *British Yearbook of International Law (BYIL)*, Vol. 69, No. 1, 1998, 85-117 p.
- CHRISTAKIS, T., “The ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Has International Law Something to Say About Secession?” *Leiden JIL*, Vol. 24, 2011, 73-86 p.
- DAHLMAN, C., “The Political Geography of Kurdistan”, *Eurasian Geography and Economics*, Silver Spring, V.H. Winston & Son, Vol. 43, 271-299 p.
- DINSTEIN, Y., “Collective Human Rights of Peoples and Minorities”, *ICLQ (International and Comparative Law Quarterly)*, Vol. 25, 1976, 102-120 p.,
- EIDE, A., “The National Society, Peoples and Ethno-Nations: Semantic Confusions and Legal Consequences”, *Nordic JIL*, Vol. 64, 1995, 353-369 p.
- EMERSON, R., “Self-Determination”, *AJIL*, Vol. 65, No. 3, July 1971, 459-475 p.
- EMERSON, R., “The Logic of Secession”, *Yale Law Journal*, Vol. 89, 1979-1980, 802-824 p.

- FRANCK, T.M., “The Emerging Right to Self-Governance”, *AJIL*, Vol. 86, No. 1, January 1992, 46-91 p.
- FRIEDLANDER, R.A., “Proposed Criteria for Testing the Validity of Self-Determination as it Applies to Disaffected Minorities”, *Chitty’s Law Journal*, Vol. 25, 1977, 335-338 p.
- GUGLIELMO, R., “Three Nations Warring in the Bosom of a Single State: An Exploration of Identity and Self-Determination in Quebec”, *Fletcher Forum of World Affairs*, Vol. 21, No. 1, 1997, 197-224 p.
- GUNTHER, M.M., “The Kurdish Question in Perspective”, *World Affairs (journal)*, Vol. 166, No. 4, 2004, 197-205 p.
- HANNA, R.M., “Right to Self-Determination in In Re Secession of Quebec”, *Maryland Journal of International Law (Md. JIL)*, Vol 23, No. 1, 1999, 212-246 p.
- HANNUM, H., “Rethinking Self-Determination”, *Virginia Journal of International Law (Vir. JIL)*, Vol. 34, 1993, 1-70 p.
- HILPOLD, P., “The Kosovo case and International Law: Looking for Applicable Theories”, *Chinese JIL*, Vol. 8, 2009, 47-61 p.
- JABER, T., “A Case for Kosovo? Self-Determination and Secession in the 21st Century”, *IJHR*, Vol. 15, No 6, August 2011, 926-947 p.
- KAPUSTIN, A., “Crimea’s Self-Determination in the Light of Contemporary International Law”, *HJIL (Heidelberg Journal of International Law)*, Vol. 75, 2015, 101-118 p. geraadpleegd van https://www.zaoerv.de/75_2015/75_2015_1_a_101_118.pdf
- KINGSBURY, B., “Indigenous Peoples in International Law: A Constructivist Approach to the Asian Controversy”, *AJIL*, Vol. 92, 1998, 414- 457 p.
- KIWANUKA, R.N., “The Meaning of “People” in the African Charter on Human and Peoples Rights”, *AJIL*, Vol. 82, 1988, 80-101 p.

- KOOIJMANS, P.H., “Tolerance, Sovereignty and Self-Determination”, NILR, Vol. 43, No. 2, 211-217 p.
- LAUWERS, G., & SMIS, S., “New Dimensions of the Right to Self-Determination: A study of the international Response to the Kosovo Crisis”, N & EP, Vol. 6, No. 2, 2000, 43-70 p.
- KER-LINDSAY, J., “Preventing the Emergence of Self-Determination as a Norm of Secession: An Assessment of Kosovo Unique Case Argument”, Europe-Asia Studies, Vol. 65, No. 5, 837-856 p.
- KIRGIS Jr., F.L., “The Degrees of Self-Determination in the United Nations Era, AJIL, Vol. 88, 1994, 304-310 p.
- LOIZIDES, N.G., “State Ideology and the Kurds in Turkey”, Middle Eastern Studies, Vol. 46, No. 4, 2010, 513-527.
- MARGALIT, A., & RAZ, J., “National Self-Determination”, The Journal of Philosophy, Vol. 87, No. 9, 1990, 439- 461 p.
- MASSA, S., “Secession by Mutual Assent: A Comparative Analysis of the Dissolution of Czechoslovakia and the Separatist Movement in Canada”, Wisconsin JIL, Vol. 14, 1995, 183-222 p.
- MCWHINNEY, E., “Le droit des Peuples à Disposer d’eux-mêmes by Calogeropoulos-Stratis”, S., Canadian Yearbook of International Law, Vol. 13, 1973, 113-114 p.
- MHANGO, M.O., “Recognizing a Right to Autonomy for Ethnic Groups under the African Charter on Human Rights: *Katangese Peoples’ Congress v. Zaire*, Human Rights Brief (HRB), Vol. 14, No. 2, 2007, 11-15 p.
- MUHARREMI, R., “A Note on the ICJ Advisory Opinion on Kosovo”, German Law Journal, Vol. 11, 867-880 p.
- MÜLLERSON, R.A., “Precedents in the Mountains: On the Parallels and Uniqueness of the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia”, Chinese JIL, Vol. 8, 2009, 2-25 p.

- OLIVIER, M., “The Relevance of ‘Soft Law’ as a Source of International Human Rights” in *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, Hatfield, Institute of Foreign and Comparative Law, 2002, Vol. 35 (November), No. 3, 289-307 p.
- OYE CUKWURAH, A., “The Organization of African Unity and African Territorial Boundary Problems, 1963-1973”, *Indian Journal of International Law*, Vol. 13, 1973, 176-206 p.
- OTHMAN, A., “The Kurds and the Lausanne Peace Negotiations, 1922-1932”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 33, No. 3, 1997, 521-534.
- PELLET, A., “The Opinions of the Badinter Arbitration Committee: A Second Breath for the Self-Determination of Peoples”, *EJIL*, Vol. 3, 1992, 178-185 p.
- RAMAGA, P., “The Bases of Minority Identity”, *HRQ*, Vol. 14, 1992, 409-428 p.
- ROSENSTOCK, R., “The Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations: A Survey”, *AJIL*, Vol. 65, 1971, 713-735 p.
- RYNGAERT, C., & GRIFFIOEN, C., “The Relevance of the Right to Self-Determination in the Kosovo Matter: In Partial Response to the Agora Papers”, *Chinese JIL*, Vol. 8, 2009, 573-588 p.
- SHAW, M.N., “The Definition of Minorities in International Law, *IYHR* (Israel Yearbook of Human Rights), Vol. 20, 1990, 13-44 p.
- SHAW, M.N., “The Heritage of States: The Principle of *Uti Possidetis Juris* Today, *British Yearbook of International Law* (BYIL), Oxford, Vol. 67, No. 1, 1997, 75-154 p.
- STRANG, D., “Global Patterns of Decolonization, 1500-1987, *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 4, Dec 1991, 429-454 p.
- THIO, L., *Battling Balkanization: Regional Approaches Toward Minority Protection Beyond Europe*, *Harvard International Law Journal*, Vol 43, No. 2, 2002, 466 p.
- VIDMAR, J., “Conceptualizing Declarations of Independence in International Law, *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 32, 153- 177 p.

- VIDMAR, J., “Remedial Secession in International Law: Theory and (Lack of) Practice”, St. Antony’s International Law Review, Vol. 6, No. 1, 2010, 37-56 p.
- VASHUM, R. “Self-Determination: Principles, Meanings and Practices”, Indian Anthropologist, Vol. 26, No 1 (June), 1996, 63-76 p.
- VEITER, T., “Commentary on the Concept of National Minorities”, HRJ, Vol. VII, 1974, 273-277 p.
- WEISSNER, S., “Rights and Status of Indigenous Peoples: A Global Comparative and International Legal Analysis”, Harvard Human Rights Journal, Vol. 12, 1999, 57-128 p.
- WELLER, M., “The International Response to the Dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia”, AJIL, Vol.86, 1992, 569-607 p.
- WILSON, J., “Ethnic Groups and the Right to Self-Determination”, Connecticut Journal of International Law, (CJIL), Vol. 11, 1996, 433-486 p.
- WHITE, R.C.A., “Self-Determination: Time for a Re-Assessment?”, Netherlands International Law Review (NILR), Vol. 28, No. 2, 1981, 147-170 p.
- WOOLSEY, T.S., “The Rights of Minorities Under the Treaty with Poland”, AJIL, Vol. 14, No. 3, juli 1920, 392-396 p.

ONLINEBRONNEN

Krantenartikelen

- A., PALICKOVA, “15 Countries, and counting, revoke recognition of Kosovo, Serbia says”, Euractiv, 2019 geraadpleegd van <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/15-countries-and-counting-revoke-recognition-of-kosovo-serbia-says/>
- A., STARK, “Adieu, Liberal Nationalism”, NY Times, 2 november, 1995, art. 27 geraadpleegd van <https://www.nytimes.com/1995/11/02/opinion/adieu-liberal-nationalism.html>

- X, “Who are the Kurds, BBC News, geraadpleegd van <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29702440>

Online juridische artikelen

- ALBERS, G., “Indigenous People: Specific Land Claims”, the Canadian encyclopedia, 2015, geraadpleegd van <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/specific-claims>.
- CHHABRIA, M., “Leading Figures of International Law: Pasquale Stanislao Mancini”, International Judicial Monitor, Washington DC, 2015 geraadpleegd van <http://www.judicialmonitor.org/current/leadingfigures.html>
- CHRISTAKIS, T., “Secession”, Oxford Bibliographies, 2012, geraadpleegd van <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0044.xml>
- LAGERWALL, A., “Jus Cogens”, Oxford Bibliographies, 2015; geraadpleegd van <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0124.xml>.
- LEMARCHAND, R., CORDELL, D., WIESE, B.M., PAYANZO, N., “Democratic Republic of Congo”, Encyclopædia Britannica, 2020, geraadpleegd van <https://www.britannica.com/place/Democratic-Republic-of-the-Congo/People>.
- SLIMANE, S., “Recognizing Minorities in Africa”, briefing, Minority Rights Group International, 2003, 8p. geraadpleegd van <https://minorityrights.org/wp-content/uploads/old-site-downloads/download-43-Recognizing-Minorities-in-Africa.pdf>
- X, Amnesty International, *Indigenous Peoples*, geraadpleegd op <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/>.
- X, Minority Rights Group International, *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples – United States of America: Native Americans*, 2009, geraadpleegd van <https://www.refworld.org/docid/49749c8632.html>.

- WILSON, W., *Fourteen Points*, 8 January 1918, geraadpleegd van https://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp.
- United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, geraadpleegd van <https://indicators.ohchr.org/>.
- United Nations Permanent Forum of Indigenous Issues, “Who are Indigenous Peoples?”, 2015, 5th session, Factsheet 1, geraadpleegd van https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/5session_factsheet1.pdf.

Overige onlinebronnen

- X, “Inuit Regions in Canada”, geraadpleegd van <https://www.itk.ca/about-canadian-inuit/>
- *Sui Generis*, Cambridge Dictionary geraadpleegd van <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sui-generis>.
- X, “Kurd”, Britannica, geraadpleegd van <https://www.britannica.com/topic/Kurd>
- X, “French Revolution”, History, 21 februari 2020, geraadpleegd van <https://www.history.com/topics/france/french-revolution>
- X, “volk”, Amnesty International, 3 juli 2015, geraadpleegd van <https://www.ensie.nl/amnesty-international/volk>
- X, “Treaty of Paris, 1738”, Office of the Historian, geraadpleegd van <https://history.state.gov/milestones/1776-1783/treaty>
- X, “De booglamp, eerste elektronische verlichting”, geraadpleegd van <https://wetenschap.infonu.nl/techniek/52637-de-booglamp-de-eerste-elektrische-verlichting.html>
- KOOPS, E., “De Franse Revolutie (1789): tijdlijn, samenvatting, oorzaken en verloop”, geraadpleegd van <https://historiek.net/franse-revolutie-tijdlijn-oorzaken-samenvatting/71927/>
- Van Daele, “patriot”, geraadpleegd van <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/patriot#.XsFW9RMzZ0s>

- Van Daele, “multilateraal”, geraadpleegd van <https://www.vandale.nl/gratiswoordenboek/nederlands/betekenis/multilateraal#.XoId29MzY0o>
- X, “Interactive timeline of decolonization: geopolitical issues and impact on the European integration process (1944-1975)”, geraadpleegd van https://www.evce.eu/en/obj/interactive_timeline_of_decolonisation_geopolitical_issues_and_impact_on_the_european_integration_process_1944_1975-fr-74d9fd02-0f16-421f-afa6-cb0946b32a23.html.
- X, Land acknowledgement, City of Toronto, February 2019, geraadpleegd van <https://www.toronto.ca/city-government/accessibility-human-rights/indigenous-affairs-office/land-acknowledgement/>

ANNEX: Part I to III of the International Covenant on Civil and Political Rights (BUPO-Verdrag)⁵²⁹

PART I

Article 1

1. All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.
2. All peoples may, for their own ends, freely dispose of their natural wealth and resources without prejudice to any obligations arising out of international economic co-operation, based upon the principle of mutual benefit, and international law. In no case may a people be deprived of its own means of subsistence.
3. The States Parties to the present Covenant, including those having responsibility for the administration of Non-Self-Governing and Trust Territories, shall promote the realization of the right of self-determination, and shall respect that right, in conformity with the provisions of the Charter of the United Nations.

PART II

Article 2

1. Each State Party to the present Covenant undertakes to respect and to ensure to all individuals within its territory and subject to its jurisdiction the rights recognized in the present Covenant, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.
2. Where not already provided for by existing legislative or other measures, each State Party to the present Covenant undertakes to take the necessary steps, in accordance with its constitutional processes and with the provisions of the present Covenant, to adopt such laws or other measures as may be necessary to give effect to the rights recognized in the present Covenant.
3. Each State Party to the present Covenant undertakes:
 - (a) To ensure that any person whose rights or freedoms as herein recognized are violated shall have an effective remedy, notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity;
 - (b) To ensure that any person claiming such a remedy shall have his right thereto determined by competent judicial, administrative or legislative authorities, or by any other competent authority provided for by the legal system of the State, and to develop the possibilities of judicial remedy;
 - (c) To ensure that the competent authorities shall enforce such remedies when granted.

⁵²⁹ Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke rechten van 16 december 1966, artikelen 1 tot en met 27.

Article 3

The States Parties to the present Covenant undertake to ensure the equal right of men and women to the enjoyment of all civil and political rights set forth in the present Covenant.

Article 4

1. In time of public emergency which threatens the life of the nation and the existence of which is officially proclaimed, the States Parties to the present Covenant may take measures derogating from their obligations under the present Covenant to the extent strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with their other obligations under international law and do not involve discrimination solely on the ground of race, colour, sex, language, religion or social origin.

2. No derogation from articles 6, 7, 8 (paragraphs I and 2), 11, 15, 16 and 18 may be made under this provision.

3. Any State Party to the present Covenant availing itself of the right of derogation shall immediately inform the other States Parties to the present Covenant, through the intermediary of the Secretary-General of the United Nations, of the provisions from which it has derogated and of the reasons by which it was actuated. A further communication shall be made, through the same intermediary, on the date on which it terminates such derogation.

Article 5

1. Nothing in the present Covenant may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity or perform any act aimed at the destruction of any of the rights and freedoms recognized herein or at their limitation to a greater extent than is provided for in the present Covenant.

2. There shall be no restriction upon or derogation from any of the fundamental human rights recognized or existing in any State Party to the present Covenant pursuant to law, conventions, regulations or custom on the pretext that the present Covenant does not recognize such rights or that it recognizes them to a lesser extent.

PART III

Article 6

1. Every human being has the inherent right to life. This right shall be protected by law. No one shall be arbitrarily deprived of his life.

2. In countries which have not abolished the death penalty, sentence of death may be imposed only for the most serious crimes in accordance with the law in force at the time of the commission of the crime and not contrary to the provisions of the present Covenant and to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. This penalty can only be carried out pursuant to a final judgement rendered by a competent court.

3. When deprivation of life constitutes the crime of genocide, it is understood that nothing in this article shall authorize any State Party to the present Covenant to derogate in any way from any obligation assumed under the provisions of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide.

4. Anyone sentenced to death shall have the right to seek pardon or commutation of the sentence. Amnesty, pardon or commutation of the sentence of death may be granted in all cases.

5. Sentence of death shall not be imposed for crimes committed by persons below eighteen years of age and shall not be carried out on pregnant women.

6. Nothing in this article shall be invoked to delay or to prevent the abolition of capital punishment by any State Party to the present Covenant.

Article 7

No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his free consent to medical or scientific experimentation.

Article 8

1. No one shall be held in slavery; slavery and the slave-trade in all their forms shall be prohibited.

2. No one shall be held in servitude.

3.

(a) No one shall be required to perform forced or compulsory labour;

(b) Paragraph 3 (a) shall not be held to preclude, in countries where imprisonment with hard labour may be imposed as a punishment for a crime, the performance of hard labour in pursuance of a sentence to such punishment by a competent court;

(c) For the purpose of this paragraph the term "forced or compulsory labour" shall not include:

(i) Any work or service, not referred to in subparagraph (b), normally required of a person who is under detention in consequence of a lawful order of a court, or of a person during conditional release from such detention;

(ii) Any service of a military character and, in countries where conscientious objection is recognized, any national service required by law of conscientious objectors;

(iii) Any service exacted in cases of emergency or calamity threatening the life or well-being of the community;

(iv) Any work or service which forms part of normal civil obligations.

Article 9

1. Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention. No one shall be deprived of his liberty except on such grounds and in accordance with such procedure as are established by law.

2. Anyone who is arrested shall be informed, at the time of arrest, of the reasons for his arrest and shall be promptly informed of any charges against him.

3. Anyone arrested or detained on a criminal charge shall be brought promptly before a judge or other officer authorized by law to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release. It shall not be the general rule that persons awaiting trial shall be detained in custody, but release may be subject to guarantees to appear for trial, at any other stage of the judicial proceedings, and, should occasion arise, for execution of the judgement.

4. Anyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings before a court, in order that that court may decide without delay on the lawfulness of his detention and order his release if the detention is not lawful.

5. Anyone who has been the victim of unlawful arrest or detention shall have an enforceable right to compensation.

Article 10

1. All persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person.

2.

(a) Accused persons shall, save in exceptional circumstances, be segregated from convicted persons and shall be subject to separate treatment appropriate to their status as unconvicted persons;

(b) Accused juvenile persons shall be separated from adults and brought as speedily as possible for adjudication.

3. The penitentiary system shall comprise treatment of prisoners the essential aim of which shall be their reformation and social rehabilitation. Juvenile offenders shall be segregated from adults and be accorded treatment appropriate to their age and legal status.

Article 11

No one shall be imprisoned merely on the ground of inability to fulfil a contractual obligation.

Article 12

1. Everyone lawfully within the territory of a State shall, within that territory, have the right to liberty of movement and freedom to choose his residence.

2. Everyone shall be free to leave any country, including his own.

3. The above-mentioned rights shall not be subject to any restrictions except those which are provided by law, are necessary to protect national security, public order (ordre public), public health or morals or the rights and freedoms of others, and are consistent with the other rights recognized in the present Covenant.

4. No one shall be arbitrarily deprived of the right to enter his own country.

Article 13

An alien lawfully in the territory of a State Party to the present Covenant may be expelled therefrom only in pursuance of a decision reached in accordance with law and shall, except where compelling reasons of national security otherwise require, be allowed to submit the reasons against his expulsion and to have his case reviewed by, and be represented for the purpose before, the competent authority or a person or persons especially designated by the competent authority.

Article 14

1. All persons shall be equal before the courts and tribunals. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a competent, independent and impartial tribunal established by law. The press and the public may be excluded from all or part of a trial for reasons of morals, public order (ordre public) or national security in a democratic society, or when the interest of the private lives of the parties so requires, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice; but any judgement rendered in a criminal case or in a suit at law shall be made public except where the interest of juvenile persons otherwise requires or the proceedings concern matrimonial disputes or the guardianship of children.

2. Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.

3. In the determination of any criminal charge against him, everyone shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality:

(a) To be informed promptly and in detail in a language which he understands of the nature and cause of the charge against him;

(b) To have adequate time and facilities for the preparation of his defence and to communicate with counsel of his own choosing;

(c) To be tried without undue delay;

(d) To be tried in his presence, and to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing; to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him, in any case where the interests of justice so require, and without payment by him in any such case if he does not have sufficient means to pay for it;

(e) To examine, or have examined, the witnesses against him and to obtain the attendance and examination of witnesses on his behalf under the same conditions as witnesses against him;

(f) To have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court;

(g) Not to be compelled to testify against himself or to confess guilt. 4. In the case of juvenile persons, the procedure shall be such as will take account of their age and the desirability of promoting their rehabilitation.

5. Everyone convicted of a crime shall have the right to his conviction and sentence being reviewed by a higher tribunal according to law.

6. When a person has by a final decision been convicted of a criminal offence and when subsequently his conviction has been reversed or he has been pardoned on the ground that a new or newly discovered fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be compensated according to law, unless it is proved that the non-disclosure of the unknown fact in time is wholly or partly attributable to him.

7. No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the law and penal procedure of each country.

Article 15

1. No one shall be held guilty of any criminal offence on account of any act or omission which did not constitute a criminal offence, under national or international law, at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time when the criminal offence was committed. If, subsequent to the commission of the offence, provision is made by law for the imposition of the lighter penalty, the offender shall benefit thereby.

2. Nothing in this article shall prejudice the trial and punishment of any person for any act or omission which, at the time when it was committed, was criminal according to the general principles of law recognized by the community of nations.

Article 16

Everyone shall have the right to recognition everywhere as a person before the law.

Article 17

1. No one shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his privacy, family, home or correspondence, nor to unlawful attacks on his honour and reputation.

2. Everyone has the right to the protection of the law against such interference or attacks.

Article 18

1. Everyone shall have the right to freedom of thought, conscience and religion. This right shall include freedom to have or to adopt a religion or belief of his choice, and freedom, either individually or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in worship, observance, practice and teaching.

2. No one shall be subject to coercion which would impair his freedom to have or to adopt a religion or belief of his choice.

3. Freedom to manifest one's religion or beliefs may be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary to protect public safety, order, health, or morals or the fundamental rights and freedoms of others.

4. The States Parties to the present Covenant undertake to have respect for the liberty of parents and, when applicable, legal guardians to ensure the religious and moral education of their children in conformity with their own convictions.

Article 19

1. Everyone shall have the right to hold opinions without interference.

2. Everyone shall have the right to freedom of expression; this right shall include freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, regardless of frontiers, either orally, in writing or in print, in the form of art, or through any other media of his choice.

3. The exercise of the rights provided for in paragraph 2 of this article carries with it special duties and responsibilities. It may therefore be subject to certain restrictions, but these shall only be such as are provided by law and are necessary:

(a) For respect of the rights or reputations of others;

(b) For the protection of national security or of public order (ordre public), or of public health or morals.

Article 20

1. Any propaganda for war shall be prohibited by law.

2. Any advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence shall be prohibited by law.

Article 21

The right of peaceful assembly shall be recognized. No restrictions may be placed on the exercise of this right other than those imposed in conformity with the law and which are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, public order (ordre public), the protection of public health or morals or the protection of the rights and freedoms of others.

Article 22

1. Everyone shall have the right to freedom of association with others, including the right to form and join trade unions for the protection of his interests.

2. No restrictions may be placed on the exercise of this right other than those which are prescribed by law and which are necessary in a democratic society in the interests of national security or public safety, public order (ordre public), the protection of public health or morals or the protection of the rights and freedoms of others. This article shall not prevent the imposition of lawful restrictions on members of the armed forces and of the police in their exercise of this right.

3. Nothing in this article shall authorize States Parties to the International Labour Organisation Convention of 1948 concerning Freedom of Association and Protection of the Right to Organize to take legislative measures which would prejudice, or to apply the law in such a manner as to prejudice, the guarantees provided for in that Convention.

Article 23

1. The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State.
2. The right of men and women of marriageable age to marry and to found a family shall be recognized.
3. No marriage shall be entered into without the free and full consent of the intending spouses.
4. States Parties to the present Covenant shall take appropriate steps to ensure equality of rights and responsibilities of spouses as to marriage, during marriage and at its dissolution. In the case of dissolution, provision shall be made for the necessary protection of any children.

Article 24

1. Every child shall have, without any discrimination as to race, colour, sex, language, religion, national or social origin, property or birth, the right to such measures of protection as are required by his status as a minor, on the part of his family, society and the State.
2. Every child shall be registered immediately after birth and shall have a name.
3. Every child has the right to acquire a nationality.

Article 25

Every citizen shall have the right and the opportunity, without any of the distinctions mentioned in article 2 and without unreasonable restrictions:

- (a) To take part in the conduct of public affairs, directly or through freely chosen representatives;
- (b) To vote and to be elected at genuine periodic elections which shall be by universal and equal suffrage and shall be held by secret ballot, guaranteeing the free expression of the will of the electors;
- (c) To have access, on general terms of equality, to public service in his country.

Article 26

All persons are equal before the law and are entitled without any discrimination to the equal protection of the law. In this respect, the law shall prohibit any discrimination and guarantee to all persons equal and effective protection against discrimination on any ground such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.

Article 27

In those States in which ethnic, religious or linguistic minorities exist, persons belonging to such minorities shall not be denied the right, in community with the other members of their group, to enjoy their own culture, to profess and practise their own religion, or to use their own language.

Ondergetekende verklaart dat de inhoud van deze masterproef mag worden geraadpleegd en/of gereproduceerd voor persoonlijk gebruik. Het gebruik van deze masterproef valt onder de bepalingen van het auteursrecht en bronvermelding is steeds noodzakelijk.